

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra francouzského jazyka a literatury

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Francouzské přejímky v jazyce současných českých médií – lexikologická a
sémantická analýza

French Loanwords in Today's Czech Media – Lexicological and Semantic
Analysis

Bc. Veronika Veselá

Vedoucí práce: PhDr. Renáta Listíková, Dr.

Studijní program: Učitelství pro střední školy (N7504)

Studijní obor: N ČJ-FJ (7504T215, 7504T217)

Odevzdáním této diplomové práce na téma *Francouzské přejímky v jazyce současných českých médií – lexikologická a sémantická analýza* potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 6.12.2021

Velmi ráda bych srdečně poděkovala paní PhDr. Renátě Listíkové, Dr. za odborné vedení, nápomocné rady i podporu při zpracovávání této diplomové práce. Dále mé díky patří Bc. Ivě Oulické za pomoc s korekturou jazykové stránky práce i všem dalším přátelům, kolegům a příbuzným, kteří mě ve studiu podporovali, ať již prakticky nebo na modlitbách. Největší dík pak patří Bohu, neboť bez Něj by nebylo nic, co jest.

ABSTRAKT

Tato diplomová práce se zabývá problematikou slov přejatých z francouzštiny v dnešních českých médiích a dělí se na část teoretickou a praktickou.

První část, věnovaná teoretickému nastínění problematiky, jednak popisuje historii vývoje českého jazyka s ohledem na přejímání cizích lexémů, a to se zvláštním zřetelem k přejímání z jazyka francouzského, jednak definuje základních pojmy a poskytuje lingvistický základ pro následný výzkum.

Praktická část nejprve představuje podrobné výsledky výzkumu, jímž byl lexikálně-sémantický rozbor přejímek excerpovaných ze tří letošních čísel českého gastronomického časopisu *Gourmet*. Co se týče metodologie, při zpracovávání této práce bylo použito rozličných lexikologických a sémantických publikací či webových nástrojů. Při analýze bylo mimo jiné zjištěno, že většina přejímek pochází z 19. století. V textovém materiálu bylo také nalezeno 17 přejatých lexikálních jednotek s výrazným rysem cizosti a ty byly později lexikograficky zpracovány do slovníku neologizmů. Dále z rešerše a následné analýzy všech 207 excerpovaných lemmat vyplývá, že jen malé množství zkoumaných galicismů se sémanticky adaptovalo do systému českého jazyka, a naopak všechny lexémy se adaptovaly strážce fonetické. Poslední sekce praktické části se věnuje didaktickému potenciálu učiva o přejímkách z francouzštiny pro výuku českého jazyka na druhém stupni ZŠ a doplňuje ji i komentář k pracovnímu listu vytvořenému z materiálů a poznatků výzkumu této diplomové práce.

Lze prohlásit, že diplomová práce splnila stanovené cíle a také ověřila předpoklad, že gastronomie představuje oblast, v níž přejímání z francouzštiny je produktivní i dnes.

KLÍČOVÁ SLOVA

analýza galicismů, francouzské lexikální přejímky, francouzské neologizmy, kontaktová lingvistika, adaptace přejatých slov

ABSTRACT

This master's thesis deals with problematics of loanwords from French language in today's Czech media and it is divided in two parts: theoretical and practical part.

First part, dedicated to theoretical explanation of the problematics on one hand, describes history of the development of the Czech language with regards to borrowing of foreign lexemes, especially focusing on French loanwords. On the other hand, it defines essential terms and provides linguistic basis for research that follows.

Practical part first introduces detailed results of the research, which was lexical and semantic analysis of loanwords excerpted from three of this year's issues of *Gourmet*, a gastronomical magazine. Concerning methodology, a variety of lexicological and semantical publications or web tools were used to compose this thesis. Analysis attests that more than a half of given loanwords come from 19th century. Also, in the text material, there were found 17 borrowed lexical units with significant foreign traits and those were later lexicographically elaborated into a dictionary of neologisms. Furthermore, research and analysis that followed imply that from all of 207 excerpted lemmas only a small number of the examined Gallicisms adapted semantically into the system of Czech language, and on the opposite, all lexemes adapted phonetically. The last section of the practical part is dedicated to describing the didactics potential of the topic of French loanwords for the Czech language education at secondary school. In addition, it also provides commentary to a worksheet created from materials and knowledge gained from this master's thesis.

Overall, it can be said, that the thesis has achieved its objectives and verified the assumption that gastronomy represents a field, in which borrowing from French is productive even today.

KEYWORDS

analysis of Gallicisms, French lexical loanwords, French neologisms, contact linguistics, adaptation of loanwords

Obsah

Úvod	9
1 Cíle práce	10
2 Metodologie.....	11
3 Přejímání slov	13
3.1 Historie českého jazyka a jeho kontaktu s jinými jazyky	13
3.1.1 Staroslověnština a počátky jazyka českého	13
3.1.2 Jazykové kontakty v době husitské	14
3.1.3 Období pobělohorské a národní obrození coby reakce na něj.....	15
3.1.4 Období intenzifikace česko-francouzských vztahů	15
3.1.5 Vliv francouzštiny v první polovině 20. století	17
3.1.6 Období snížení vlivu francouzštiny na české lexikum	17
3.1.7 Od sametové revoluce do současnosti	17
3.2 Aktuální situace a přejímání slov.....	18
3.3 Definice přejímky	19
3.4 Příčiny přejímání slov	20
3.5 Vliv integrace slov z jazyka-dárce na dosavadní slovní zásobu jazyka-příjemce	22
3.6 Proces adaptace přejímek.....	22
3.6.1 Ortograficko-ortoepická adaptace	24
3.6.2 Morfologická a slovotvorná adaptace.....	26
3.6.3 Sémantická adaptace.....	27
4 Společenský aspekt přejímání slov	29
4.1 Postoje k užívání slov cizího původu napříč historií	30
4.2 Současný postoj české společnosti k přejímání slov	31

5	Francouzské přejímky v českých médiích	34
5.1	Časopis <i>Gourmet</i> a jeho tři podoby	35
5.2	Obecné informace o excerpovaném materiálu.....	37
6	Lexikálně-sémantická analýza excerpovaných přejímek	38
6.1	Slovnědruhovú příslušnost excerpovaných přejímek.....	38
6.2	Přibližné období přijetí excerpovaných přejímek	40
6.3	K četnosti výskytu galicismů v <i>Českém národním korpusu</i>	42
6.4	Adaptace excerpovaných přejímek	43
6.4.1	Kombinace AAAA	44
6.4.2	Kombinace AAAN	44
6.4.3	Kombinace AANN	44
6.4.4	Kombinace ANNN	44
6.4.5	Kombinace ANAN	45
6.4.6	Kombinace AANA a ANAA.....	45
6.5	Sémantická pole excerpovaných přejímek.....	45
6.5.1	Sémantické pole gastronomie a jeho podkategorie	46
6.6	Ortograficko-ortoepicky zajímavé lexémy <i>kompot</i> a <i>compote</i>	48
6.7	Chybně užitá francouzská slova.....	48
6.7.1	Tarte Bourdaloue	49
6.7.2	Pain au chocolat.....	49
6.7.3	„Pain au fruit“	49
6.7.4	„Pasta praliné“	50
7	Slovník neologizmů přejatých z francouzštiny	51
7.1	Podmínky zařazení výrazů do slovníku neologizmů	51
7.2	Uspořádání slovníku	51

7.3	Slovník neologizmů	52
8	Didaktický potenciál přejímek na druhém stupni ZŠ	56
8.1	RVP ZV a přejatá slova	56
8.1.1	Cíle základního vzdělávání.....	56
8.1.2	Klíčové kompetence	57
8.1.3	Cíle vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace	57
8.2	Interdisciplinarita vzhledem k učivu o francouzských přejímkách	59
8.3	Zpracování učiva v učebnici a pracovním sešitě nakladatelství Fraus	59
8.4	Komentář k pracovnímu listu	60
8.4.1	Evokace	61
8.4.2	Uvědomění	61
8.4.3	Reflexe.....	63
8.4.4	Aplikace.....	63
	Závěr.....	64
	Seznam literatury.....	69
	Závěrečné práce.....	69
	Slovníky.....	69
	Učební materiály ZŠ.....	70
	Odborné publikace.....	70
	Periodika.....	73
	Webové stránky a nástroje.....	73
	Internetové databáze	76
	Seznam příloh	78

Úvod

Procesy obohacování slovní zásoby představují komplexní lexikologické téma. Rozhodli jsme se v této diplomové práci zaměřit se na jeden konkrétní proces a tím je přejímání lexikálních prvků francouzského jazyka do českého jazykového systému. Chtěli jsme nejen zmapovat francouzská přejatá slova v gastronomické oblasti českých médií, ale také využít znalostí nabytých při univerzitním studiu didaktiky češtiny i zkušeností ze své již několikaleté praxe v oblasti výuky českého jazyka na základní škole a zhodnotit potenciál učiva o přejatých slovech. Práce se skládá ze dvou po sobě následujících částí: teoretické (první čtyři kapitoly) a praktické (poslední čtyři kapitoly).

Teoretická část práce se po krátkém pojednání o cílech a metodologii věnuje teoretickému popsání otázky přejímání cizích lexémů, a to nejprve z diachronního a poté i ze synchronního hlediska. Poskytuje totiž nejen nahlédnutí do vývoje českého jazyka a jeho vztahů s ostatními jazyky se zřetelem k francouzštině, ale také popis současné situace češtiny vzhledem k jejím jazykovým kontaktům. Za samozřejmost považujeme nutnost definování termínu *přejaté slovo* i vyhrazení prostoru pro problematiku příčin a důsledků přejímání. Otázka míry přejímání cizích prvků do vlastního jazyka vzbuzuje již od nepaměti u rodilých mluvčích mnohdy silné emoce, a tudíž se tomuto tématu stručně věnujeme v poslední kapitole teoretické části.

V části vyhrazené teorii jsme si připravili znalostní bázi pro výzkum, jehož výsledky v části praktické popisujeme. V průběhu výzkumu jsme důsledně excerpovali jednotlivé lexémy francouzského původu v českém časopise z oblasti gastronomie a poté jsme je zkoumali jednotlivě i jako celek, a to z různých hledisek. Vzhledem k tomu, že jsme narazili i na množství přejatých prvků s výrazným rysem cizosti, zdálo se nám vhodné se na ně zaměřit a lexikograficky je zpracovat. Výzkum posloužil i k vytvoření pracovního listu pro výuku učiva o přejatých slovech na základní škole.

1 Cíle práce

Prvním cílem této diplomové práce bylo zmapování výskytu přejatých slov z francouzštiny v českých médiích. K jeho dosažení jsme procházeli tiskovinu *Gourmet*¹, kulinářský časopis s měsíční frekvencí. Předpokládali jsme, že právě v oblasti gastronomie se setkáme s vyšší frekvencí výskytu přejatých slov z francouzštiny.²

Druhým cílem bylo tímto způsobem excerpované výrazy analyzovat z lexikálního a sémantického hlediska. Slova s patrným rysem novosti jsme se poté rozhodli zpracovat do podoby slovníku lexikálních neologizmů.

Posledním a neméně důležitým cílem bylo pokusit se navrhnout možná využití našich zjištění ve výuce na ZŠ, a to konkrétně zhodnocením potenciálu učiva o francouzských přejímkách s následným vytvořením pracovního listu.

¹ Podrobnější popis viz podkapitola 5.1.

² Táborská ve své diplomové práci zabývající se novými francouzskými přejímkami z různých oborů dochází k závěru, že právě gastronomie je v současnosti jednou z významných oblastí výskytu galicizmů. V naší práci se zaměříme i na slova přejatá z francouzštiny v dřívějších obdobích. TÁBORSKÁ, Karolína. *Nové francouzské přejímky v češtině*. Praha, 2018. Diplomová práce. Karlova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Ladislav JANOVEC.

2 Metodologie

Před samotnou praktickou částí této diplomové práce bylo nejprve zapotřebí se seznámit s předchozími výzkumy vedenými na podobná témata a rovněž s lexikologickým aspektem přejímek. Velmi nápomocným zdrojem zde byla publikace Zuzany Hildenbrand³ s názvem *Les emprunts lexicaux à l'allemand en français contemporain* stejně tak některé diplomové práce, jejichž výčet uvádíme v bibliografii. Již jen z množství nedávných výzkumů na téma francouzských přejímek v českém jazyce lze usuzovat, že tento proces obohacování slovní zásoby představuje pro mnohé lingvisty důležité a atraktivní lexikologické a lexikografické téma.

Praktickou část bychom mohli rozdělit do tří dílčích částí. První z nich byla důsledná excerptce spojená s lexikologickou a sémantickou analýzou slov získaných z vybraných čísel časopisu *Gourmet*⁴. Při procházení materiálu jsme ověřovali původ slov s pomocí slovníkové části *Internetové jazykové příručky (IJP)*⁵. Zde jsme zjišťovali, zda slovníky v ní integrované (ASCS⁶, SSČ⁷, SSJC⁸) hodnotí daný výraz jako přejatý z francouzského jazyka. Pokud tomu tak bylo, ověřili jsme si danou informaci a mnohdy si etymologii slova lépe objasnili díky Rejzkovu *Českému etymologickému slovníku*⁹. Ostatní slova jsme až na ta, u kterých jsme pochybovali o pravdivosti informace uvedené v *IJP*, dále nezkoumali. Další slovníkovou oporou nám byl francouzský *Trésor de la langue Française informatisé*¹⁰. Údaje o četnosti výskytu přejímek v češtině jsme zase dohledávali v *Českém národním korpusu (ČNK)*

³ HILDENBRAND, Zuzana. *Les emprunts lexicaux à l'allemand en français contemporain*. Limoges: Lambert-Lucas, 2015, s. 119-153.

⁴ Konkrétně se jedná o následující čísla z roku 2021: březen, květen, červenec-srpen (prázdninové dvojčíslo).

⁵ *Internetová jazyková příručka* [online] (2008–2021). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [cit. 05.06.2021] <<https://prirucka.ujc.cas.cz/>>.

⁶ KRAUS, Jiří a kol. *Akademický slovník cizích slov*. 1. vyd. Praha: Academia, 1995.

⁷ *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. Vyd. 2., opr. a dopl. Praha: Academia, 1994.

⁸ VÁCHA, Jaroslav, ed. a kol. *Slovník spisovného jazyka českého*. 1. vyd. Praha: Academia, 1971. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/>.

⁹ REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Třetí vydání (druhé přepracované a rozšířené vydání). Praha: Leda, 2015.

¹⁰ Dále jen zkráceně *TLFi*, <http://www.atilf.fr/tlfi>, [online] [cit. 06.12.2021] ATILF – CNRS & Université de Lorraine.

pomocí agregátoru slovních profilů¹¹. Všechny údaje jsme zpracovali do (excelovské) tabulky, která se nachází v Příloze 1. Výsledky analyzovaných dat spolu s vysvětlivkami k tabulce jsou zpracovány v 6. kapitole této práce.

V druhém kroku praktické části jsme z excerpovaného materiálu vybrali slova s patrným rysem novosti a z nich pak vytvořili slovník neologizmů (viz *podkapitola 7.1*).

V závěrečné fázi praktické části jsme při tvorbě pracovního listu využili nejen materiálů z časopisu *Gourmet* a údajů z předchozích fází praktické části, ale rovněž i učebnice *Český jazyk 8 pro základní školy a víceletá gymnázia*¹² z nakladatelství Fraus, která se problematice přejatých slov věnuje.

¹¹ MACHÁLEK, Tomáš (2019): Slovo v kostce – agregátor slovních profilů. FF UK, Praha. Dostupný z: <http://korpus.cz/slovo-v-kostce/>

¹² KRAUSOVÁ, Zdeňka et al. *Český jazyk 8: pro základní školy a víceletá gymnázia*. 2. vydání. Plzeň: Fraus, 2021.

3 Přejímání slov

Vysoká míra globalizace dnešního světa je jedním z faktorů ovlivňujících mimo jiné i skutečnost, že přejímání z cizích jazyků představuje významný způsob obohacování slovní zásoby jednotlivých jazyků. Nicméně jedná se o proces, jehož kořeny sahají až k samotnému zrodu jednotlivých jazyků a jenž vždy přinejmenším částečně odráží existenci i intenzitu vzájemné interakce. Představuje, jak uvádějí Filipec a Čermák, důsledek „*kontaktů jazyků a jejich vzájemné ekonomické, politické a kulturní situace*“¹³ i „*poznávání cizích skutečností a potřeby pojmenovat je*“¹⁴.

Jazyk tímto způsobem slouží jako svědek dob minulých – stačí se zamyslet například nad společnými vlivy mezi slovenštinou a češtinou či nad četnými germanismy pocházejícími z vícero období historie českých zemí. Podobně nelze opomenout ani obrozenecké snahy o obohacování české slovní zásoby pomocí lexika jiných slovanských jazyků (podrobněji viz oddíl 3.13).¹⁵

Následující část poskytne diachronní pohled na problematiku přejímání cizích slov do českého jazyka. Stručně v ní shrneme nejvýznamnější období vývoje českého jazyka s ohledem na naše téma. V návaznosti na danou podkapitolu se poté budeme zabývat aktuálními tendencemi v této oblasti lexika.

3.1 Historie českého jazyka a jeho kontaktu s jinými jazyky

Tato podkapitola si klade za cíl poskytnout stručný průřez dějinami přejímek z a do českého jazyka se speciálním ohledem na francouzský jazykový kontakt.

3.1.1 Staroslověnština a počátky jazyka českého

Při pohledu na historii vývoje českého jazyka je třeba zmínit, že v 5.-6. století našeho letopočtu postupně docházelo ke sjednocování jazyka kmenů usídlivších se na území Čech, Moravy a Slezka.¹⁶ Působení cizích jazyků na tehdejší lexikum staroslověnštiny můžeme

¹³ FILIPEC, Josef a ČERMÁK, František. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985. s. 120-121.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Co se týče aktuální jazykové situace, dle Mravinacové je vliv slovanských jazyků na dnešní slovní zásobu češtiny zanedbatelný (viz MRAVINACOVÁ, Jitka. „Přejímání cizích lexémů.“ In *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, 2005, s. 188.).

¹⁶ BRABCOVÁ, Radoslava. *Z historie a současnosti českého jazyka*. Praha: Literární akademie (Soukromá vysoká škola Josefa Škvoreckého), 2006, s. 21.

rozpoznat v původních místních názvech jako např. *Říp*¹⁷, *Vltava* (z germánského *Waldaha*) či nejspíše z keltštiny přejaté *Labe* (*Albis*).¹⁸

Samozřejmě nelze určit přesné datum vzniku českého jazyka jako takového, nicméně první evidence bohemismů nacházíme už v církevněslovanských památkách z 10. století (opis *Kyjevských listů*). Pozdější staročestina byla ovlivňována třemi jazyky: latinou, řečtinou a němčinou. Nejvýznamnější jazykový kontakt v období 11. století představovala latina, která byla zdrojem přejímek především v oblasti náboženství jako např. *apoštol* (apostolus) či *anjel* (angelus). Náboženská terminologie čerpala také ze staroslověnštiny (př. *hříech*) a němčiny (př. *fara*), jejíž vliv stále sílil. Z německého jazyka se dochovaly i přejímky v terminologii feudalismu (př. *rytieř*).¹⁹

3.1.2 Jazykové kontakty v době husitské

V husitské době prožíval český jazyk svůj rozkvět a o jeho prestiži a vlivu svědčí i četné české výrazy přejaté do polštiny. Vzájemný vztah Poláků a Čechů výstižně ilustruje následující odstavec:

„Zcela jiného rázu byly styky českopolské: byl to kněz a profesor český, jenž učil Poláky křesťanství a vědě, byla to kniha a přednáška, jež šířila českou terminologii a literaturu. Těšínsko, kdysi polské, počestěno; na polském Oświęcimsku a Zátorsku úřadováno a jednáno česky; hluboko v Polsku kázáno a učeno česky; viklefovci polští XV. stol. (jako Ondř. Palka) skládají své skladby pod vlivem českým, Poláci užívají českých žaltářů, biblí, písní i modliteb. Włodysław Jagiello vykládá 1438 vyslancům Albrechtovým, že Poláci i Čechové mají jeden jazyk a jeden původ (...).“²⁰

Navíc Brabcová zmiňuje, že v době husitských válek čeština obohatila další jazyky o válečné pojmy. Jako příklad uvádí *píšťalu* – slovo označující druh malého děla. Toto slovo bylo o dvě staletí později v grafické podobě *pistole* a s pozměněným výrazem přejato zpět do

¹⁷ Nejspíše ze slova *rip* (s významem *hora* nebo *skála*), které je germánského původu. PROFOUS, Antonín, SVOBODA, Jan a ŠMILAUER, Vladimír. *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny. Díl III. M-Ř*. Vydání I. Praha: Česká akademie věd a umění, 1951.

¹⁸ FLAJŠHANS, Václav. *Náš jazyk mateřský: dějiny jazyka českého a vývoj spisovné slovenštiny*. V Praze: Česká grafická Unie, 1924. s. 82.

¹⁹ BRABCOVÁ. *Op. cit.*, s. 21-34.

²⁰ FLAJŠHANS. *Op. cit.*, s. 218-219.

češtiny, a to prostřednictvím francouzštiny²¹. Na daném příkladu lze dobře vidět právě sémantickou adaptaci, k níž došlo v jazyce-příjemci.

Mimo polštinu se česká slova dostávala i do maďarštiny, avšak i české lexikum bylo v tomto období obohaceno přejímkami z maďarštiny (např. *žebrák* či *husar*), třebaže v menším množství.²²

3.1.3 Období pobělohorské a národní obrození coby reakce na něj

Vývoj českého jazyka byl posléze silně ovlivněn událostmi následujícími po bitvě na Bílé hoře, kdy graduálně vzrůstal vliv němčiny. Ten vrcholil za vlády Marie Terezie a jejího nástupce, Josefa II. Souběžná urbanizace však dává vzniknout interdialektům a zároveň se objevují první obrozenecké snahy generace Dobrovského, která položila základy gramatiky českého jazyka. Z dnešního pohledu můžeme být za vytrvalou práci první generace vděční tím spíš, že se jejich úkol zdál mnohdy i jim samým jako nemožný. Stavice na základech jejich popisu gramatiku, bylo následně třeba rozšiřovat slovní zásobu.²³

Tohoto úkolu se zhostila generace okolo Jungmanna a při svých snahách čerpala prioritně ze staré češtiny (př. *ješitný*, *přisudek*), poté z jiných nářečí (př. moravské *dědina*) včetně slovenštiny (př. *sklepení*)²⁴. Hojně si však jungmannovci vypůjčovali výrazy také z jiných slovanských jazyků, především z polštiny (př. *podmět* či *přídech*) a ruštiny (př. *přiliv* či *závod*), neboť tyto byly oproti ostatním dostatečně rozvinuté. Posledními možnostmi obohacování slovní zásoby bylo samostatné záměrné tvoření nových slov a kalkování z latiny a němčiny (př. dodnes používaný termín *názvosloví* či neujavší se *dušesloví*).²⁵

3.1.4 Období intenzifikace česko-francouzských vztahů

Koncem 18. století a v prvních dvou desetiletích století devatenáctého se do slovní zásoby promítl „vliv francouzské kultury a francouzského vojska“²⁶. Později, počínaje 80. léty, zaujala francouzština druhé místo (hned po němčině) coby vzor pro vytváření odborného a

²¹ BRABCOVÁ. *Op. cit.*, s. 26-27.

²² FLAJŠHANS. *Op. cit.*, s. 218-219.

²³ BRABCOVÁ. *Op. cit.*, s. 21-31.

²⁴ Tento postup se neprokázal jako příliš přínosný, ujalo se pouze malé množství slov.

²⁵ ŠLOSAR, Dušan, VEČERKA, Radoslav a Univerzita J.E. Purkyně v Brně. *Spisovný jazyk v dějinách české společnosti*. Praha: SPN, 1979, s. 112-114.

²⁶ WEINGART, Miloš. *Český jazyk v přítomnosti: úvahy a podněty z jazykové terapie a kultury*. V Praze: Československá grafická Unie, 1934, s. 30.

úředního názvosloví, brzy poté rovněž dochází k intenzifikaci vlivu francouzské kultury a umění v českých zemích.²⁷ Fidlerová zmiňuje též napodobování francouzských vazeb „(např. podle *aimer* + inf. u *Karáska milovala ukazovati se*)“²⁸, k němuž docházelo v témže období.

Za jeden z nejdůležitějších milníků v historii česko-francouzských vztahů můžeme směle označit rok 1886, který dal vzniknout první *Francouzské alianci* na našem území.²⁹ Za ještě markantnější pozdější prohloubení propojení života v nově ustanoveném Československu s životem metropolitní Francie patří vděk Ernestu Denisovi, který se nejen angažoval v emancipaci našich zemí od rakousko-uherské monarchie, ale rovněž v roce 1920 zřídil *Francouzský institut v Praze*.³⁰ Obě zmíněné instituce sehrály navzdory nepřejícím dějinným událostem za druhé světové války a zčásti za komunistického režimu, zásadní roli v propojování francouzské a české kultury. I v dnešní době představují významná centra komunikace mezi oběma zeměmi.³¹

Hovoříme-li o přelomu století, je třeba zmínit rok 1897, kdy po předchozích neúspěšných pokusech dochází k ustanovení prvního francouzského konzulátu v Praze (tehdy na našem území tento typ úřadu měly jen Spojené státy americké), což ovšem prakticky znamenalo především pouze užší vztah mezi oběma hlavními městy.³² Neboť, jak Savický dokládá, politicko-umělecká propojenost tímto byla velmi posílena, nicméně se diametrálně lišil přístup pařížské radnice a francouzské vlády (obávající se zhoršení francouzsko-rakouských vztahů).³³ Přesto tehdy rostl vliv francouzské kultury a umění. V námi excerpovaném materiálu tak lze přirozeně pozorovat značné množství slov (př. *apel*, *delikatesa*, *kontura* apod.) přejatých právě v devatenáctém století (viz podkapitola 6.5).

²⁷ Fidlerová, Alena A. et al.: *Dějiny češtiny*. [online] [cit. 29.10.2021]. Dostupné z <https://ucjtk.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/sites/57/2015/11/D%C4%9Bjiny-%C4%8de%C5%a1tiny.pdf>

²⁸ *Ibid.*, s. 127.

²⁹ Prezentace sítě – Francouzské aliance v České republice. *Francouzské aliance v České republice* [online] [cit. 23.11.2021]. Dostupné z: <https://www.alliancefrancaise.cz/Prezentace-site>

³⁰ IFP || O nás. *IFP || Homepage* [online] [cit. 23.11.2021]. Dostupné z: <https://www.ifp.cz/cz/o-nas-2/o-nas/#/>

³¹ *Ibid.* (pozn. 29 a 30).

³² SAVICKÝ, Nikolaj. *Francouzské moderní umění a česká politika v letech 1900-1939*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2011, s. 13-15.

³³ *Ibid.*

3.1.5 Vliv francouzštiny v první polovině 20. století

Česko-francouzské vztahy se ještě více prohlubovaly ve století dvacátém, což je zřejmé například z dopadu, jaký mělo na začátku daného století na české spisovatele *Pásmo* Guillaumea Apollinairea. I jeho první překladatel do češtiny, Karel Čapek, se nezdá k užívání galicismů uchýloval. Ve svých statích z roku 1919 se také nelibě vyjadřoval k postoji, který zaujala k francouzskému umění a poezii cenzura předcházejícího režimu. Nově nabytou svobodu i v literární oblasti komentoval následujícím výrokem: „*Ted' budeme moci opět číst a milovat to, co bylo u nás vždy tolik milováno: francouzské knihy.*“³⁴ Roky 1914-1939 jsou právem označovány jako „*zlatý věk francouzsko-československých styků*“³⁵. Intenzivnější kontakt s francouzskou literaturou a kulturou v první polovině 20. století zanechal nutně stopy i v oblasti lexika (př. *deziluze*³⁶, *kanapka*³⁷).

3.1.6 Období snížení vlivu francouzštiny na české lexikum

Jak je zřejmé, Mnichovská dohoda neprosperovala vzájemným vztahům Francie a Československa, k ještě většímu ochladnutí ovšem došlo za komunistického režimu. Primárně pokračovaly pouze v prostředí intelektuálů a disidentů.³⁸ Zatímco doba okupace po sobě zanechala množství německých přejímek jako *ajntopf* (hovorové) či *elán*³⁹, po únoru 1948 jsou to naopak rusismy, které se začínají dostávat do českých komunikátů (př. *partaj*, *pětiletka*, *družba* a další).⁴⁰ Zároveň stále produktivní jsou přejímky z angličtiny (př. *rock*, *laser*, *videorekordér*).⁴¹

3.1.7 Od sametové revoluce do současnosti

Po roce 1989 i díky nadšené orientaci na západ nastává „boom anglicismů“, který souvisí nejen s reáliemi daných anglosaských zemí, ale i importem nových výrobků a technologií,

³⁴ ČAPEK, Karel. *O umění a kultuře II.* [online] [cit. 02.07.2021]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2018, s. 18. Dostupné z: https://web2.mlp.cz/koweb/00/04/34/55/26/o_umeni_a_kulture_ii.pdf

³⁵ Prezentace historie – Francie v České republice. *La France en République tchèque* [online] [cit. 29.10.2021]. Dostupné z: <https://cz.ambafrance.org/Prezentace-historie>

³⁶ REJZEK. *Op. cit.*, s. 142. Dle Rejzka došlo k přejetí tohoto slova ve 20. st. Ve výše zmíněných rozsáhlých Čapkových spisech se vyskytuje čtyřikrát.

³⁷ *O češtině*. Čeština v kuchyni — Šéfkuchař Roman Paulus [epizoda zábavně vzdělávacího pořadu]. ČT2. 23. dubna 2011. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10098745482-o-cestine/211563235500007/video/?page=2>

³⁸ *La France en République tchèque. Op. cit.*

³⁹ FIDLEROVÁ. *Op. cit.*, s. 145.

⁴⁰ *Ibid.*, s. 156.

⁴¹ *Ibid.*

jejichž názvy často pocházejí z anglického jazyka. Rychle se rozvíjející oblast internetových a počítačových technologií, v níž angličtina plní úlohu *lingua franca*, význačně působí na české lexikum (př. *googlovat*, *flashka* apod.) a zároveň umožňuje velmi intenzivní jazykový kontakt skrze internetová a televizní média zahraniční provenience (př. *popstar*, *primárky*). Se vznikem první tzv. *sociální sítě* na počátku tisíciletí, resp. s jejím postupným zpřístupněním široké veřejnosti pod názvem *Facebook* a uvedením na český internet jsme svědky ještě rychlejšího přenosu informací s nutným dopadem na český jazyk (mj. přejímky typu *likovat*, *hater* apod.)⁴². Někteří považují tento neřízený přísun anglicismů (včetně syntaktických struktur z anglického jazyka) za riziko pro naši mateřštinu. Této problematice se blíže věnujeme v následující kapitole.

O přejímkách z francouzštiny do češtiny tvrdí Ondřej Pešek, přispěvatel do *Nového encyklopedického slovníku czechEnzy*, že „bylo produktivní zhruba do pol. 20. stol. V posledních letech nejsou výpůjčky z francouzštiny časté, jedinou výrazněji produktivní doménou jsou pojmy z oblasti gastronomie.“⁴³ To se projevilo i v našem výzkumu, nebylo totiž složité v gastronomickém magazínu najít i značné množství nových francouzských přejímek.

3.2 Aktuální situace a přejímání slov

Současná situace ve světě dává prostor hojnému vzniku přejímek, z nichž nejpočetnější skupinu tvoří jednoznačně anglicismy⁴⁴. Mezi konkrétní podpůrné vlivy rozmachu přejímání nových slov patří aktuálně především média⁴⁵, nové technologie, migrace i vědecké zkoumání na nadnárodní úrovni. Mravinacová chápe tento významný druh obohacování slovní zásoby jazyka jako „proces *integrace*⁴⁶ převzatého prvku do slovní zásoby přebírajícího jazykového útvaru, přičemž aktivní úlohu sehrává přebírající útvar.“⁴⁷ S tímto

⁴² Hall, Mark. "Facebook". *Encyclopedia Britannica*, 9 Nov. 2021 [online] [cit. 27.11.2021]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/Facebook>

⁴³ Ondřej Pešek (2017): GALICISMY V ČESKÉM LEXIKU. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online] [cit. 27.11.2021]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/GALICISMY_V_ČESKÉM_LEXIKU

⁴⁴ FIDLEROVÁ. *Op. cit.*, s. 188-189.

⁴⁵ Zde nelze opomenout internetové platformy typu *Youtube* těšící se stále větší oblíbenosti. Díky těmto prostředkům se přejaté výrazy rychle dostanou k velkému množství potenciálních uživatelů.

⁴⁶ Tučné zvýraznění odpovídá grafickému provedení výchozího textu.

⁴⁷ *Ibid.*, s. 189.

musíme souhlasit, neboť přejímaný jazykový jev zjevně ovlivňuje lexikum (popř. jiné jazykové struktury) jazyka-příjemce, zatímco jazyk-dárce tímto procesem zůstává prakticky nedotčen.

Na jazykovědné úrovni se v současnosti zkoumáním přejímek zabývá kromě tradiční lexikologie (potažmo neologie) či lexikografie i kontakto­vá lingvistika, subdisciplína sociolingvistiky a psycholingvistiky opírající se o poznatky ze souvisejících lingvistických vědních oborů. Počátky této dnes rychle se rozvíjející disciplíny bychom našli už v 19. století.⁴⁸ Tuto dobu Černý označuje jako „počátky vědecké lingvistiky“⁴⁹, neboť tehdy znatelně rostl zájem o studium systémů jednotlivých jazyků a také o jejich vzájemné vztahy, to i v souvislosti s fascinací sanskrtem a studiem jeho podobností s jazyky evropskými.⁵⁰

3.3 Definice přejímky

Výsledek procesu přejímání se označuje jako *přejaté slovo* nebo též *přejímka*. Mimo termín *přejímka* se v odborném diskurzu běžně setkáme i s označením *výpůjčka*. Pro účely této práce budeme tyto termíny považovat za synonymní, třebaže se jednoznačně kloníme k užívání prvně uvedeného termínu s ohledem na jeho konotace.⁵¹ Nekula vhodně definuje přejímku jako „výsledek jazykového kontaktu dvou nebo více jazyků“⁵², při němž „dochází k replikám jazykového materiálu n.(e)bo jazykových vzorů modelového jazyka“⁵³.

Dále pak dělí přejímky typu *replika jazykového materiálu* na fonetické, fonologické, grafematické, morfematické a lexikální. *Repliku vzorů* pak ztotožňuje s termínem kalk a zmiňuje, že mohou být charakteru slovotvorného, morfosyntaktického, syntaktického, pragmatického, ale i sémantického. Naše pozornost zde bude výhradně věnována přejímkám lexikálním, které jsou dle Nekuly nejrozšířenější⁵⁴ a které jsou i z hlediska zkoumaného

⁴⁸ Marek Nekula (2017): KONTAKTOVÁ LINGVISTIKA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [online] [cit. 09.05.2021]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/KONTAKTOVÁ_LINGVISTIKA

⁴⁹ ČERNÝ, Jiří. *Malé dějiny lingvistiky*. Praha: Portál, 2005. s. 77.

⁵⁰ *Ibid.*, s. 77-78.

⁵¹ Problematice vymezení daných pojmů se věnuje např. Tábořská v DP. *Op. cit.*

⁵² NEKULA. *Op. cit.*

⁵³ *Ibid.*

⁵⁴ *Ibid.*

jazykového materiálu pro tuto práci relevantní. V rámci přejatých slov pak bude rovněž zapotřebí odlišit termín *citátové slovo/citátový výraz*⁵⁵.

Tento pojem Brabcová a Martincová definují jako „*cizí lexikální prvek, který si uchovává původní podobu a do slovní zásoby se zpravidla vůbec nevčleňuje (ad hoc, ad personam apod.)*“⁵⁶. Nekula pak zmiňuje další, ryze francouzská, citátová slova jako „*par excellence*“, „*enfant terrible*“ či notoricky známé „*faux pas*“. Sami se v jazyce setkáváme také se spojeními „*savoir faire*“ a „*raison d'être*“. První z nich ovšem vidíme v posledních letech ustupovat pod vlivem anglického synonymního vyjádření „*know-how*“.

Citátová slova se liší od jim podobných *mezinárodních slov necitátových* (internacionalizmů) právě neadaptováním se do systému jazyka-příjemce. Často se jedná o víceslovné výrazy, které se blíží frazeologismům a jejichž výslovnost se té původní podobá mnohem častěji a ve větší míře, než je tomu u ostatních přejímek.⁵⁷ V našem výzkumu budeme brát v potaz i tyto specifické druhy přejímek, neboť se domníváme, že tvoří důležitý soubor přejatých výrazů a svým charakterem se řadí k těm snadněji postřehnutelným pro uživatele českého jazyka.

3.4 Příčiny přejímání slov

Přijetí a (větší či menší)⁵⁸ začlenění cizí jednotky do jazykového systému daného jazyka nepředstavuje v žádném případě náhodný proces. V závislosti na důvodech přejímání daných slov rozlišuje Zuzana Hildenbrand po vzoru Ernesta Tappolet, významného švýcarského romanisty⁵⁹, dva hlavní druhy přejímek.⁶⁰

Prvním z nich jsou „*emprunts de nécessité*“⁶¹, tedy slova přejatá z důvodu nutnosti. Příčinou přejímání tohoto druhu je neexistence daného pojmenování v cílovém jazyce. Svobodová tento dle ní obvyklý jazykový fenomén označuje za *mezeru* a zmiňuje se o anglických

⁵⁵ <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=8058>

⁵⁶ BRABCOVÁ, Radoslava, MARTINCOVÁ, Olga a Univerzita Karlova. *Současný český jazyk: slovník lingvistické terminologie : určeno pro posl. fak. pedagog. a filozof.* Praha: SPN, 1989. s. 20.

⁵⁷ *Slovo a slovesnost: list Pražského lingvistického kroužku.* Praha: Melantrich, 1971, XXXII, s. 26-29.

⁵⁸ Viz dále.

⁵⁹ "Ernst Tappolet" page. In: *Wikipedia – The free encyclopedia* [online] [cit. 30.11.2021]. Dostupné z: https://de.wikipedia.org/w/index.php?title=Ernst_Tappolet&oldid=216898663

⁶⁰ HILDENBRAND, Zuzana. *Op. cit.* s. 25.

⁶¹ *Ibid.*

synonymních termínech *hole* a *lexical gap*⁶². Haspelmath polemizuje s tím, do jaké míry se opravdu jedná o faktor nutnosti, když tvrdí, že „*všechny jazyky mají dostatečné tvořivé prostředky k vytváření nových slov pro nové koncepty*“⁶³. Upřednostňuje tedy pro tuto skupinu termín „*kulturní přejímky*“⁶⁴. Tato polemika je sice do určité míry opodstatněná, nicméně uvedený termín, tedy *emprunts de nécessité*, nemusí nevyhnutelně naznačovat skutečnost, že by jazyk nebyl schopen vytvořit nové slovo na základě vlastních prostředků, pouze poukazuje na to, že existovala potřeba (nutnost) zaplnit mezeru v systému. K užívání tohoto termínu se kloníme rovněž z toho důvodu, že představuje vhodné opozitum ke druhému typu přejímek. Termín *kulturní přejímky* budeme užívat jen v souvislosti s Haspelmathovým pohledem na proces přejímání (viz následující podkapitola).

Druhým ze základních typů přejímek jsou tzv. „*emprunts de luxe*“⁶⁵ a řadí se k nim slova přejatá z ostatních důvodů. Hildenbrand uvádí následujících pět:

1. *ekonomičnost vyjádření*
2. *prestižnost vyjádření*
3. *možnost pozitivního či negativního zabarvení výpovědi*
4. *vyšší přesnost vyjádření*
5. *eufemismus*⁶⁶

V praktické části této práce jsme pracovali se všemi francouzskými přejímkami do češtiny bez ohledu na typ přejímky⁶⁷. Zjistitelnost tohoto je totiž mnohdy obtížná, především u přejímek z dřívějších období.

⁶² SVOBODOVÁ, Diana. *Aspekty hodnocení cizojazyčných přejímek: mezi módností a standardem*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2009, s. 22.

⁶³ „*All languages have sufficient creative resources to make up new words for new concepts.*“ (vlastní překlad) HASPELMATH, Martin. *Lexical borrowing: Concepts and issues*. In HASPELMATH, Martin, ed. a TADMOR, Uri, ed. *Loanwords in the world's languages: a comparative handbook*. Berlin, Germany: De Gruyter Mouton, s. 46.

⁶⁴ „*cultural borrowings*“ (vlastní překlad) *Ibid.*

⁶⁵ HILDENBRAND, Zuzana. *Op. cit.*, s. 22. - pozn. 13.

⁶⁶ *Ibid.*

⁶⁷ Tedy bez ohledu na to, zda se jedná o *emprunt de nécessité* nebo *emprunt de luxe*.

3.5 Vliv integrace slov z jazyka-dárce na dosavadní slovní zásobu jazyka-příjemce

Jak jsme ukázali v předchozím bodě, příčiny integrace přejímky do jazyka-příjemce jsou různé. Podobně se liší i dopady tohoto procesu na jeho dosavadní lexikum. Haspelmath mluví u kulturních přejímek o *inserci*⁶⁸ (prostém začlenění), kdy je slovní zásoba daného jazyka obohacena o slovo jazyka-dárce. V případě druhého typu přejatých slov může dojít ke *koexistenci*⁶⁹, kdy obě vyjádření, cizí i domácí, se používají, či *nahrazení*⁷⁰, kdy přejaté vyjádření se stane příčinou vytěsnění domácího vyjádření z užití či dojde ke změně jeho významu⁷¹.

Tento fenomén považujeme za poněkud nešťastný, neboť slovo českému jazyku vlastní (nejen co se týče historie, ale i po stránce fonetické a morfologické) postupně přechází na periferii slovní zásoby a stává se archaismem. Nicméně zabránění tomu již souvisí s problematikou normativního zásahu či vydávání doporučení stran instituce pečující o jazyk český, tedy v našem případě ÚJČ AV. V některých případech se však může slovo později i „samovolně“ vrátit zpět do slovní zásoby.

3.6 Proces adaptace přejímek

Cizí slovo se integruje do českého jazykového systému postupně prostřednictvím adaptačního procesu, při němž se z něj stává slovo přejaté. Hranice mezi pojmy *cizí slovo* a *slovo přejaté* je tedy mnohdy velmi tenká. Tuto problematiku rozvíjí i Hildenbrand⁷², když se zmiňuje o *xenismu*⁷³, *pérégrinismu* a *prejímce* coby o třech stádiích obohacování slovní zásoby cizími pojmy. Ne všichni lingvisté se kloní k užívání termínu *pérégrinismus*, označující „přechodovou fázi mezi *xenismem* a *vypůjčkou*“⁷⁴, a ani pro účely naší práce není klíčový. Co nás však při redakci práce zajímalo, bylo, zda analyzovaný výraz není pouze cizím slovem zřídka užitým v českém jazyce, jehož „*použití bývá v textu*

⁶⁸ „*insertion*“ (vlastní překlad) HASPELMATH, Martin. *Op. cit.*, s. 49.

⁶⁹ *Ibid.*

⁷⁰ „*replacement*“ (vlastní překlad) *Ibid.*

⁷¹ *Ibid.*

⁷² *Ibid.*, s. 25-29.

⁷³ Zde užito ve smyslu *slovo cizí*. Další význam termínu viz <https://www.czechency.org/slovník/XENISMUS>

⁷⁴ HOLEŠ, Jan. François Gaudin – Louis Guespin: Initiation à la lexicologie française. *Slovo a slovesnost: list Pražského lingvistického kroužku*. Praha: Melantrich, 5.2002, 63(2), s. 150. také z: <https://kramerus.lib.cas.cz/uuid/uuid:25165bfa-425b-4f61-8840-7329b1a7fdcc>

signalizováno např. uvozovkami, kurzívou apod.⁷⁵ a jež zatím nelze považovat za součást slovní zásoby českého jazyka, tedy za přejímku. Někdy tyto výrazy bývají označeny jako *lexikální exoticismy* v protikladu ke zdomácnělým přejatým slovům a přejímkám značně přizpůsobeným charakteru a struktuře českého jazyka.⁷⁶ Exoticismy je nutno ovšem odlišovat od okazionalizmů, tedy neologických vyjádření příležitostných, která v sobě nesou rys neuzuálnosti. Jak je patrné ze slovníku neologizmů v podkapitole 7.3, při excerpce jsme narazili na několik francouzských exoticismů, nicméně okazionalizmy přejaté z francouzštiny bychom v časopisu *Gourmet* hledali marně.

Další kategorie slov, u níž bylo třeba rozhodnout, zda ji mezi přejímky z francouzštiny zahrnout, či nikoliv, sestávala ze slov odvozených v češtině z již existujících přejatých slov (*krémový, naaranžovat, šéfredaktorka*). Ve své studii o anglicismech v českém jazyce⁷⁷ tvrdí Tejnor u části popisující situaci přídavných jmen cizího původu, že tato slova „nelze jednoznačně považovat za adaptovaná přejatá adjektiva“⁷⁸, neboť vznikla slovotvorným procesem odvozování v jazyce-příjemci⁷⁹. Proto jsme se v naší práci rozhodli jim nepřisoudit statut přejímky, třebaže rozumíme tomu, že další odvozeniny přejatého slova svědčí o jeho úspěšné asimilaci. Co se týče otázky proprií, nezahrnovali jsme do seznamu ani vlastní jména osob (př. antroponymum *Napoleon Bonaparte*⁸⁰) ani míst (př. toponymum *Baskicko*⁸¹), ale názvy jídel atp. utvořených ve francouzštině z vlastních názvů ano (př. *tarte Bourdaloue*). V následujících čtyřech oddílech blíže nastíníme jednotlivé procesy adaptace přejatých slov.

⁷⁵ MRAVINACOVÁ, Jitka. „Přejímání cizích lexémů.“ In *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, 2005, s. 19.

⁷⁶ viz DICKINS, Tom. 2008. "Postoje k výpůjčkám v současné češtině". *Naše společnost* 6 (1): 15. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c3/a1166/f28/Nase%20spolecnost%202008_1.pdf

⁷⁷ TEJNOR, Antonín. „Anglicismy v češtině.“ In *Aktuální otázky jazykové kultury v socialistické společnosti*. Praha: Academia, 1979. s. 210. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:52a95f90-e258-11e6-9e7e-001018b5eb5c>

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ *Ibid.*

⁸⁰ *Gourmet*, květen 2021, s. 51.

⁸¹ *Gourmet*, březen 2021, s. 52.

3.6.1 Ortograficko-ortoepická adaptace

Rádi bychom poznamenali, že u většiny cizích slov pocházejících z francouzštiny, která se začínou objevovat v českých komunikátech, dochází jako první k adaptaci fonetické, neboť fonologie jazyka-dárce i jazyka-příjemce se značně liší. Mluvčí neznalý francouzštiny (speciálně její fonologie) totiž slovo vysloví aplikováním pravidel české výslovnosti (včetně např. typického přízvuku na první slabice či zániku znělosti na konci slov), příp. se bude pokoušet o výslovnost francouzskou, nutně však s užitím fonémů vlastních českému jazyku. Tento průvodní jev by neměl být považován za chybu, pouze svědčí o začleňování lexému do domácí slovní zásoby, a není ani překvapivé, že mnohdy dojde k ustálení např. dvojí podoby výslovnosti (viz excerpované slovo *menu*, pro něž SSČ uvádí pouze podobu [meny]⁸², ale o rok později publikovaný ASCS i variantu [menu]⁸³).

Mluvíme-li o fonetické adaptaci, Mravinacová správně dokládá, že je propojená s adaptací pravopisnou a označuje oba tyto procesy termínem „ortograficko-ortoepická adaptace“⁸⁴. Následně zmiňuje Tejnorův poznatek⁸⁵ o tomto procesu u přejímek z angličtiny. Vzhledem k jeho relevantnosti i pro přejímky z francouzštiny (i v ní je totiž značný rozdíl mezi výslovnostní a grafickou podobou lexémů) ho zde také uvádíme, ovšem s příklady námi excerpovanými.

Tejnor rozlišuje 3 možná východiska řešení graficko-výslovnostní odlišnosti:

- a. přizpůsobení výslovnosti grafické podobě (*role, pistole*)
- b. přizpůsobení grafické podoby ustálené podobě výslovnosti (*likér, kastrol, koňak*)
- c. zachování rozdílu⁸⁶ (*bisque, crémeux*)

Z našeho skromného počtu shromážděných přejímek vyplývá, že u dříve přejatých slov dochází povětšinou buď k variantě popsané v bodu *a*, nebo v bodu *b*. Zachování rozdílu je typické pro slova citátová nebo nově přejatá cizí slova (příp. pro řídce užívané výrazy⁸⁷).

⁸² IJP, Op. cit. – heslové slovo „menu“. [online] [cit. 22.07.2021]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=menu>

⁸³ Ibid.

⁸⁴ MRAVINCOVÁ. Op. cit., s. 190.

⁸⁵ Ibid., s. 210.

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Tuto skutečnost uvádí právě Tejnor a i v našem výzkumu se potvrzuje.

Svobodová⁸⁸ kromě tří výše uvedených možností adaptace také uvádí čtvrtou, kdy vedle sebe existuje varianta cizího i počestěného zápisu spolu s původní výslovností. Z našeho vzorku tomuto odpovídá například heslové slovo *butik/boutique*⁸⁹. Dle korpusu SyD⁹⁰ představuje počestěný pravopis častější variantu (80 % výskytu), třebaže pro nemnohý výskyt tohoto heslového slova nelze od procentuálního údaje očekávat adekvátní přesnost.

Co se týče výslovnostních variant, je třeba se pozastavit u francouzského slova *croissant*, u něž se v úzu můžeme setkat s vícero možnostmi. K tomuto jevu publikovala studii o svém výzkumu Adéla Říhová⁹¹. Zajímavé je, že přestože Říhová mluví o první zmínce daného výrazu na území ČR již na konci první poloviny 19. století, pravopisně si slovo *croissant* i v současné době, 17 let po publikaci studie, udržuje svou francouzskou podobu. Ve slovnících zaznamenané možnosti výslovnosti sice nesou rysy počestění, nicméně stále u nich zůstává patrný rozdíl mezi grafickým zápisem a fonetickou stránkou. Odhlédneme-li však pouze od slovníkové normy, zjistíme, že zmiňovaný výzkum o celkem 200 účastnících poukázal na rozkolísanost uзуálního vyslovování daného slova českými mluvčími. Povzbuzující je skutečnost, že největší zastoupení, tedy 36 jedinců, měla podoba „[kroasán]“⁹², která se nejvíce přibližuje té francouzské.⁹³ Řídce se objevily ovšem mj. i varianty jako „[krojsant]“, „[krosan]“ či „[kruazón]“.

Na slově *croissant* jsme si tedy ukázali, že přejímka se vždy nemusí chovat tak, jak bychom předpokládali. V některých případech si totiž i slovo poměrně hojně se vyskytující a delší dobu v cílovém jazyce existující dokáže uchovat původní pravopis. Samozřejmě to je nejspíš i důvodem rozkolísanosti výslovnosti těchto slov v úzu.

⁸⁸ SVOBODOVÁ, Diana. *Foreign lexical borrowings in the Czech language*. Ed. 1st. Ostrava: University of Ostrava, 2011, s. 34.

⁸⁹ *Gourmet*, březen 2021, s. 74.

⁹⁰ CVRČEK, V. – VONDŘÍČKA, P.: SyD – Korpusový průzkum variant. FF UK. Praha 2011. Dostupný z: <http://syd.korpus.cz>.

⁹¹ ŘÍHOVÁ, Adéla. „Croissant – un des mots tchèques d’origine française – vue sociologique.“ In PEŠEK, Ondřej, ed. *Langue et société dynamique des usages: XXIIe Colloque international de linguistique fonctionnelle*. Vyd. 1. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2004, s. 30.

⁹² *Ibid.*, s. 35-36. Platí i pro následující 3 citáty – výslovnostní varianty.

⁹³ *Ibid.*, s. 30-37.

3.6.2 Morfologická a slovotvorná adaptace

Dalším z adaptačních procesů, jímž může (ale pokud se nejedná o sloveso, nemusí) přejaté slovo projít, je morfologická a slovotvorná adaptace. Během nich se slovo po formální stránce začleňuje do slovnědruhového systému českého jazyka a případně se také přiřazuje k odpovídajícím morfologickým kategoriím⁹⁴. Typicky se slovo přiřazuje ke stejnému slovnímu druhu, kterému náleželo v jazyce-dárce, později se z něj ale mohou sufixální derivací tvořit v jazyce-příjemci další lexikální jednotky s odlišnou slovnědruhovou platností (*sezónní, michelinský, servírování*). Tento posledně zmíněný proces sice nepředstavuje již přejímání z cizího jazyka, tímto způsobem vzniklé výrazy si dále uchovávají rys cizosti. V základoškolské praxi není nijak neobvyklé, že se pro zjednodušení počítají ke slovům přejatým z cizího jazyka.

Francouzská podstatná a přídavná jména mají schopnost vyjadřovat pouze gramatický rod a číslo, ale nedeklinují se. S tímto se čeština při adaptaci vyrovnává různými způsoby. Nemálo přejatých slov zůstává nesklonných, ať již ve slovní zásobě našeho jazyka existují zatím krátce (*croustillant*) či po desítky nebo stovky let (*želé, filé, pyrė*). Toto spolu s problematikou přiřazování slov k příslušným deklinačním typům bývá dáno zakončením přejatých jmen.⁹⁵ Jmenné výrazy zakončené na *-é* (*froté, café*) v češtině zpravidla nesklonujeme, je u nich snadno rozpoznatelná nižší míra adaptování se, a tudíž i zjevnější rys cizosti. Podobná situace nastala například i u slova *bouillabaisse* (v této podobě nesklonné – patrně vlivem rozdílné výslovnosti a grafického zápisu ve francouzštině), s nímž se ovšem také můžeme setkat v lépe asimilované podobě – *bujabéza*, kterou její zakončení v nominativu singuláru řadí k podstatným jménům ženského rodu skloňovaným dle vzoru *žena*. U lexémů zakončených podobně jako domácí česká slova lze totiž předpokládat jednoznačné přiřazení k odpovídajícímu rodu a deklinačnímu typu (*pláž* – vzor *píseň, želatina* – vzor *žena*).

Výše uvedená situace kolísání u slova *bouillabaisse/bujabéza* není specifická pouze pro francouzštinu, ale jak dokládá výše zmíněná studie, běžně se s ní setkáme i u přejímek z angličtiny.⁹⁶ Přiřazování ke gramatickému rodu není vždy bez potíží, neboť do

⁹⁴ MRAVINCŮVÁ. *Op. cit.*, s. 192.

⁹⁵ *Ibid.*, s. 192.

⁹⁶ *Ibid.*, s. 193.

rozhodování vstupuje mimo jiné i otázka rodu přirozeného.⁹⁷ Navíc existuje-li domácí ekvivalent, rodová příslušnost přejímaného slova může mít tendenci převzít tu, kterou má mluvčí podvědomě zažitou u domácího výrazu.

Jak jsme výše zmínili, slovesa automaticky procházejí morfologickou adaptací, aby mohla být začleněna do systému české konjugace. Zároveň je u nich žádoucí rozlišovat, zda vznikla přímo přejímáním, či až pozdějším odvozováním z dříve adaptovaného základového slova.⁹⁸ V našem vzorku nashromážděných heslových slov jsme se setkali pouze se slovesy, která se přizpůsobila českému tvarosloví přidáním sufixu *-ovat*, nicméně Tejnor v případě angličtiny hovoří i o dalších možných (třebaže méně častých a mnohdy příznak nesoucích) konjugačních typech.⁹⁹

3.6.3 Sémantická adaptace

Je poměrně běžné, že přejímaná slova jeví známky adaptace i v rovině významové. Svobodová hovoří o čtyřech nejčastějších typech sémantické adaptace, a to o zobecnění (generalizaci), rozšíření, zúžení a změně významu.¹⁰⁰ Tento proces významového přizpůsobování dává vzniknout *neosémantizmům*, které představují „*lexikální prostředky, jejichž příznak novosti je založen na novém obsahu (resp. významu) již existujícího výrazu*“¹⁰¹. Rovněž mohou vznikat „*metaforickým nebo metonymickým přenesením pojmenování na jiný denotát*“¹⁰². Jako zajímavé a s ohledem na příčinu přejímání také logické považujeme tvrzení, že není běžné, aby mnohoznačné lexikální jednotky byly přejímány se všemi svými sémy. Pouze některý význam či některé významy přejdou do jazyka-příjemce, kde pak sám může být předmětem tvoření dalších sémanticky nových pojmenování.¹⁰³

Jedním z příkladů neosémantizmů (vyskytující se v neadaptovaném významu v našem vzorku), jenž dosvědčuje toto tvrzení, je slovo *konzerva*, které má ve francouzském jazyce

⁹⁷ ANASTASSIADIS-SYMÉONIDIS Anna, NIKOLAOU Georgia, « L'adaptation morphologique des emprunts néologiques : en quoi est-elle précieuse ? », *Langages*, 2011/3 (n° 183), p. 119-132. Dostupné z: <https://www.cairn.info/revue-langages-2011-3-page-119.htm>

⁹⁸ TEJNOR. *Op. cit.*, s. 30.

⁹⁹ *Ibid.*, s. 201.

¹⁰⁰ SVOBODOVÁ (2011). *Op. cit.*, s. 51. SVOBODOVÁ (2009). *Op. cit.*, s. 100.

¹⁰¹ *Ibid.*

¹⁰² *Ibid.*

¹⁰³ SVOBODOVÁ, Diana (2011). *Op. cit.*, s. 51.

polysémní charakter. Podíváme-li se na heslové slovo *conserve* s primárním významem „*substance stérilisée et conservée dans un récipient hermétique*“¹⁰⁴ a sekundárními významy mezi něž patří i „*proces samotné konzervace*“¹⁰⁵ nebo například význam „*následovat stejnou cestu*“¹⁰⁶ ve frazému „*naviguer de conserve*“¹⁰⁷, zjistíme, že do českého jazyka slovo přešlo pouze v primárním významu. Zde se adaptovalo nejen foneticky, morfologicky, ale i sémanticky do té míry, že dalo vzniknout novému metaforickému označení užívanému (spíše ve slangové mluvě) pro člověka, který je konzervativní (tedy následuje stále tu stejnou cestu, je dlouhodobě nepříliš proměnlivý ve svých názorech).

Jak jsme si v této kapitole ukázali, adaptace přejatých slov do jazyka-příjemce představuje komplexní a živelný proces. Při analýze přejatých slov si můžeme mnohdy povšimnout určitých společných rysů a tendencí některých z nich, zároveň však u jiných vidíme, že tím či oním způsobem mezi ostatními vyčnívají.

¹⁰⁴ REY-DEBOVE, Josette, ed. a DRIVAUD, Josette-Hélène, ed. *Le Robert quotidien: [dictionnaire pratique de la langue française]*. Paris: Robert, 1996, s. 394.

¹⁰⁵ TLFi

¹⁰⁶ REY-DEBOVE, Josette, ed. a DRIVAUD, Josette-Hélène, ed. *Op. cit.*

¹⁰⁷ *Ibid.*

4 Společenský aspekt přejímání slov

Do problematiky přejímání cizích slov vstupují kromě lingvistických aspektů rovněž ty socio-politické. Jazyk coby prostředek komunikace (a myšlení) i symbol národní identity se snadno stává nástrojem politické moci. Jinak tomu nebylo ani v české historii. Mnohým se jistě vybaví éra poněmčování a následné reakce na ni v době národního obrození, probíhajícího na konci 18. a v 19. století.

Samozřejmě si jsme vědomi skutečnosti, že snahy jazykových puristů, toužících po očistění české řeči od všeho cizího, občas také nabíraly absurdních rozměrů. Zároveň se ale mnozí z nás jistě dostali do komunikační situace, kdy se mluvčí jazyka ve svém projevu uchylují k druhému extrému, tedy nadužívání slov cizího původu.

Proti oběma radikálním postojům se dle našeho názoru vhodně vyjadřuje Weingart: „*Horečné počesťování a nahrazování cizích slov novotvory českými, které provozovali naši puristé XVII. a XVIII. věku, zvl. Rosa a Pohl, zaslouží napodobení právě tak málo jako koketování s módními cizími slovy u literárních snobů.*“¹⁰⁸

Sami považujeme za problematické užívání cizích slov v následujících případech: Zaprvé se jedná o situace, kdy existuje český protějšek, který by lépe odpovídal požadavkům dané komunikační situace s ohledem na styl komunikátu (např. obecně vzato v odborném stylu se vhodně použité cizí výrazy jeví jako více žádoucí než ve stylu prostěsdělovacím). Zadruhé je při výběru slov důležité brát v potaz (předpokládanou) jazykovou vybavenost účastníka, příp. účastníků komunikace. Používáme-li přílišné množství slov, jimž komunikační partner nerozumí, nebo u nichž si nemusí být jist významem, jednáme proti základnímu účelu jazyka, jímž je vzájemné dorozumění se. S tím souvisí i další důvod, proč raději v některých případech bude lépe upustit od cizích výrazů ve vlastních komunikátech, a tím je situace, kdy mluvčí si sám není jist významem toho kterého slova. Nesprávné použití cizího vyjádření, způsobené například záměnou za jeho paronymum, vyznívá komicky, a je tak v přímém rozporu s komunikačním záměrem mluvčího.

Je zřejmé, že nejen politické faktory, ale i společnost, její nastavení, hodnoty i světonázor jednotlivců se ve větší či menší míře odrážejí v tendenci k přijetí, nebo naopak k odmítnutí

¹⁰⁸ WEINGART, Miloš. *Op. cit.*, s. 30.

používání cizích (nebo zatím nezdomácnělých přejatých) slov v domácím jazyce. V následujících dvou podkapitolách se stručně zaměříme nejprve na historii postoje společnosti k přejímání, následně se budeme zabývat stejným tématem viděným perspektivou současnosti.

4.1 Postoje k užívání slov cizího původu napříč historií

Jak jsme již zevrubně nastínili v podkapitole 3.1, český jazyk prošel ve svém vývoji rozličnými obdobími s ohledem na problematiku přejímání cizích slov. Laická veřejnost i lingvisté ať již samotným výběrem užívaných slov, ať vědeckou nebo publikační činností (to se týká především právě jazykovědců) vyjadřovali svůj postoj ke změnám v jazyce, které pramenily z kontaktu s jazykem cizím. Helena Chýlová ve své publikaci *Purismus v jazykové výchově 20. století*¹⁰⁹ uvádí periodizaci jazykového purismu, tedy směru, který má za cíl očistu jazyka od cizích nebo nepatřičných výrazů (v případě purismu lexikálního)¹¹⁰. V následujících odstavcích z jejího rozdělení zmíníme jen nejdůležitější momenty vývoje antipatických postojů vůči užívání slovní zásoby cizího původu.

Ještě před nejznámějším obdobím jazykového purismu, výše zmiňovanou dobou národního obrození, se tento směr a projevil v době husitské, humanistické i barokní. Již Hus ve snaze pomoci jazyku českému se uchýlil k „*počešťování cizích slov, a to nejen latinských, jako tomu bylo v 14. stol., ale i běžně užívaných slov německého původu.*“¹¹¹ V tomto jsme názorově zajedno s Havránkem, který naznačuje problematičnost počešťování výrazů již v jazyce zdomácnělých (Husovi se nelíbilo např. užívání *knedlík*, slova německého původu, a navrhoval používat české *šiška*), který ovšem současně vyjadřuje pochopení pro „*překládání latinských slov kulturního a odborného jazyka*“¹¹². Jazyková intervence by dle našeho názoru neměla do takové míry potlačovat přirozený jazykový vývoj a snažit se uměle z jazyka vytěsnit výrazy, jež v něm zdomácněly.

¹⁰⁹ CHÝLOVÁ, Helena. *Purismus v jazykové výchově 20. století*. Vyd. 1. V Plzni: Západočeská univerzita v Plzni, 2013.

¹¹⁰ HAUSENBLAS, Karel. „O kultuře jazyka a brusičském purismu“. In *Naše řeč: listy pro vzdělávání a třibení jazyka českého*. Praha: E. Šolc, 1951. 35, s. 42.

¹¹¹ HAVRÁNEK, Bohuslav. *Vývoj českého spisovného jazyka*. Praha, 1980, s. 45.

¹¹² *Ibid.*

4.2 Současný postoj české společnosti k přejímání slov

Již za minulého režimu se jazykovědci zajímali o postoje české společnosti k cizím slovům v českém jazyce. V říjnu roku 1970 proběhl výzkum Ústavu pro výzkum veřejného mínění (dále jen ve spolupráci s několika odborníky z ÚJČ ČSAV, prof. Vladimírem Šmilauerem z Filosofické fakulty UK a dr. Walery Pisarek, jehož se zúčastnilo 635 občanů tehdejší ČSR¹¹³. Mezi cíli výzkumu bylo zjištění údajů pro řešení praktických otázek spojených s veřejnou jazykovou komunikací, školskou výukou i popularizací jazyka¹¹⁴.

Ze zjištěných dat vyplývalo, že valná většina dotázaných je toho názoru, „že se užívá cizích slov nadbytečně, a to zejména v tisku, rozhlasu, televizi a v jiných oblastech hromadného veřejného sdělování“¹¹⁵, navíc téměř 75 % z takto smýšlejících obyvatel daný jev odsuzuje. Tyto údaje ovšem neznamenaí nutně, že všichni tito občané se staví proti přejímání cizích slov jako takovému, 48 % všech respondentů považuje tento proces obohacování slovní zásoby za nepostradatelný¹¹⁶. Jako problematická se jim tedy jeví přemíra užívání cizích slov, což považujeme za pochopitelné.

Dalším velmi zajímavým šetřením souvisejícím s vývojem češtiny byl co do počtu otázek krátký výzkum (z roku 1995) na bázi ankety analyzovaný jejím zadavatelem Jiřím Krausem¹¹⁷. Zúčastnilo se jej 1078 osob, obsahoval však pouze 2 otázky. Cílem první z nich bylo zjistit hodnocení stavu jazyka jako celku za posledních uběhlých 5 let. Za pozoruhodné považujeme, že až na oblast škol, úředního styku a knih (literatury) více než 300 respondentů odpovědělo, že se stav jazyka zhoršil (konkrétně to uvedli u oblasti běžné komunikace, médií i politických projevů). Stav jazyka televizní komunikace označilo za horší dokonce 412 dotazovaných. Deficit tohoto výzkumu dle našeho názoru v tom, že nepodává vysvětlení volby daných odpovědí. Kraus však ve své analyzující práci dokládá následující:

¹¹³ *Cizí slova v českém jazyce*. Praha: Ústav pro výzkum veřejného mínění, 1971.

¹¹⁴ *Ibid.*, s. 4-6.

¹¹⁵ *Ibid.*, s. 54.

¹¹⁶ *Ibid.*

¹¹⁷ KRAUS, J. 1997. „Jaká je čeština v letech devadesátých? (Zpracování anketního výzkumu).“ S. 288-292 In DANEŠ, František et al. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia.

„Výsledky přiložené ankety rovněž zahrnují jisté obavy z nepříznivého jazykového vývoje, které nejsou inspirovány pouze podmínkami vyplývajících ze samostatné existence jazyka, ale i stále více zřetelnou konfrontací češtiny s jazyky cizími.“¹¹⁸

Z toho lze usuzovat na jakýsi pocit ohrožení národního jazyka u mluvčích, kteří byli svědky nových politicko-společenských poměrů umožňujících stále se zintenzivňující vliv mezinárodní komunikace. Tomu, že se nejedná pouze o pocit založený na domnělých změnách jazyka, nasvědčuje i analýza prací studentů, o níž se ve své dizertační práci týkající se recepce anglicismů zmiňuje Silke Gester¹¹⁹ s tím, že dodává, že v daných slohových pracích „je patrný rostoucí vliv cizích jazyků a zejména angličtiny na naši mateřštinu začátkem devadesátých let (...)“¹²⁰. Vnímání zhoršení jazyka u respondentů Krausova výzkumu nebylo nutně nepodložené, třebaže souhlasíme s jeho názorem, že mohlo být (alespoň částečně) způsobeno tendencí k idealizujícímu náhledu na dobu minulou¹²¹.

O několik let později od Krausovy ankety již v novém tisíciletí, konkrétně v listopadu 2005, provedlo Centrum pro výzkum veřejného mínění průzkum nazvaný *Postoje k výpůjčkám v současné češtině*¹²², který již byl menšího rozsahu co do počtu respondentů (283)¹²³. Výsledky poté analyzoval Tom Dickins ve stejnojmenném článku spolu s údaji získanými ze svého vlastního menšího dotazníku a dalších dvou zdrojů, a to z výše citovaných prací Silke Gester a Jiřího Krause. Autor do komparace přidává i data z průzkumu z roku 1970, kterému jsme se věnovali na začátku této podkapitoly¹²⁴. Touto souhrnnou analýzou dochází mimo jiné k následujícím závěrům:

- a) Negativní postoj k přejímání je nepřímo úměrně závislý dosaženému vzdělání a věku, tedy u vzdělanějších a také u mladších respondentů existuje větší pravděpodobnost pozitivního náhledu na přejímky z cizích jazyků.

¹¹⁸ *Ibid.*, s. 290.

¹¹⁹ GESTER, Silke. *První empirická analýza recepce anglicismů v českém jazyce*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001.

¹²⁰ *Ibid.*

¹²¹ KRAUS, Jiří. *Op. cit.* s. 289.

¹²² DICKINS, Tom. *Op. cit.* s. 14-28.

¹²³ *Ibid.*

¹²⁴ *Ibid.*

- b) Preference české ortografické podoby oproti původní podléhá do jisté míry tomu, zda dotazovaný je znalý cizích jazyků (častější souhlas s původní verzí), či nikoli (častější upřednostnění adaptované formy).
- c) Překvapivá je především „*pozorovaná tendence mužů stát v popředí odporu vůči lexikální inovaci*“¹²⁵.

Dle našeho názoru představuje přejímání cizích slov v dnešní době velice produktivní způsob obohacování slovní zásoby, kterému nelze plně zabránit. Současně bychom se však chtěli jednoznačně vymezit vůči užívání cizích slov, které by bylo v rozporu s požadavky dané komunikační situace, překáželo by porozumění, anebo by působilo nepřírozeně. Sami rozumíme situacím, kdy český rodilý mluvčí tráví denně značnou část svého času v mezinárodním prostředí (práce, multilingvální domácnost apod.) a při komunikaci s dalším českým rodilým mluvčím (rovněž z téhož prostředí) počestňuje cizí slova, která mají oba kognitivně vžitá pro danou oblast. Jakkoli by bylo jistě více žádoucí používat české ekvivalenty tam, kde to lze, je nám jasné, že tzv. přepínání jazykových kódů nemusí být vždy automatické a rychlé. Nicméně za nevhodné bychom považovali, kdyby daný jedinec pak tato slova používal i v hovoru s jinými, nezasvěcenými, komunikačními partnery.

¹²⁵ DICKINS, Tom. *Op. cit.* s. 26.

5 Francouzské přejímky v českých médiích

Po bližším popisu procesu přejímání i společenských aspektů, jež se s ním pojí, nás zajímala konkrétní situace francouzských přejatých slov v oblasti českých médií. Ve středu našeho zájmu byla nejen nedávno přejatá slova, která si ještě zachovávají rys cizosti, ale také slova přejatá v dřívějších obdobích, neboť jedním z našich cílů bylo poskytnout diachronní pohled na tuto oblast slovní zásoby českého jazyka.

Vyhledávali jsme slova, která mají svůj původ ve francouzštině nebo byla jejím prostřednictvím přejata. Tento přístup se v kontaktní lingvistice nazývá „*étymologie lointaine*“ a detailněji se jím i protikladným přístupem tzv. *étymologie proche* zabývá Hildenbrand.¹²⁶

Při excerpci jsme si také všimli, že existuje značné množství slov, která nebyla přímo přejata z francouzštiny a zároveň francouzština nebyla ani původním jazykem, v němž došlo k utvoření daných slov. Nicméně v etymologii takových slov evidujeme francouzský jazyk jako jeden z těch, kterým dané slovo „prošlo na cestě do české slovní zásoby“. Příkladem takového slova je adjektivum *kompletní*, které dle *Českého etymologického slovníku* původně vzniklo z latinského participia *complētus* (stejného významu jako jeho český ekvivalent), odtud se dostalo do francouzštiny, z níž pak oklikou přes němčinu do české slovní zásoby.¹²⁷ Pro zjednodušení jsme z našeho výzkumu vynechali tento typ slov a zaměřili jsme se výhradně na ty výrazy, které buď mají svůj původ ve francouzském jazyce, anebo se do češtiny dostaly jeho přímým prostřednictvím.

Podobně se pro náš výzkum nejevila jako relevantní slova, která byla z přejímek z francouzského jazyka odvozena. Z nesčetných příkladů uvádíme alespoň některé: *bonboniéra* ze základového slova *bonbon*, *šéfredaktorka* z *šéfredaktor*, *žampionový* z *žampion*, *naaranžovat* z *aranžovat*. Třebaže odvozeniny tohoto typu dokládají vyšší míru asimilace jejich základových slov v systému jazyka-příjemce, nelze označovat jako přejímky.

¹²⁶ HILDENBRAND, Zuzana. *Op. cit.*, s. 37-38.

¹²⁷ REJZEK, Jiří. *Op. cit.*, s. 321.

Také ovšem považujeme za nutnost zmínit, že ze seznamu přejatých slov jsme nevyjímali ty výrazy, jež byly již samostatně utvořeny ve francouzštině ze slova přejatého z jiného jazyka např. *restaurace* – základem je latinské sloveso *restaurāre*, které se však asimilovalo do francouzského jazyka natolik, že dalo vzniknout dalším výrazům jako právě *restaurace* – to pro naše účely chápeme jako přejaté z francouzštiny (nikoli z latiny) prostřednictvím němčiny.¹²⁸ Na bázi *étymologie lointaine* ho tedy musíme zařadit mezi excerpovaná slova.

Dále nám bylo známo, že Haspelmath upozorňuje, že při zkoumání potenciálně přejatého slova lingvisté musí odlišovat, zda slovo existuje ve dvou (příp. více) jazycích z důvodu přejímání z jednoho z nich, nebo zda k tomu došlo historicky díky vývoji z jednoho „jazyka-předka“¹²⁹. V případě francouzského a českého jazyka jsme se této nástrahy příliš nemuseli obávat, neboť jediným jejich společným prapředkem je indoevropština. Potenciální slova původem z indoevropštiny bychom dnes samozřejmě jen těžko zaměnili s přejatými slovy z francouzštiny.

V následující podkapitolách se blíže podíváme na médium, které jsme k excerpci použili, tedy měsíčník *Gourmet*, a také poskytneme obecné informace o excerpovaném materiálu.

5.1 Časopis *Gourmet* a jeho tři podoby

Všechna slova zaznamenaná v přiloženém slovníku byla excerpována z tiskoviny *Gourmet*. Se sloganem „*s chutí a stylem*“, umístěném na obálce, a prezentováním se coby „*neodolatelný český originál*“¹³⁰ *Gourmet* se honosí tím, že „*patří dlouhodobě na špičku mezi gastronomickými tituly*“¹³¹. Z lingvistického hlediska jsme považovali za vhodné zmínit vývoj, jímž název časopisu prošel, a s tím spojenou problematiku.

Historicky první číslo této tiskoviny se na pulty trafik dostalo v roce 1997, tehdy pod původně českým názvem *Labužník* s podtitulem „*Časopis pro milovníky dobrého jídla a pití*“¹³². Až na šestiměsíční pauzu ve vydávání v roce 1998 takto vycházel až do ledna roku

¹²⁸ *Ibid.*, s. 592.

¹²⁹ HASPELMATH, Martin. *Op. cit.*, s. 44.

¹³⁰ Gourmet | VLTAVA LABE MEDIA a.s.. *VLTAVA LABE MEDIA a.s.* [online] [cit. 02.07.2021]. Dostupné z: <https://www.vlmedia.cz/casopisy/gourmet.html>

¹³¹ *Ibid.*

¹³² Viz záznam databáze NK ČR [online] [cit. 02.07.2021]. Dostupné z: <https://eds.a.ebscohost.com/eds/detail/detail?vid=0&sid=69a4f7b2-8209-410b-99bf-c7fb9ac22918%40sdc-v-sessmgr02&bdata=Jmxhbm9Y3M%3d#AN=ucr.000085017&db=cat05607a>

1999, kdy byl podnázev upraven následovně: „*Pro milovníky dobrého jídla, pití a žití*“¹³³. Tím bylo zacíleno na čtenáře s premisou, že jídlo a pití nelze oddělit od životního stylu. Vydávání poté skončilo dubnovým číslem roku 2000.

Na tradici stylového kulinářského časopisu navazuje až v roce 2005 tiskovina *Chef gurmán* s podtitulem „*nejlepší škola vaření: udělejte si z vaření radost a potěšení*“¹³⁴. V roce 2010 přichází s prosincovým číslem další zlomový okamžik, kdy se název mění na ten dnešní.

V souvislosti se změnou titulu bychom rádi upozornili na dvě skutečnosti. První z nich se pojí s výběrem cizího vyjádření „*chef gurmán*“ (při obnovení vycházení časopisu) namísto běžně užívaného českého ekvivalentu *labužník*, které zřejmě redakce nepovažovala za dostatečně lákavé. Dostáváme se tak zde znovu k rozdělení typů přejímek, kdy lze jednoznačně usoudit, že se v tomto případě jedná o *emprunt de luxe* použitou z důvodu prestižnosti vyjádření.

Zadruhé bychom se rádi zastavili u problematiky významů z francouzštiny přejatých slov *gurmán* a *gourmet*. *Akademický slovník cizích slov* uvádí pod heslovým slovem *gurmán* následující vysvětlení „*labužnický znalec kulinářského umění; též milovník dobrého jídla a pití*“¹³⁵, potažmo pak metaforicky expresivně „*vůbec milovník vybraných požitků, zvl. též uměleckých*“. Francouzský *TLFi* na prvním místě však uvádí u slova *gourmand* původní, dnes již zastaralou, definici: „*Qui mange avec avidité et avec excès*.“¹³⁶ Teprve na druhém místě uvedený význam koreluje s výše citovanou definicí pocházející z *ASCS*. Poznámka pak upozorňuje na nezaměnitelnost výrazů *gourmand* a *gourmet*, s tím, že druhý z nich spíše odkazuje k člověku znalému dobrého jídla (původně „*znalec vína*“¹³⁷), první z nich spíše ke člověku, který rád dobře jí (bez nutnosti obeznámení se s ingrediencemi a procesy přípravy daného jídla). Je tedy zřejmé, že použití výrazu *gourmet* v názvu bylo více žádoucí pro zacílení na modelového čtenáře časopisu, tedy moderního člověka, který se zajímá o dobré a kvalitní stravování a považuje to za součást svého životního stylu. Navíc (navzdory její

¹³³ *Ibid.*

¹³⁴ *Op. cit.* Databáze Národní knihovny Praha: NKC – Knihovní jednotky.

¹³⁵ *IJP, Op. cit.* – heslové slovo „*gurmán*“. [online] [cit. 02.07.2021]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=gurm%C3%A1n>

¹³⁶ „*Ten, kdo jí s nenasytností a přemírou*.“ V češtině by této definici odpovídalo negativně zabarvené slovo *žrout*.

¹³⁷ Viz heslové slovo *gourmet* v *TLFi*.

zastaralosti) by mohla konotace slova *gurmán* ve francouzštině některé potenciální čtenářstvo odradit od koupě časopisu.

5.2 Obecné informace o excerpovaném materiálu

Shromážděný materiál čítá celkem 201 přejatých výrazů vybraných ze 320 stran textu gastronomického časopisu o formátu listu A4. Samozřejmě je přirozené, že se některé přejímky vyskytovaly opakovaně. Nicméně četnost jejich výskytu jsme se rozhodli nevztahovat vzhledem k analyzovaným textům z časopisu *Gourmet*. Považovali jsme totiž za efektivnější a zároveň průkaznější využít pro zjištění četnosti výskytu daných slovních spojení údaje z agregátoru „Slovo v kostce“¹³⁸ integrovaném v ČNK. Ten na rozdíl od našeho materiálu obsahuje komunikáty i z jiných oblastí než gastronomie.¹³⁹ V následující kapitole se na námi excerpované výrazy blíže podíváme a provedeme jejich lexikálně-sémantickou analýzu.

¹³⁸ MACHÁLEK, Tomáš. *Opt. cit.*

¹³⁹ I námi analyzovaný materiál obsahoval texty týkající se jiných odvětví (např. reklamy), převažuje v něm však orientace na gastronomii.

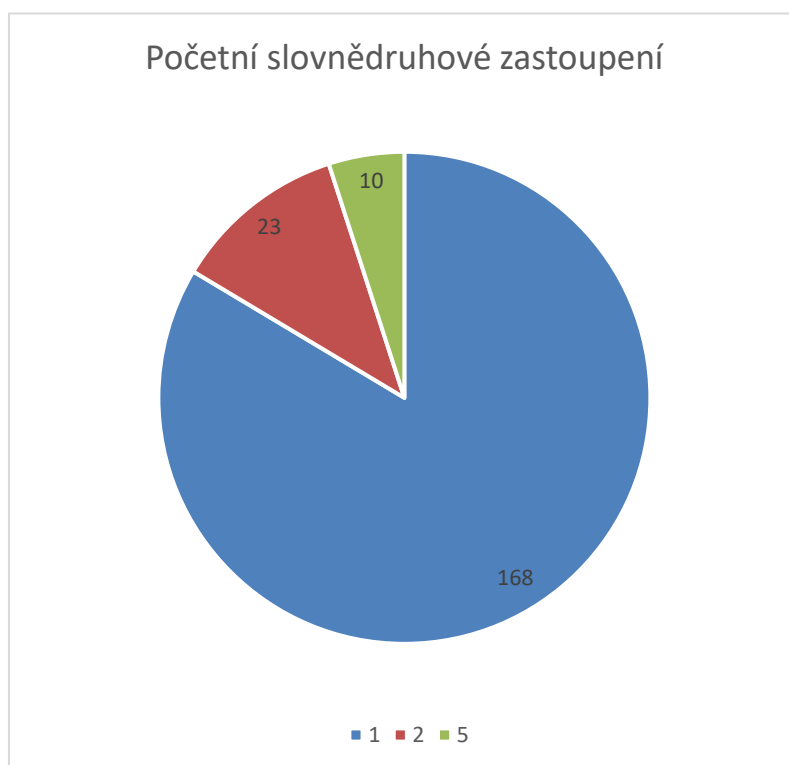
6 Lexikálně-sémantická analýza excerpovaných přejímek

Z našeho výzkumu je patrné, že galicismy zauímají ve slovní zásobě českého jazyka poměrně významné místo. Zajímavé je přitom nejen sledovat různou míru jejich přizpůsobení se naší mateřštině, ale i si povšimnout, zda a případně jak adaptace prvku může souviset s dobou přijetí a také četností jejich výskytu. Tabulka vytvořená v procesoru Excel je spolu se všemi excerpovanými slovy umístěna v *Příloze 1* a jsou v ní stručně zaznamenány jednak obecné informace o daných heslových slovech, jednak poznatky o jejich adaptaci, slovnědruhově příslušnosti, přibližném století přijetí a četnosti výskytu. Následujících sedm podkapitol rozšiřuje tyto poznatky a pro své závěry těží právě z těchto strukturovaných záznamů. Vzhledem k tomu, že jsme během excerpce použili značné množství zkratk, přikládáme (za účelem usnadnění porozumění údajům uvedených ve výše zmíněné tabulce) k této práci také *Přílohu 2*, která obsahuje seznam užitých zkratk spolu s vysvětlivkami.

6.1 Slovnědruhová příslušnost excerpovaných přejímek

Při analýze příslušnosti slov ke slovním druhům jsme pro naše účely považovali souslovné nominální konstrukce za substantiva, třebaže se skládají z vícero slovních druhů (např. *soleil levant*, *pain aux raisins*). Co se týče zastoupení slovních druhů v našem materiálu, lingvistický poznatek o převaze podstatných jmen nad ostatními slovními druhy přejatých slov¹⁴⁰ se ukázal jako pravdivý, což je evidentní z následujícího grafu.

¹⁴⁰ FILIPEC a ČERMÁK. *Op. cit.*, s. 120.

Substantiva, s celkovým počtem 168 lexikálních jednotek, v našem výzkumu představovala více než 83 % veškerých slov, adjektiva necelých 12 % (23 jednotek) a verba byla zastoupena téměř 5 % (10 jednotek). Interpretujeme tuto skutečnost tak, že je pro mluvčí přirozené přejímat názvy různých entit tohoto světa z cizích jazyků, případně přejímat slova, která tyto entity blíže popisují nebo která vyjadřují jejich činnost. Naopak jsme ani neočekávali např. přejímání pronomínů, jež představují spíše ustálenou, v čase se příliš neměnicí skupinu slov.

Zde je třeba se pozastavit u lemmatu *tucet*, jenž řadíme v souladu s názorem *Ústavu pro jazyk český* k substantivům, neboť „z hlediska formálního se [...] jedná o podstatné jméno“, třebaže „z hlediska funkce [...] splňuje i kritéria pro číslovky“¹⁴¹. Dokázali bychom si představit, vzhledem k jeho významu, možnost přiřadit ho k numeraliím, ale raději se přidržujeme slovníkové kategorizace. Přejímání číslovek není zrovna běžné a je zapotřebí si

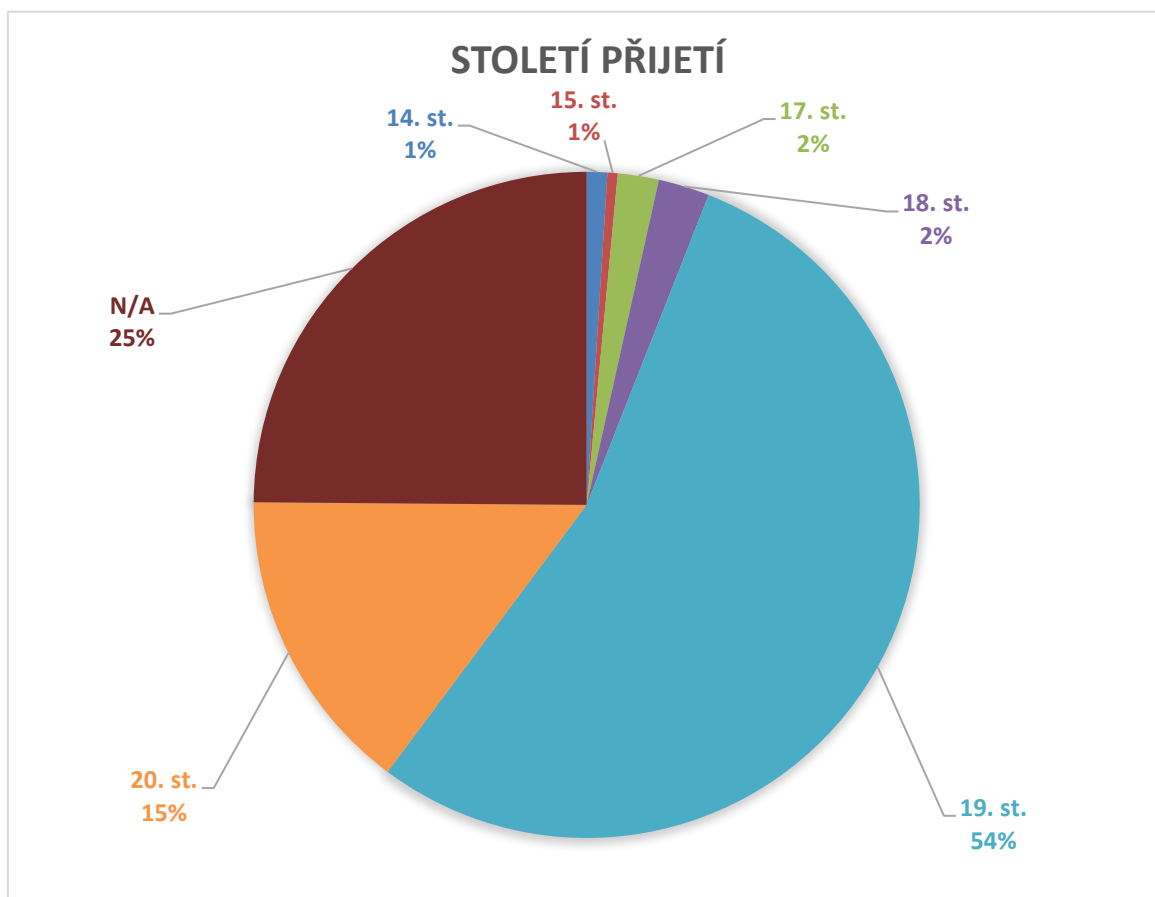
¹⁴¹ Seznam odpovědí [online] [cit. 04.12.2021]. Dostupné z: https://dotazy.ujc.cas.cz/odpovedi/?detail_polozka=816&filter=1

všimnout, že tento lexém oscilující na pomezí substantiva a numerale obohatil české lexikum již v 17. století.

6.2 Přibližné období přijetí excerpovaných přejímek

U všech přejímek nás zajímalo, přibližně v jakém období vývoje jazyka byly přejaty do naší mateřštiny. Velmi nápomocnou publikací v tomto počinu byl již zmiňovaný Rejzkův etymologický slovník. Nicméně ani ten pochopitelně neobsahuje údaje pro všechna excerpovaná slova, obzvláště ne pro neologizmy. U některých lemmat tedy najdeme v kolonce týkající se století přijetí za daným stoletím příbuzné slovo, což indikuje, že se nám podařilo dohledat pouze předpokládanou dobu přijetí tohoto slova. Jiné výrazy mají v témže sloupci zkratku *N/A* doplněnou o století v závorce. To jsme však odhadovali sami s tím, že u výrazů označených *N/A (21. st.)* si můžeme být téměř stoprocentně jisti, že obohatily český jazyk až ve století jednadvacátém. Ověřovali jsme tuto skutečnost pomocí funkce *Google vyhledávače*, která umožňuje vyhledávat záznamy v jakémkoli časovém ohraničení až k počátkům internetu. Tímto způsobem jsme zjistili, že daná slova se neobjevila v českých textech (minimálně těch veřejně dostupných na internetu) před rokem 2000. U ostatních slov se značením *N/A* se jedná skutečně jen o nepodložené odhady, kterými se dále nezabýváme.

Již v části této práce, která se zabývala historií kontaktů českého jazyka s jazyky ostatními jsme zmínili význam francouzského jazyka v různých obdobích českých dějin. Z naší praktické části vyplývá, že v 19. století bylo přejímání galicismů velmi produktivním způsobem obohacování českého lexika. Dokládá to i skutečnost, že více než polovina námi analyzovaných výrazů (př. *romantický*, *rutina*) byla přejata právě tehdy. Nutno však zároveň dodat, že přes třicet procent z nich se k nám v důsledku politicko-kulturní situace dostalo prostřednictvím jazyka německého (*sonda*, *šance*, *šarže*). Následující graf přehledně zobrazuje procentuální zastoupení přejímek z jednotlivých staletí.

Druhé nejhojněji zastoupené jsou přejímky s nenalezeným předpokládaným stoletím, v němž měly být přejaty. Navzdory chybějícím informacím o nich v etymologickém slovníku lze směle tvrdit, že u téměř 44 % z nich k jejich přijetí došlo v nedávné době, konkrétně až v tomto tisíciletí. Svědčí o tom nejen skutečnost, že se vykazují nižší mírou adaptace, ale i jejich absence v internetových textech před rokem 2000. Jedná se o slova jako například *demi-glace* či *chartreuska* a za povšimnutí stojí také to, že vyjma citátového výrazu *soleil levant* se všechna týkají gastronomie. Mohlo by se zdát, že je to způsobené pouze jednostranným tematickým zaměřením časopisu, z nějž jsme čerpali, avšak v přejímkách z jiných staletí jsme našli i jiná sémantická pole. Potvrzuje se nám předpoklad z 1. kapitoly o cílech této práce, v níž jsme zmínili tvrzení K. Tábořské o významnosti přejímání francouzského lexika právě z této oblasti.

Zhruba 15 % přejatých slov (třetí nejpočetnější skupina výrazů) pochází ze století dvacátého, jež bylo nejen co se týče česko-francouzských vztahů, poměrně turbulentní. Některá z nich používáme téměř každý den (*bageta, metro*), jiná spíše výjimečně (*aperitiv, ambasáda*).

Z celkového počtu 201 lemmat pouze jedno pochází z 15. století (*rozinka*), dvě ze čtrnáctého s tím, že výraz *pilíř* mohl být přejat i prostřednictvím italštiny namísto francouzštiny a slovo *hazardní* (původně z arabského základu) nám zprostředkovala němčina. Čtyři přejímky včetně slov *terasa* a *tucet* sahají do století sedmnáctého a posledních pět zbývajících do osmnáctého (*kamarád, limonáda*).

6.3 K četnosti výskytu galicismů v Českém národním korpusu

Poté, co jsme v předchozí kapitole provedli rozbor excerpovaných slov s ohledem na století přijetí, stručně nyní pojednáme o otázce četnosti jejich výskytu. Jak jsme již předestřeli hned na počátku práce v kapitole popisující metodologii, pracovali jsme s údaji uvedenými v agregátoru slovních profilů „Slovo v kostce“ ČNK. Ten v sobě pochopitelně nemá integrované všechny komunikáty, které vytvořili čeští mluvčí, nicméně vzhledem k vysokému zastoupení textů různých typů (*mluvený jazyk, beletrie, oborová literatura a publicistika*)¹⁴² představuje relativně validní nástroj ke zjištění četnosti výskytu slova (v milionu slov).

Při porovnávání slov a jejich četností bychom mohli dojít k rychlému, ale nepřesnému závěru, že frekvence jejich výskytu je nepřímo úměrná století, v němž bylo dané slovo přejato. Jinak řečeno mohli bychom se domnívat, že slova přejatá dříve se budou objevovat v textech (psaných či mluvených) s vyšší frekvencí než ta, která obohatila jazyk-příjemce později. Není tomu tak, nicméně jedním z faktorů ovlivňující četnost je i doba působení přejímky v českém jazyce. U našeho vzorku lze pozorovat, že všechny neologizmy buď nemají v ČNK frekvenci ani uvedenu, nebo patří mezi prvních sedm výrazů s nejmenší frekvencí (viz *melinka*, nejméně často užívaná přejímka¹⁴³ s frekvencí pouhých 0,01¹⁴⁴).

¹⁴² MACHÁLEK, Tomáš. *Opt. cit.*

¹⁴³ Samozřejmě vyjma přejímek, pro nichž z důvodu velmi řídkého výskytu ČNK frekvenci neudává.

¹⁴⁴ Pro srovnání: česká spojka „a“ má četnost 21 858,45. Toto číslo odpovídá tomu, kolikrát se objeví v milionu slov. Podstatné jméno „matka“ má překvapivě pouze 130,4.

Samozřejmě důležitý faktor představuje především významová stránka daného výrazu a také zda se jedná o slovo, které popisuje skutečnosti každodenního života. Vezmeme-li v úvahu lemma *republika* s nejvyšší četností z celého vzorku (přesně 407,02), jeví se nám daná číselná hodnota jako odpovídající, i vzhledem k tomu, že se často vyskytuje v korpusu publicistických textů nebo oborové literatury.¹⁴⁵ Přímo za *republikou* se co do četnosti nacházejí slova *šance* o frekvenci 313,23 a *metr* s 274.27 výskyty na milion slov.

6.4 Adaptace excerpovaných přejímek

V podkapitole 3.6 jsme stručně nastínili proces adaptace přejatých slov a jeho problematiku, abychom nyní mohli v praktické části popsat, do jaké míry se námi excerpované lexémy přizpůsobily (či nepřizpůsobily) systému českého jazyka. V průběhu sbírání dat jsme do tabulky zapisovali ke každému ze slov, zda u něj proběhla fonetická, morfologická, ortografická a sémantická adaptace.

Není překvapující, že fonetická adaptace proběhla u všech přejímek, neboť je to běžná tendence, jak jsme již dříve zmínili. Co se týče začlenění prvku do jazykového systému po stránce tvaroslovné, za plně adaptované jsme označili pouze přejímky, které se zařadily k určitým deklinačním (u substantiv a adjektiv) či konjugačním (u verb) typům, nikoli pouze ty, jež získaly českou rodovou a slovnědruhovou příslušnost.¹⁴⁶ Berouce v potaz i skutečnost, že několik lexémů existuje i v různých variantách (př. *salon/salón*, *sommelier/someliér*), z nichž jedna může být více adaptovaná než druhá, rozhodli jsme se adaptaci vztahovat pouze k variantě, v níž se dané slovo nacházelo v námi analyzovaném textu časopisu. Za zmínku zde ovšem stojí dvojice *filet/filé*, u níž u první podoby proběhla adaptace morfologická, ortografická však nikoliv, zatímco u druhé, nesklonné varianty, je tomu přesně naopak. Se sémantickou adaptací jsme se v našem vzorku setkali jen zřídka, konkrétně u sedmi slov.

V následujících oddílech se budeme věnovat kombinacím adaptací přejímek. Zdůrazňujeme, že názvy kombinací jsou pouze pracovní a vytvořené námi na základě záznamů z tabulky

¹⁴⁵ MACHÁLEK, Tomáš. *Opt. cit.*

¹⁴⁶ NEKULA, Marek (2017): ADAPTACE VÝPŮJČEK. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny [online] [cit. 03.12.2021]. URL: https://www.czechency.org/slovník/ADAPTACE_VÝPŮJČEK

procesoru Excel, kam jsme u každé z adaptací (sloupec L-O) zapisovali buď A, nebo N dle toho, zda proběhly u daného slova. Pro přehlednost jsme použili v příložené tabulce barevné zvýraznění jednotlivých skupin.

6.4.1 Kombinace AAAA

Nejprve se krátce zmíníme o 5 přejímkách (tvořících téměř 2.5 % materiálu), jež se adaptovaly do češtiny po všech stránkách. Je to případ slova *dalamánek*, které mimo všechny adaptace formální prošlo významovým rozšířením a stalo se polysémním (dle *SSJČ* expresivně označuje ne příliš bystrého člověka). Podobně *kotleta*, slovo přejaté z francouzského *côtelette*, metaforickým přenášením získalo mimo svůj primární gastronomický význam i sekundární – *licousy* (francouzsky *favoris*).

6.4.2 Kombinace AAAN

Do této skupiny patří 77,11 % všech lemmat, představuje tudíž skupinu zdaleka nejpočetnější. Jedná se o přejímky, u nichž proběhly všechny adaptace vyjma té sémantické. Jsou zde zastoupena slova přejatá v různých staletích: *hazard* ze 14. století, *rozinka* z 15., *tucet* ze 17., *limonáda* z 18. st., *hektolitr* z 19. a *gril* z 20. st. Považujeme za jazykově významné, že s výjimkou nesklonného (tedy morfologicky neadaptovaného) lexému *ombré* patří všech třiatdvacet ostatních adjektiv do této skupiny. Také všechna slovesa, jak bylo možné předpokládat (viz oddíl 3.6.2), patří do této skupiny, a to včetně neologizmu *deglazovat*, o němž se domníváme, že byl přejat až v tomto tisíciletí.

6.4.3 Kombinace AANN

Kombinace AANN je společná osmnácti slovům (necelých 9 %), mezi něž patří nejen starší přejímky jako *pistole*, *estragon*, ale i neologizmy *bisque* a *gratin*. Vyznačují se fonetickým a morfologickým přizpůsobením se češtině s tím, že si zachovávají původní význam i pravopis.

6.4.4 Kombinace ANNN

U druhé nejpočetnější skupiny s 9% zastoupením, proběhla pouze výslovnostní integrace. Většinu těchto slov můžeme najít ve slovníku neologizmů v závěrečné části sedmé kapitoly této práce. Současně pro ně platí, že to jsou nesklonné výrazy s chybějícím záznamem o četnosti, příp. s frekvencí blížíící se nule (*rosé*, *crèmeux*). Zde můžeme vidět, že nižší stupeň

adaptace může být ovlivněn jednak dobou existence prvku v jazyce-příjemci¹⁴⁷, jednak četností jeho výskytu.

6.4.5 Kombinace ANAN

Mezi výrazy této skupiny patří pouze výrazy *supreme* a *pyré*, které jsou neskloňné a sémanticky si ponechávají svůj původní význam. Naopak u nich proběhla foneticko-ortografické přizpůsobení se.

6.4.6 Kombinace AANA a ANAA

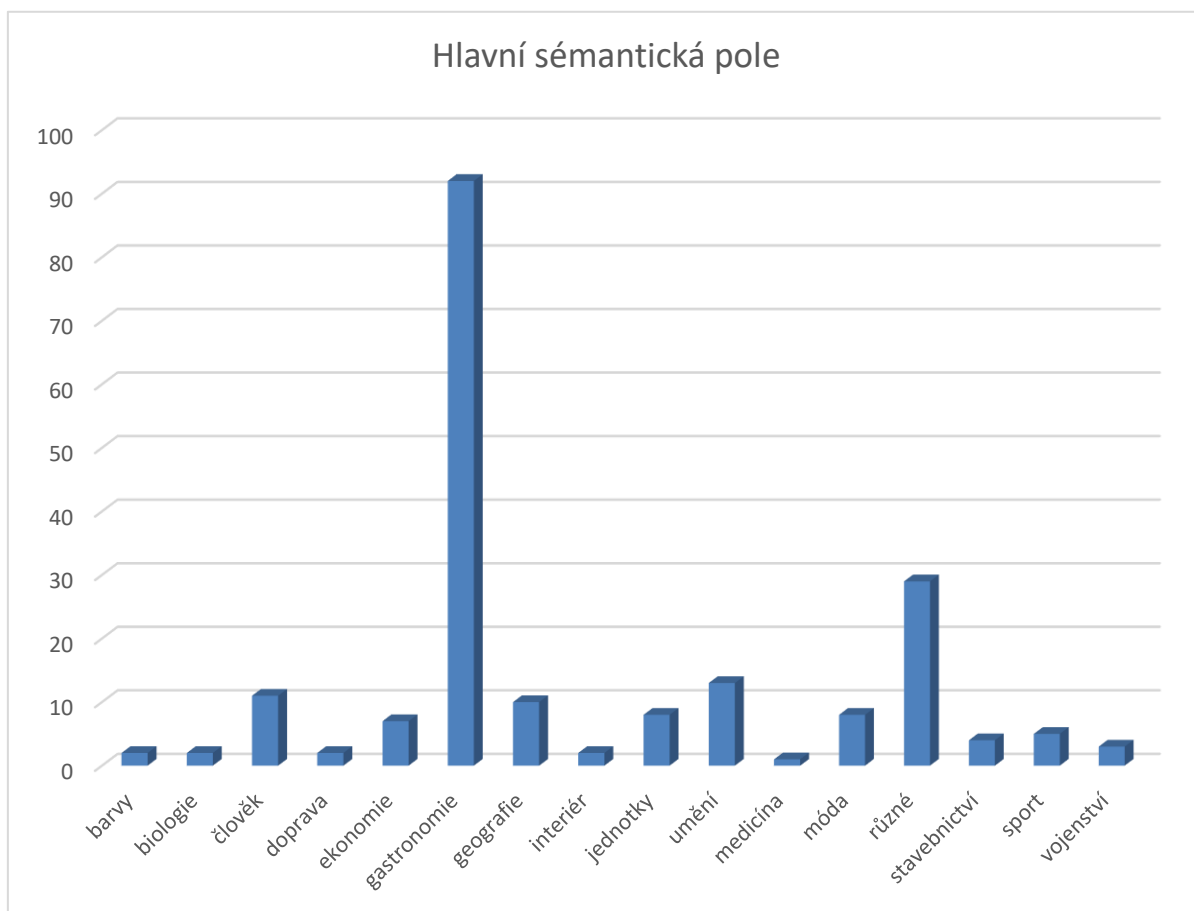
Každé z posledních dvou kombinací adaptací odpovídá jediné slovo. Hovoříme-li o prvním z nich, lze zmínit, že *oliver* (z francouzského antroponyma *Oliver*) se integroval do českého po všech stránkách mimo tu ortografickou. Druhá kombinace je vlastní slovu *rande*, které třebaže zůstává neskloňné, se z francouzského výrazu znamenajícího jakoukoliv schůzku významově posunulo spíše blíže k významu schůzky milostné.

6.5 Sémantická pole excerpovaných přejímek

Po rozboru zastoupení staletí u excerpovaných výrazů se v této podkapitole blíže podíváme na jejich sémantická pole, tedy na oblasti, s nimiž významově souvisejí. Inspirovali jsme se pro tuto analýzu Haspelmathovým výzkumem.¹⁴⁸ Celkem jsme si vymezili 16 hlavních sémantických polí s tím, že některá slova jsme přiřadili k více než jednomu vzhledem buď k jejich polysémnímu charakteru, nebo použitelnosti v různých typech kontextů. Graf níže vhodně ilustruje jednoznačnou převahu výskytu přejímek z gastronomické oblasti nad těmi ze všech ostatních.

¹⁴⁷ Nemusí však vždy platit, že čím dříve přejaté slovo, tím více adaptované. vždy, viz citátové výrazy *faux pas* apod.

¹⁴⁸ HASPELMATH, Martin. *Op. cit.*, s. 7-8.

Z důvodu významnosti nejpočetněji zastoupené skupiny přejímek se jí budeme věnovat podrobně v samostatném oddíle 6.5.1. Na druhém místě po oblasti *gastronomie* se nachází kategorie *různé*, kam jsme zařadili přejímky, které protínají vícero oblastí (př. *proprieta*, *apel*). Sémantické pole *umění* je společné pro 13 přejímek, které se užívají mj. například v kontextu divadelním (*kulisa*, *role*) nebo literárním (*román*, *pasáž*). Za relativně významné považujeme i kategorie *člověk*, zahrnující slovní spojení týkající se úžeji lidského života a jeho prožívání (*emoce*, *rutina*), a také *fyzikální jednotky* (*metr*, *hektolitr*). Několik výrazů z posledně zmiňované skupiny slov se vyznačuje vysokou frekvencí výskytu a patří do jádra české slovní zásoby.

6.5.1 Sémantické pole gastronomie a jeho podkategorie

Téměř polovina lemmat se významově pojí s gastronomií a v rámci ní lze některé z nich dále řadit ke konkrétnějším podkategoriím viz tabulka:

podkategorie (celkový počet přejímek)	příklady přejímek
gastronomie – dezert (5)	<i>makronka, mille-feuille, tarte Bourdaloue</i>
gastronomie – jídlo; dále nespecifikované (2)	<i>compote, omeleta</i>
gastronomie – jídlo – hlavní (1)	<i>gratin</i>
gastronomie – jídlo – maso (5)	<i>filet, kotleta, kreveta</i>
gastronomie – jídlo – polévky (4)	<i>bisque, bouillabaisse (bujabéza), bujon</i>
gastronomie – jídlo – příloha (1)	<i>pyré</i>
gastronomie – metoda (6)	<i>deglazovat, julienne, marinovat</i>
gastronomie – místo (4)	<i>bistro, café, michelinka</i>
gastronomie – náčiní (3)	<i>fritéza, gril, kastrol</i>
gastronomie – nápoje – alkohol; dále nespecifikované (3)	<i>aperitiv, digestiv, koňak</i>
gastronomie – nápoje – alkohol – likér (3)	<i>griotka, chartreuska, likér</i>
gastronomie – nápoje – alkohol – vína (4)	<i>rosé, šampaňský¹⁴⁹, cuvée</i>
gastronomie – osoba (4)	<i>gourmet, chocolatier, sommelier</i>
gastronomie – plodina (4)	<i>arašíd, oliver, žampion (žampián)</i>
gastronomie – produkt; dále nespecifikované (19)	<i>aspik, croustillant, fondán, kanapka, konzerva, kornišonka</i>
gastronomie – produkt – mléčný (4)	<i>crème fraîche, chantilly, žervé</i>
gastronomie – produkt – pečivo (6)	<i>bageta, brioška, dalašník</i>
gastronomie – geografie (2)	<i>kajenský, dijonský</i>

¹⁴⁹ Zde coby adjektivum ve spojení „šampaňský dům“.

Množství a různorodost podkategorií z oblasti kulinářského umění spolu s příklady výrazů s nimi souvisejících dokládá intenzitu a do určité míry i kontinuitu vlivu francouzské kuchyně na gastronomii českou, a to jak v minulosti, tak i v současné době. Podkapitola 6.7 se věnuje popisu dvou lexémů týkajících se gastronomie, k jejichž přijetí došlo v odlišných historických obdobích.

6.6 Ortograficko-ortoepicky zajímavé lexémy *kompot* a *compote*

Při zkoumání lexikální stránky přejímek jsme si mimo jiné všimli dvou homofonů: *compote* a *kompot*. První z nich (a zároveň) zjevně méně adaptované, a tudíž jednoznačně později do českého jazyka přichází slovo je neologismus *compote*, které je patrně vlivem rozdílné výslovnosti a grafického zápisu v jazyce-dárci nesklonné. Přejali jsme ho z moderní francouzštiny, resp. lépe by bylo říct, že se vzhledem k řídkému výskytu v českých textech zatím jedná o slovo cizí. To se snadno chybně zamění s výrazem známým českému jazyku již od 19. století¹⁵⁰ *kompot*, označujícím podobnou pochutinu vzniklou sterilizací celých či velkých kusů ovoce.¹⁵¹ Ta se díky své asimilované podobě a zakončení v nominativu singuláru řadí k podstatným jménům skloňovaným dle mužského neživotného vzoru *hrad*. Počet výskytů ČNK, v němž lze snadno dohledat, že novotvar *compote* nemá dostatek dat, kdežto slovo *kompot* má frekvenci „2,03“ na milion slov, dosvědčuje výše zmíněné. Rejzek tvrdí, že *kompot* k nám došlo z francouzštiny (původně starofrancouzské, z latinského základu) přes němčinu, heslové slovo *compote* stejně jako další námi konzultované slovníky neobsahuje. Zřejmě se k nám díky inspirování se francouzskou gastronomií dostává tato pochutina až v poslední době a teprve čas ukáže, zda se ujme v české slovní zásobě a jakým způsobem se bude adaptovat a odlišovat od svého paronyma.

6.7 Chybně užitá francouzská slova

I z analýzy pouhých tří čísel časopisu bylo zřejmé, že francouzská kuchyně (nejen francouzské produkty a vína) patří i v dnešní době k velmi atraktivnímu a žádanému zdroji kulinářské inspirace. Bylo ovšem překvapující, že při redakční práci textů došlo k chybnému

¹⁵⁰ REJZEK, Jiří. *Op. cit.*, s. 321.

¹⁵¹ *kompot* | Slovník | Vaření.cz. *Vaření.cz – vaše vlastní on-line kuchařka* | *Vaření.cz* [online] [cit. 03.12.2021]. Dostupné z: <https://www.vareni.cz/pojmy/kompot/>

porozumění některým slovům, nesprávnému zápisu grafické podoby, či dokonce k mystifikaci. V následujících oddílech se jim budeme podrobněji věnovat.

6.7.1 Tarte Bourdaloue

Tradiční francouzský hruškový koláč *tarte Bourdaloue*, pocházející z druhé poloviny 19. století a pojmenovaný dle pařížské ulice, v níž sídlila cukrárna, která tento dezert uvedla na trh, se v březnovém čísle časopisu¹⁵² objevil se špatným grafickým zápisem jako „*Tarte Bourdalou [sic]*“ bez koncového *e*.¹⁵³ Dle internetových zdrojů lze říct, že správný zápis názvu zde působí potíže i dalším produktorům textů (viz „*hruškový koláč bourdaloue [sic]*“¹⁵⁴). Za nejvhodnější způsob zápisu považujeme nahrazení substantiva *tarte* českým ekvivalentem *koláč* a ponechání „francouzského zápisu slova *Bourdaloue*, tedy „*koláč Bourdaloue*“¹⁵⁵.

6.7.2 Pain au chocolat

V květnovém čísle autoři naopak koncové *e* přidali tam, kde být nemělo, tedy do slovního spojení „*pain au chocolate [sic]*“. Může jít o pouhý překlep, i když za pravděpodobnější pokládáme spíše negativní jazykový transfer způsobený znalostí anglického ekvivalentu „chocolate“.

6.7.3 „Pain au fruit“¹⁵⁶

Jako nejpřekvapivější mystifikaci chápeme slovní spojení „*pain au fruit [sic]*“, které se na první pohled jeví francouzsky, a tedy i člověk znalý francouzského jazyka a cukrářství by se nad ním nemusel pozastavit. Nicméně při pohledu na fotografie tohoto dezertu z plundrového těsta (*Příloha 3*), který je tímto termínem označován, a dohledání si výrazu „*pain au fruit*“ lze snadno zjistit, že v zemi galského kohouta bychom jej jen těžko hledali. Graficky nejbliže se danému spojení jeví „*pain aux fruits secs*“. To však spíše odpovídá

¹⁵² *Gourmet*, březen 2021, s. 77.

¹⁵³ La tarte Bourdaloue | historia.fr. *historia.fr* | *Le passé éclaire l'actualité* [online] [cit. 8.11.2021]. Dostupné z: <https://www.historia.fr/la-tarte-bourdaloue>

¹⁵⁴ Pozn. Vzhledem k tomu, že se ve francouzštině jedná o vlastní název ulice, považujeme tento zápis za chybný. Hruškový koláč bourdaloue — Doctor Cook. *Doctor Cook* [online] [cit. 8.11.2021]. Dostupné z: <https://drcook.cz/hruskovy-kolac-bourdaloue/>

¹⁵⁵ Například zde: Hruškový koláč Bourdaloue | Recept na lásku. *Recept na lásku* | [online] [cit. 8.11.2021]. Dostupné z: <https://www.receptnalasku.cz/project/hruskovy-kolac-bourdaloue/>

¹⁵⁶ *Gourmet*, květen 2021, s. 26-29.

sladkému chlebičku se sušeným ovocem. Vzhledem ke skutečnosti, že na jedné ze čtyřech stran věnovaných právě tomuto záhadnému zákusku autor receptu píše následující: „Z tohoto těsta snadno připravíte croissanty, pain au chocolate [sic] nebo pain aux raisins.(...)“¹⁵⁷, usuzujeme, že se nechal inspirovat dvěma posledně zmíněnými notoricky známými francouzskými dezerty a vymyslel vlastní verzi s krémem z italského mascarpone a čerstvým ovocem. Tímto způsobem vytvořil dojem, že se jedná o typický francouzský zákusek. Navíc autor v názvu použil jednotné číslo „au fruit“ namísto množného „aux fruits“, které by odpovídalo francouzské morfologii.

6.7.4 „Pasta praliné“¹⁵⁸

Výraz, u něhož jsme si nebyli jisti, zda jej lze označit za chybný, nebo zda jej máme klasifikovat jako neologismus bylo sousloví *pasta praliné*, použité stejným autorem jako výše komentovaný výraz „pain au fruit“. Zdá se, že tato pochutina z ořechů by měla odpovídat francouzskému „*pâte praliné*“, nicméně na českém internetu se s ní setkáme spíše v následujících podobách: např. jako sousloví „*praline paste*“¹⁵⁹ (zjevně přejaté prostřednictvím angličtiny), v podobě českého překladu „*lískooříšková pasta*“¹⁶⁰ či pouze jako „*praliné*“¹⁶¹. Nakonec jsme se rozhodli daný výraz vynechat ze slovníku excerpovaných slov, a tedy i neologizmů, neboť se zdá, že jde víceméně o důkaz autorovy invence, která zatím nemusí být nutně sdílena dalšími mluvčími českého jazyka. Navíc dané slovní spojení působí jako jakýsi uměle vytvořený francouzsko-český hybrid.

¹⁵⁷ *Ibid.*, s. 26.

¹⁵⁸ *Gourmet*, SP, s. 28.

¹⁵⁹ Lískooříšková pasta (praline paste) - Víkendové pečení. *Víkendové pečení – Míša Landová* [online] [cit. 30.11.2021]. Dostupné z: <https://vikendovepeceni.cz/2017/03/liskooriskova-pasta-praline-paste/>

¹⁶⁰ *Ibid.*

¹⁶¹ Praliné z oříšků | Recepty Albert . *Albert – Stojí za to jíst lépe* [online] [cit. 30.11.2021]. Dostupné z: <https://www.albert.cz/recepty/praline-z-orisku>

7 Slovník neologizmů přejatých z francouzštiny

Průběžná excerpce materiálu vybraných čísel časopisu *Gourmet* prokázala, že přejímání slov z francouzského jazyka představovalo jeden z důležitých způsobů obohacování české slovní zásoby nejen v historii, ale že je jím také dnes. Ze všech shromážděných přejímek, které jsou k nahlédnutí v *Příloze 1*, byly vybrány jen nové francouzské přejímky a uspořádány do slovníku neologizmů. V následujících podkapitolách přiblížíme, jaké podmínky jsme stanovili pro zařazení výrazů do tohoto slovníku a jakým způsobem je uspořádán. Třetí a zároveň poslední podkapitola obsahuje samotný slovník.

7.1 Podmínky zařazení výrazů do slovníku neologizmů

Vzhledem k tomu, že u neologizmů představuje hledisko časové hlavní kritérium jejich označení za neologismus, rozhodli jsme se do slovníku zařadit pouze přejatá slova a slovní spojení, která splňují následující podmínky:

- 1) Nejsou zapsána v žádném z následujících slovníků spisovné češtiny: *Slovník spisovného jazyka českého*, *Slovník spisovné češtiny*, *Akademický slovník cizích slov*.
- 2) Nejsou zapsána v ani jednom ze dvou dílů neologického slovníku z dílny Olgy Martinové.¹⁶²
- 3) Nejsou součástí právě vznikajícího *Akademického slovníku současné češtiny*, který zahrnuje i slova mimo spisovnou slovní zásobu.
- 4) Nejsou uvedena v elektronickém neologickém archivu *Neomat*.

Výše zmíněná kritéria mají za cíl vyloučit z výčtu výrazy, jež jsou již nějakou dobu v jazyce používané, a zaměřit se čistě na ty, která mají výrazný rys novosti a vyskytují se v české slovní zásobě krátký čas.

7.2 Uspořádání slovníku

Způsob uspořádání našeho slovníku značně kopíruje koncepci 2. dílu výše uvedeného slovníku Olgy Martinové *Nová slova v češtině: slovník neologizmů* a jeho grafické

¹⁶² Druhý díl vznikl navíc se zapojením *Ústavu pro jazyk český Akademie věd* (viz seznam literatury).

provedení bylo částečně inspirováno zpracováním podkapitoly „Slovníková část“ v diplomové práci *Nové francouzské přejímky v češtině*¹⁶³.

Řazení slovníkových hesel je abecední, k označení slovních druhů jsme použili mezinárodní lingvistickou terminologii, resp. příslušné zkratky. U přejímek ohebných slovních druhů, které se však z hlediska tvarosloví neadaptovaly do té míry, aby se skloňovaly, používáme obecně vžitou zkratku *neskl.* = *nesklonné*. Definice přejímek jsme tvořili s podporou zdrojů, které uvádíme vždy v poznámce.

Pro úplnost jsme rovněž k heslovému slovu přiřadili i kontext, v němž se dané vyjádření vyskytlo. Odkazy na příslušné zdroje jednotlivých kontextů (tedy na konkrétní časopisecké číslo a stranu) jsou pro všechny výrazy uvedené v odpovídajícím sloupci v *Příloze 1*.

7.3 Slovník neologizmů

bisque neskl. *subs.* – francouzská polévka, jejímž základem je vývar a maso z korýšů¹⁶⁴

„Přehlídku světových polévkových hvězd završme humřím vývarem bisque, který pro mnoho gurmětů představuje nejchutnější polévku na světě, byť samozřejmě její specifická, výrazně mořská chuť není pro každého.“

compote neskl. *subs.* – kašovitý dezert z ovoce rozvařeného s cukrem, někdy obsahující kousky ovoce¹⁶⁵

„Višňový compote: // 100g višni bez pecek // 5g kukuřičného škrobu [...].“

crèmeux neskl. *subs.* – sametově jemný krém používaný při výrobě cukrářských výrobků¹⁶⁶

„Představí základní vybavení, naučí vás pracovat se zdobícím sáčkem, vysvětlí všechny luxusní názvy, od crèmeux [...].“

¹⁶³ TÁBORSKÁ, Karolína. *Op. cit.*

¹⁶⁴ The Meaning of Bisque Explained. *The Spruce Eats – Make Your Best Meal* [online] [cit. 03.12.2021]. Dostupné z: <https://www.thespruceeats.com/what-is-bisque-995579>

¹⁶⁵ Compote : Définition simple et facile du dictionnaire. *Redirecting to https://www.linternaute.com* [online]. [cit. 10.11.2021]. Dostupné z: <https://www.linternaute.fr/dictionnaire/fr/definition/compote/>

¹⁶⁶ Tartaletky s krémem | *Apetitonline.cz*. | *Apetitonline.cz* [online] [cit. 19.06.2021]. Dostupné z: <https://www.apetitonline.cz/recept/tartaletky-s-kremem>

croustillant neskl. *subs.* – křupavá vrstva používaná při výrobě dezertu díky (své) schopnosti uchovat si křupavost¹⁶⁷

„Představí základní vybavení, naučí vás pracovat se zdobícím sáčkem, vysvětlí všechny luxusní názvy, od [...] až po croustillant.“

deglazovat *verb.* ned. – přidat tekutinu (vodu, vývar, smetanu nebo víno) na pánev (příp. do jiné nádoby), v níž se připravuje maso nebo ryba, za účelem rozpuštění a naředění šťávy¹⁶⁸

„Do hrnce vraťte maso a deglazujte pánev – vlijte do ní ocet, vařečkou odškrábněte připečené kousky a nechte je odvařit.“

gratin¹⁶⁹ *subs.* m. – zapečená zelenina obvykle s dalšími ingrediencemi (například s bešamelem, šunkou, sýrem, kousky masa apod.)

„Elegantní gratin poslouží jako předkrm, nevšední příloha nebo lehká večeře.“

chantilly neskl. *subs.* – většinou s cukrem vyšlehaná šlehačka, do níž se přidává vanilka¹⁷⁰

„Zchlad'te minimálně [sic] 8 hodin a následně chantilly pomocí mixéru vyšlehejte.“

julienne neskl. *subs.* – způsob nakrájení zeleniny na velmi tenké nudličky¹⁷¹

„Mrkev nakrájejte na nudličky julienne, ředkev na zhruba centimetrové kostičky a jarní cibulky diagonálně na špalíčky.“

kornišonka, -y *subs.* f. – drobná nakládaná pikantní okurka

„[...] 4 kornišonky (drobné nakládané okurčičky), nakrájené nadrobno“

¹⁶⁷ Věnečky Paris-Brest | [Apetitononline.cz](https://www.apetitononline.cz). | [Apetitononline.cz](https://www.apetitononline.cz) [online]. Burda International CZ s.r.o. [cit. 19.06.2021]. Dostupné z: <https://www.apetitononline.cz/recept/venecky-paris-brest>

¹⁶⁸ TLFi, heslové slovo: DEGLACER – „Mouiller avec de l'eau, du bouillon, de la crème ou du vin le fond d'un récipient dans lequel a cuit une viande ou du poisson pour délayer et allonger le jus attaché au fond.“

¹⁶⁹ Ze stejného základu vznikla v ČJ běžně užívaná slova příbuzná jako např. *gratinovat* a *gratinovaný*.

¹⁷⁰ Choux Chantilly — Doctor Cook. *Doctor Cook* [online] [cit. 13.11.2021]. Dostupné z: <https://drcook.cz/choux-chantilly/>

¹⁷¹ Jak nakrájet zeleninu na „julienne“? | Regiony. *Rádio vašeho kraje | Český rozhlas* [online] [cit. 02.07.2021]. Dostupné z: <https://regiony.rozhlas.cz/jak-nakrajet-zeleninu-na-julienne-7418488>

mélange du trapeur (pův. pravopis *mélange du trappeur*) – speciální směs sladkoslaného koření pocházející ze severu Kanady, vhodná například na steaky, brambory i do cibulového koláče¹⁷².

„V nabídce Řeznictví Globus najdete také steak z telecí kýty s názvem MÉLANGE DU TRAPEUR.“

micheelinka, -y *subs.* f. – michelinská restaurace

„Z micheelinky do bistra [...]“

mille-feuille neskl. *subs.* – francouzský dezert vyrobený z křehkých plátků listového těsta spojených vanilkovým (cukrářským) krémem¹⁷³

„Velké oblibě se těšil v době Napoleona Bonaparta, takže se mu občas říká Napoleon, častěji ovšem mille-feuille.“

pain au chocolat neskl. *subs.* – typické francouzské pečivo obdélníkového tvaru z křehkého listového těsta s čokoládovou náplní

„Z tohoto těsta snadno připravíte *croissants*, pain au chocolate [sic] [...]“

pain aux raisins neskl. *subs.* – typické francouzské pečivo s rozinkami tvarem připomínající šneky¹⁷⁴

„Z tohoto těsta snadno připravíte *croissants*, [...] nebo pain aux raisins.“

rouille neskl. *subs.* – druh pálivé francouzské česnekové omáčky narezlé barvy, podávané s bujábézou¹⁷⁵

„Nejprve se jí opečený chléb s vývarem a šafránovou omáčkou rouille.“

rosé neskl. *subs.* – růžové víno

„Ano, tak se jmenuje rosé od firmy Vinselekt Michlovský. Svěží, růžové perlivé víno v sobě skrývá [...]“

¹⁷² Mélange trappeur, mélange canadien sucré-salé. [online]. [cit. 29.10.2021]. Dostupné z: <https://www.aromatiques.com/fr/sels/117-melange-du-trappeur.html>

¹⁷³ Ibid., s. 51.

¹⁷⁴ Classic French Pain Aux Raisin Recipe. The Spruce Eats – Make Your Best Meal [online] [cit. 03.12.2021]. Dostupné z: <https://www.thespruceeats.com/the-ultimate-pain-au-raisin-recipe-1374870>

¹⁷⁵ TLFi, heslové slovo: ROUILLE.

tarte Bourdaloue neskl. – koláč z mandlového lineckého těsta s mandlovým krémem a hruškami¹⁷⁶

„Koláč s mandlovým krémem a hruškami // Tarte Bourdalou [sic]“

¹⁷⁶ Hruškovo-mandlový koláč — Dobré ráno — Česká televize. *Česká televize* [online] [cit. 03.12.2021]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10435049455-dobre-rano/6168-recepty/984-hruskovo-mandlovy-kolac/>

8 Didaktický potenciál přejímek na druhém stupni ZŠ

Poslední z cílů, k nimž tato diplomová práce směřuje, představuje navržení didaktického využití materiálu (získaného excerpcí) spolu s poznatky v práci dosud zmíněnými, a to konkrétně na druhém stupni základní školy. Učivo o přejímkách má silný potenciál motivační, který je třeba využít. Žáci se s přejímkami setkávají každý den, aniž by si to nutně uvědomovali. Samozřejmě snáze rozpoznají slova cizí nebo s výrazným rysem cizosti než slova v českém jazyce zdomácnělá. O to spíše může být pro ně zajímavé hravými činnostmi se dopátrat původu slov. Následující tři podkapitoly se budou zabývat postavením učiva o přejatých slovech v *Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání*¹⁷⁷, otázkou interdisciplinarity ve vztahu k danému učivu a také jeho zpracováním ve zvolených učebních textech. Poslední, 4. podkapitola představuje komentář k námi vytvořenému pracovnímu listu.

8.1 RVP ZV a přejatá slova

Při tvorbě návrhů pracovního listu jsme se opírali o nejnovější revizi RVP publikovanou MŠMT v lednu 2021, třebaže pro náhled pojetí učiva jsme si vybrali učebnici vytvořenou na základě verze RVP z roku 2017. Nutno zmínit, že rozdíly mezi těmito dvěma posledními verzemi daného dokumentu nejsou markantní v oblasti *Jazyk a jazyková komunikace*, do níž spadá jak výuka českému jazyku a literatury, tak jazyku cizímu. Novější RVP se totiž liší především rozšířením tzv. klíčových kompetencí o *kompetenci digitální* (viz dále) a pak také ve vybraných vzdělávacích oblastech. V oddílech 8.1.1 až 8.1.3 se věnujeme cílům z různých částí RVP, které lze naplňovat na učivu o přejatých slovech.

8.1.1 Cíle základního vzdělávání

Nejobecnější, zastřešující cíle jsou ty, které se vztahují k základnímu vzdělávání jako celku. Z nich považujeme za relevantní pro učivo o přejímkách hlavně tyto dva: „*umožnit žákům osvojit si strategie učení a motivovat je pro celoživotní učení*“ a „*podněcovat žáky k tvořivému myšlení, logickému uvažování a k řešení problémů*“¹⁷⁸. Jsme přesvědčeni, že dané učivo pomáhá žákům sledovat souvislosti v jazyce i kultuře nejen jazyka-příjemce a jazyka-

¹⁷⁷ Dále jen RVP. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online] [cit. 16.11.2021]. Praha: MŠMT, 2021. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>

¹⁷⁸ *Ibid.*, s. 8.

dárce. Zároveň rozvíjí porozumění cizím slovům, čímž v ideálním případě zvyšuje motivaci zajímat se o významy dalších slov i o mimojazykové souvislosti. Zároveň podporuje logické myšlení, neboť mnohé jazykové jevy jsou logicky uspořádané a souvisejí spolu.

8.1.2 Klíčové kompetence

Aktualizované RVP hovoří o 7 klíčových kompetencích, k jejichž rozvoji by měla směřovat veškerá vzdělávací a výchovná činnost nejen na základní škole. Dle našeho názoru se při problematice přejatých slov u žáka přirozeně rozvíjí *kompetence k učení*, která zahrnuje schopnost zjišťování a kategorizování poznatků. Procvičovat tuto dovednost lze například trénováním práce s lingvistickými příručkami, z nichž některé jsou dostupné i online, což nejen že usnadňuje a urychluje vyhledávání v nich, ale zároveň pomáhá rozvíjet *kompetenci digitální* (nově přidanou v lednové revizi). Jedním z jejich cílů je žák, který „*získává, vyhledává, kriticky posuzuje, spravuje a sdílí data, informace a digitální obsah, k tomu volí postupy, způsoby a prostředky, které odpovídají konkrétní situaci a účelu*“¹⁷⁹. Třetí dovedností, jejíž osvojování se u učiva o přejímkách přímo nabízí, je *kompetence sociální a personální*, kterou si mohou žáci osvojovat při skupinové práci.¹⁸⁰

8.1.3 Cíle vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace

Po krátkém úvodu, v němž jsme blíže definovali, jaký záměr lze naplňovat na učivu o slovech přejatých z francouzštiny vzhledem k cílům základního vzdělávání a k rozvoji klíčových kompetencí, se budeme v tomto oddíle věnovat cílům obou vzdělávacích oborů relevantních k němu, tedy *Český jazyk a literatura* a *Cizí jazyk*. Ty spadají pod tzv. vzdělávací oblast *Jazyk a jazyková komunikace*. Pomyslně se tedy posouváme od zastřešujících (obecnějších) cílů k jednotlivým konkrétním výstupům předmětů český jazyk a literatura a francouzský jazyk.

Český jazyk a literatura

Vzdělávací obor *Český jazyk a literatura* tvoří páteř českého vzdělávání, a to hlavně díky skutečnosti, že schopnosti osvojené při jeho studiu jsou potřebné i v ostatních předmětech a v různé míře mohou ovlivňovat také žákovu úspěšnost v nich. Tradičně se tento obor

¹⁷⁹ *Ibid.*, s. 13.

¹⁸⁰ *Ibid.*, s. 12.

rozděluje do triády *komunikační a slohová výchova, jazyková výchova a literární výchova*¹⁸¹, nicméně moderní didaktické směry doporučují nadále takto uměle tento obor nerozdělovat. Naopak má docházet k integraci jednotlivých složek předmětu, jak o tom už delší dobu hovoří například Čechová a Styblík¹⁸², navíc RVP toto přímo nařizuje. Užitím již výše zmiňovaných autentických textů mnohdy lze bez větších obtíží přirozeně propojit výuku jazyka a slohu, v určitých případech i literatury.

V našem případě jsme tudíž při tvorbě pracovního listu brali v potaz očekávané výstupy pro jazykovou výchovu i slohovou výchovu a komunikaci. Nejúžeji s daným tématem souvisejí následující části dvou výstupů pro jazykovou výchovu, tedy „žák [...] rozlišuje a příklady v textu dokládá nejdůležitější způsoby obohacování slovní zásoby [...]“ a „žák [...] samostatně pracuje s *Pravidly českého pravopisu, se Slovníkem spisovné češtiny a s dalšími slovníky a příručkami*“¹⁸³ Co se týče složky slohové výchovy a komunikace, u ní se domníváme, že na učivu o přejímkách je možné naplňovat výstup „dorozumívá se (žák) kultivovaně, výstižně, jazykovými prostředky vhodnými pro danou komunikační situaci“¹⁸⁴. Schopnost vyhledávat si o přejatých slovech informace týkající se jejich významu, pravopisné podoby i výslovnosti a následně zvládnutí jejich vhodného užití ve vlastních komunikátech neodmyslitelně přispívá ke kultivovanému a výstižnému projevu žáka.

Cizí jazyk

Cizí jazyk (popřípadě tzv. *Další cizí jazyk*), jak daný vzdělávací obor nazývá RVP, se žáci učí na pozadí své mateřštiny, kterou je pro většinu z nich čeština. S prvním cizím jazykem musí žáci (bez podpůrných opatření) začít ve třetí třídě, nejpозději však v osmé třídě si pak přiberou ještě jeden. Aktualizované RVP (na rozdíl od předchozí verze) neapeluje na školy, aby upřednostňovaly anglický jazyk coby první cizí jazyk, nicméně požaduje, aby žáci, kteří si jej nezvolili ve třetí třídě, s ním povinně začali později jako s druhým cizím jazykem. Z hlediska našeho pracovního listu bylo důležité si uvědomit, že sledované jevy by měly být přínosem i stran rozvoje komunikačních kompetencí v jazyce francouzském (viz následující

¹⁸¹ *Ibid.*, s. 22-24.

¹⁸² ČECHOVÁ, Marie a STYBLÍK, Vlastimil. *Čeština a její vyučování: didaktika českého jazyka pro učitele základních a středních škol a studenty učitelství*. 2., upr. vyd., v SPN vyd. 1. Praha: SPN, 1998.

¹⁸³ Zdůraznění námi přidáno. RVP *Op. cit.*, s. 23.

¹⁸⁴ *Ibid.*, s. 22.

podkapitola týkající se propojení oborů). Považujeme za vhodné, aby se vyučující při práci s francouzskými přejímkami pozastavil především u složky fonetické i sémantické, a to v obou jazycích. Pomocí komparace lze totiž názorně poukázat i na časté výslovnostní nedostatky jakým je například negativní transfer aplikace českého zániku znělosti na konci slov (př. *reportáž, pláž*) nebo nesprávné kvantity vokálů (př. *retro, pyrè*).

8.2 Interdisciplinarita vzhledem k učivu o francouzských přejímkách

Interdisciplinarita představuje termín, se kterým se v dnešní době setkáváme v didaktice jednotlivých oborů poměrně často. Vzhledem ke komplexnosti světa a života v něm se rozdělování výuky na různé předměty ve školní praxi může jevit jako neadekvátní zjednodušení, navíc v jeho důsledku může docházet k nevědomé představě izolovanosti jednotlivých oborů i poznatků. Ve snaze tomu zabránit se stále více klade důraz na intenzí propojování poznatků z jednotlivých předmětů, spolupráci učitelů a projektovou výuku. Naše téma, francouzské přejímky, se kromě oboru českého a francouzského jazyka dotýká dalších oborů jako jsou historie a geografie, ale rovněž i konkrétních oblastí v závislosti na sémantickém poli té které přejímky (gastronomie, sport, politika apod.).

8.3 Zpracování učiva v učebnici a pracovním sešitě nakladatelství Fraus

Po tom, co jsme se v předcházejících podkapitolách seznámili s pohledem RVP na učivo o přejatých slovech a krátce se zmínili o požadavku hledání mezioborových souvislostí, nyní krátce popíšeme, jak je dané učivo zpracováno v učebnici a pracovním sešitě českého jazyka pro 8. ročník ZŠ z dílny nakladatelství Fraus¹⁸⁵. Problematické přejatých slov se věnuje nejen v kapitole *Obohacování slovní zásoby*, v níž se žáci setkávají s otázkou pravopisu a výslovnosti tohoto druhu slov, ale rovněž v kapitole *Tvarosloví*. Ta předkládá pravidla deklinace obecných i vlastních přejatých jmen a poskytuje cvičení ke tréninku jejich užití v textu.

Jako kladné hodnotíme, že učebnice zdůrazňuje, že žáci by měli slova přejatá, u nichž si nejsou jisti významem, raději ze svého projevu pro danou chvíli vynechat. Zároveň díky různým úkolům, pro jejichž splnění mají žáci používat jazykové příručky jako například *SSČ* nebo pracovat s *Českým národním korpusem*, si mohou rozšířit minimálně pasivní znalost

¹⁸⁵ KRAUSOVÁ et al., *Op. cit.*

některých výrazů. Stejně tak považujeme za vhodnou tabulku shrnující, jak se různé kombinace hlásek psaly původně a jak je píšeme (a vyslovujeme) počestně. I za ní následující krátký přehled o slovech, u nichž k ortografické adaptaci nedošlo je jistě přidanou hodnotou¹⁸⁶. V pracovním sešitě se pak objevují cvičení na vyhledávání nesklonných přejímek (*klišé, želé, tabu*)¹⁸⁷ a na práci s citátovými výrazy (*passé, en face*)¹⁸⁸.

Záporně se musíme vyjádřit k poměrně častému uchylování se k užití cvičení s izolovanými slovy, případně větami. Nicméně učebnice i sešit poskytují i množství autentických textů různých funkcí a s různou tematikou.

8.4 Komentář k pracovnímu listu

Tato podkapitola poskytuje didaktický komentář k pracovnímu listu jako celku, zároveň však i k jednotlivým fázím a cvičením. Majíce na paměti výše zmíněné cíle vzhledem k RVP a k potřebě interdisciplinarity, rozhodli jsme se navrhnout pracovní list především pro žáky, kteří se francouzštinu učí (ať již od 3. třídy, nebo od vyšších ročníků) a mohou své již nabyté znalosti při práci s ním využít. Nicméně lze je použít i pro ostatní studenty s tím, že budeme očekávat častější pomoc stran učitele. Moderní didaktika českého jazyka zdůrazňuje nutnost používání autentických textů ve výuce. Naprosto souhlasíme s tím, že vhodně vybrané existující texty bývají jednak mnohem atraktivnější než ty záměrně vymyšlené pouze pro vzdělávací potřeby, jednak lépe odrážejí přirozené komunikační situace. Záměrně hovoříme o textu jako celku, nikoli pouze o izolovaných větách, proti nimž se vyslovují dnešní didaktici českého jazyka jako například Stanislav Štěpáník. Naší snahou bylo zároveň se v pracovním listu opírat o texty časopisu *Gourmet*, které jsme využívali při výzkumu a analýze přejatých slov.

Pracovní list jsme koncipovali jako skupinovou práci pro dvojice (příp. trojice). Potřebná časová dotace je 45 minut, očekávaný ročník osmý. Pracovní list se opírá o model výuky E-U-R (evokace – uvědomění – reflexe)¹⁸⁹, který se nám ve výuce osvědčil. Navíc po fázi

¹⁸⁶ *Ibid.*, s. 14-17.

¹⁸⁷ Pracovní sešit, *Ibid.*, s. 23.

¹⁸⁸ *Ibid.*, s. 25.

¹⁸⁹ Newsletter #3 - Model E-U-R - svetgramotnosti.cz. *Gramotnosti - svetgramotnosti.cz* [online] [cit. 27.11.2021]. Dostupné z: <https://www.svetgramotnosti.cz/Clanek/112/newsletter-3-model-e-u-r>

reflexe navrhuje přidat cvičení na aplikaci nabytých poznatků, v němž si také ověříme, do jaké míry žáci porozuměli významu zkoumaných výrazů.

Užití tohoto pracovního listu předpokládáme až poté, co se žáci v předchozí hodině seznámili se způsoby obohacování slovní zásoby a porozuměli tedy rozdílům mezi pojmy *přejaté slovo* a *slovo cizí*, *slovo zdomácnělé* a *domácí*. V opačném případě je nezbytné dané termíny krátce vysvětlit.

8.4.1 Evokace

V první, *evokační fázi* žákům sdělíme, že se danou vyučovací hodinu společně podíváme na přejatá slova z francouzského jazyka. Rozdáme jim pracovní list a rovnou je vyzveme k tomu, aby ve dvojicích diskutovali o následujících čtyřech otázkách:

- 1) *Používáte ve svém projevu přejatá slova?*
- 2) *Jaké mohou být různé důvody, proč je použijete místo domácího vyjádření?*
- 3) *Z jakých různých jazyků si myslíte, že český jazyk přejímal nová slova?*
- 4) *Myslíte si, že přejímáme slova z francouzštiny i dnes?*

Tímto žákům umožníme nejen, aby si učivo propojili se svým každodenním komunikačním jednáním, ale rovněž jim dáváme prostor sdílet vzájemné poznatky a aktivujeme jejich prekoncepty o učivu. Po třech až pěti minutách diskuze otázky společně projdeme a vyzveme několik jedinců, aby sdíleli s celou třídou, co zajímavého se v rozhovoru se spolužákem dozvěděli.

8.4.2 Uvědomění

Následuje *fáze uvědomění*, na jejímž začátku každá dvojice obdrží okopírovanou stranu 52 květnového čísla časopisu *Gourmet* (viz *Příloha 5*). Jejich úkolem bude zaprvé v textu vyhledat minimálně 5 potenciálních francouzských přejímek a ověřit si s pomocí *IJP* a Rejzkova etymologického slovníku, zda jimi opravdu jsou. Zde je také důležité žáky upozornit na to, že česká slova vzniklá již z přejatých slov (př. adjektivum *gastronomický* ze základového substantiva *gastronomie*) považujeme nikoliv za přejímky, nýbrž za slova v českém jazyce nově utvořená. Ta se tedy nenacházejí ve středu našeho zájmu a není žádoucí je zapisovat. Podobně by ze zápisu měli vynechat i vlastní jména osobní a místní.

Zadruhé budou mít dvojice zadáno zapsat do tabulky francouzský pravopis daného slova a určit, o jaký slovní druh se jedná. Dále bude třeba vyhledat ve slovníku století, v němž došlo k přijetí slova do češtiny, a zjistit s pomocí ČNK frekvenci, se kterou se přejatý výraz vyskytuje v korpusu milionu slov.

Přestože instrukce požadují minimálně 5 slov, řádky tabulky obsahují prostor pro všech 10 přejímek z francouzštiny, které se v analyzovaném textu vyskytují. Žáky, kteří dokončí dříve, je vhodné tedy povzbudit k hledání dalších slov. Nakonec společně cvičení zkontrolujeme, necháme každého zapsat si všech deset slov a u výrazů, u nichž je to možné si sdělíme domácí ekvivalent (př. *ověřovat* ke *kontrolovat*, *hovězí vývar* k *bujon*). V této fázi rovněž vzniká prostor pro porovnání výslovnosti ve francouzštině a v češtině. Zajímavé může být i porovnání rozdílné ortograficko-ortoepické stránky slov *bujon* a *dijonský*. Lze na něm totiž ukázat rozdílné způsoby adaptace přejímek – *bujon* (*bujón*) přizpůsobilo svou grafickou podobu původní výslovnosti, *dijonský* si však ponechalo rozdíl mezi výslovnostní a psanou podobou.

Dále jsme přesvědčení, že je žádoucí využít potenciálu vyhledaných výrazů a vést žáky k tomu, aby si všimli různých zajímavostí. Otázky mohou být následující:

- 1) *Jaké slovní druhy přejatých slov se v textu vyskytují?*
- 2) *Jak byste okomentovali tvarová zakončení sloves v infinitivech v češtině a ve francouzštině?*
- 3) *Z jakého století pochází nejvíce přejímek?*

Očekáváme, že v odpovědích zazní, že co do slovních druhů, jedná se o substantiva, adjektiva a verba. Poslední ze zmíněných mají ve francouzštině dvě různé infinitivní koncovky (*-er*, *-ir*), v češtině jsou však všechna zakončena na *-ovat*, což je typické pro přejatá slovesa a nedokonavý vid. U třetí otázky by se žáci měli dozvědět, že přestože se jedná pouze o 10 přejímek (neočekávali bychom tedy příliš přesnou vypovídající hodnotu), 19. století představuje skutečně velmi produktivní období vzhledem k přejímání slov z francouzského jazyka.

8.4.3 Reflexe

Poslední fáze před aplikací získaných poznatků by měla sloužit k tomu, aby žákům bylo umožněno reflektovat postupy uplatněné při vyhledávání francouzských přejímek v českém textu a shrnout probrané učivo. První zmíněné bude nejspíše pro mnohé náročná činnost, neboť musejí formulovat své myšlenkové pochody, které ne vždy musejí být vědomé. Učitel může návodnými otázkami pomoci žákům uvědomit si, že k odhalení francouzských slov mohlo pomoci (mimo dobrou znalost francouzštiny) všímání si nahromadění určitých vokálů a konsonantů, jejichž kombinace se v domácích slovech nenacházejí.

8.4.4 Aplikace

Za fázi reflexe jsme se rozhodli umístit cvičení na aplikaci nabytých poznatků. Jedná se o sepsání krátkého příběhu s užitím minimálně 4 z 10 analyzovaných přejímek. Vyučující může toto zadat i jako domácí úkol s kontrolou následující hodinu, což by pomohlo žákům si opakováním upevnit význam daných slov. Při produkci vlastního textu zároveň dochází k propojení slohové složky předmětu i k podpoře kreativity.

Závěr

Jak název napovídá, tato práce se zabývá problematikou galicismů v českých (tištěných) médiích. Při jejím zpracování jsme se rozhodli zaměřit konkrétně na oblast gastronomie, kde jsme očekávali vyšší frekvenci výskytu lexémů přejatých z francouzského jazyka. Závěrem této diplomové práce bychom se rádi ohlédli zpátky na začátek našeho počínání a zhodnotili, zda a rovněž do jaké míry se nám podařilo naplnit stanovené cíle.

Prvním z našich cílů bylo zmapovat výskyt přejatých slov z francouzštiny v oblasti českých médií. Pokusili jsme se o to pomocí procházení dvou čísel a jednoho dvojčísla časopisu *Gourmet*. Z části výzkumu, která byla pojata ze synchronního hlediska a při níž jsme excerpovali 17 neologizmů, lze s jistotou vyvodit, že v oblasti gastronomie představuje přejímání galicismů produktivní způsob obohacování slovní zásoby i v současnosti. Je tedy zjevné, že francouzská kuchyně si dále udržuje svou prestižní pozici a atraktivitu v českém socio-kulturním prostředí.

Zároveň s excerpcí materiálu jsme zaznamenané lexémy analyzovali z hlediska jejich významu v češtině a ve francouzštině. Z našeho malého vzorku o 201 slovech, vyplývá, že většina galicismů se při přejímání neadaptuje po sémantické stránce, ale zachovává si význam (příp. významy) jazyka-dárce. Zůstaneme-li u aspektu významu shromážděných lexikálních jednotek, ukázalo se, že s oblastí gastronomie souvisí zhruba 46 % z nich.

Mimo hledisko sémantické nás zajímala i slovnědruhová příslušnost jednotlivých lemmat. Ve shromážděném materiálu se vyskytovaly pouze tři skupiny slovních druhů: substantiva, která byla reprezentována jednoznačně největším počtem jednotek, poté výrazně početně menší skupina adjektiv a přesně deset sloves. Dále nás zajímalo období přijetí lexémů. Zjistili jsme, že převažují ty z 19. století, při čemž u mnohých z nich evidujeme němčinu coby jazyk, jehož prostřednictvím se výraz dostal do češtiny. V podkapitole 6.4 jsme také rozebírali nejčastější kombinace adaptací galicismů a jistě stojí za zmínku skutečnost, že fonetická adaptace proběhla u všech jednotek bez výjimky. Poslední část druhého cíle byla splněna lexikografickým zaznamenáním výše zmíněných neologizmů.

Naposledy jsme si stanovili cíl navrhnout, jakým způsobem bychom mohli využít zjištění, k nimž jsme v průběhu redakce práce dospěli, v základoškolce výuce českého jazyka. K

naplnění tohoto záměru došlo evaluací didaktického potenciálu daného učiva vzhledem k RVP a požadavku interdisciplinarity. Před samým vypracováním pracovního listu zamýšleného pro žáky 8. ročníku jsme též stručně uvedli, jakým způsobem je toto téma zpracováno v učebnici pro daný ročník. Výsledný pracovní list je k nahlédnutí v *Příloze 4* a doplňkový materiál k němu v podobě autentického textu z časopisu *Gourmet* se pak nachází v *Příloze 5*.

V samém závěru této práce bychom rádi zmínili, že co se týče prvního cíle, domníváme se, že došlo k jeho naplnění. Samozřejmě pouze v oblasti určitého typu tištěného média, kterým byl konkrétně námi zvolený gastronomický časopis. Pro širší záběr analýzy francouzských přejímek v různých typech médií by bylo třeba dané téma rozvinout a použít jiné výchozí zdroje, současně by takové zkoumání zdaleka přesahovalo možnosti našeho typu práce. Pokud se jedná o druhý i třetí stanovený cíl, jsme toho názoru, že se nám je podařilo naplnit, dokonce jsme došli k nosným poznatkům o galicismech v různých dobách historie českých zemí.

Résumé

Dans la terminologie linguistique, le terme *l'emprunt* indique l'un des procédés de l'enrichissement du lexique d'une langue donnée. Ce mémoire de maîtrise traite ce procédé par rapport aux résultats de l'analyse des emprunts français dans la langue tchèque présents dans les médias tchèques ; concrètement, dans un magazine culinaire contemporain du nom de *Gourmet*. Le travail se divise en deux parties majeures : la partie théorique et la partie pratique.

Dans la première partie qui correspond aux quatre premiers chapitres, nous avons visé à fournir une sorte de base théorique concernant notre thème. Nous y présentons tout d'abord les trois objectifs fixés ainsi que la méthodologie appliquée suivie du chapitre contenant une brève histoire du développement de la langue tchèque par rapport à l'emprunt ayant égard aux gallicismes ainsi qu'une description de la situation actuelle. Le reste de ce chapitre définit la notion même de l'emprunt, en spécifiant que notre travail traite des emprunts lexicaux, des causes possibles de ce procédé ainsi que de la problématique de l'intégration et de l'adaptation de ces unités étrangères dans la langue dite « réceptrice ». De plus, comme la question de l'emprunt concerne aussi les locuteurs d'une langue donnée, il était adéquat de jeter la lumière sur les attitudes des Tchèques par rapport aux emprunts linguistiques dans l'histoire de même qu'au présent. Pour cela, nous avons étudié les travaux concernant l'histoire de la langue tchèque ainsi que les résultats des recherches récentes sur ce sujet.

Ensuite, pour atteindre l'objectif premier de notre travail, nous avons tâché d'examiner la présence des emprunts lexicaux français dans le domaine des médias tchèques et pour ce faire, nous nous sommes servi des trois numéros du *Gourmet*, un magazine culinaire tchèque contemporain qui paraît mensuellement. Dans ce matériel d'une étendue de 320 pages au total, nous avons cherché des emprunts lexicaux français de façon systématique et assidue. Nous nous sommes servis avant tout d'un manuel linguistique disponible en ligne, *Internetová jazyková příručka*, mais aussi d'un dictionnaire étymologique de qualité, *Český etymologický slovník* de Jiří Rejzek, pour vérifier notre hypothèse sur l'origine des mots trouvés tout au long de notre travail de dépouillement. Au fur et à mesure de ce procédé, nous avons découvert 17 néologismes qui attestent que dans la sphère gastronomique

l'emprunt français reste un procédé productif d'enrichissement de la langue tchèque même de nos jours.

Pour notre deuxième objectif qui comprenait à la fois l'analyse lexicale et sémantique, nous avons, en dépouillant le matériel, examiné les unités lexicales trouvées. D'une part le but a été atteint par le traitement lexicographique des 17 néologismes mentionnés (*voir* le sous-chapitre 7.3). En même temps, notre recherche a démontré que :

- 1) Tous les 207 lexèmes empruntés au français s'adaptent phonétiquement à la langue tchèque ce qui représente une tendance courante.
- 2) La majorité des emprunts ne s'adaptent pas sémantiquement, mais maintiennent la signification, ou bien les significations de la langue donneur.
- 3) Presqu'une moitié, 46 % précisément, des lexèmes dépouillés sont liés au champ sémantique de la gastronomie.
- 4) Concernant la distribution des parties de discours, il s'agit de 83 % des substantifs, les adjectifs sont représentés par près de 12 % et moins que 5 % des unités analysées appartiennent aux verbes.
- 5) Quant au temps de l'emprunt, 54 % des gallicismes découverts ont enrichi le tchèque au XIXe siècle. Mais plus de 30 % de ceux-ci ont été emprunté par l'intermédiaire de l'allemand ce qui résulte de la situation socio-politique sur le territoire tchèque en ce temps-là. Les informations sur le siècle de transfère de certains emprunts n'ont pas été disponibles, au fait pour 25 % d'eux, ce donné manque. Cependant, pour près de 44 % d'emprunts nous sommes capables d'estimer qu'ils sont entrés à la langue tchèque récemment, certains même au cours de ce millenium. C'est le résultat de notre recherche (des textes accessibles publiquement) sur l'Internet, menée à l'aide de moteur de recherche *Google* permettant de filtrer les résultats d'après la date de leur publication. Ensuite, il y avait 15 % des unités lexicales venant du XXe siècle. Les emprunts les plus anciens, *hazardní* et *pilř*, remontent au XIVe ainsi que *rozinka* de XVe siècle. Pour le renseignement détaillé *voir* le sous-chapitre 6.2.

Finalement, nous avons également rempli notre *troisième* objectif qui comprenait l'évaluation du potentiel didactique de la question de l'emprunt pour l'éducation de la langue

tchèque au collège ainsi que l'élaboration de la fiche de travail basée sur les données provenant de notre recherche. Cette fiche ensemble avec un texte authentique du magazine *Gourmet* est à trouver dans les annexes 4 et 5.

Pour conclure, nous aimerions mentionner que tout au long de ce mémoire de maîtrise nous avons réussi à atteindre les objectifs fixés et nous espérons avoir contribué à la recherche des emprunts au français dans le lexique tchèque.

Seznam literatury

Závěrečné práce

BÍLKOVÁ, Zuzana. *Tvorba pracovních listů pro rozvíjení čtenářských dovedností pro žáky 6. ročníků vybrané ZŠ*. 2018. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav české literatury a komparatistiky. Vedoucí práce Králíková, Andrea. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/95314/120289642.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

DĚDEČKOVÁ, Antonie. *Francouzské lexikální výpůjčky v dánštině*. 2016. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav germánských studií. Vedoucí práce Štajnerová, Petra. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/74143/BPTX_2013_2_11210_0_382704_0_152909.pdf?sequence=1&isAllowed=y

FELTLOVÁ, Jana. *Cizí slova jako problém jazykově kulturní* [online]. Brno, 2014 [cit. 2021-30-11]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/e40pc/>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Marie KRČMOVÁ.

GEORGIEVOVÁ, Jana. *Přejímky z francouzštiny v současné bulharštině*. Praha, 2013. Bakalářská práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.

NEUPAUER, Filip. *Tvorba pracovních listů pro žáky oboru Umělecký kovář, zámečník, pasíř* [online]. Brno, 2016 [cit. 2021-11-30]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/yxq0k/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Kateřina ŠMEJKALOVÁ.

TÁBORSKÁ, Karolína. *Nové francouzské přejímky v češtině*. Praha, 2018. Diplomová práce. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy. Vedoucí práce Ladislav JANOVEC. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/174348/>.

Slovníky

KRAUS, Jiří a kol. *Akademický slovník cizích slov*. 1. vyd. Praha: Academia, 1995.

REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Třetí vydání (druhé přepracované a rozšířené vydání). Praha: Leda, 2015.

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. Vyd. 2., opr. a dopl. Praha: Academia, 1994.

VÁCHA, Jaroslav, ed. a kol. *Slovník spisovného jazyka českého.* 1. vyd. Praha: Academia, 1971. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/>.

Učební materiály ZŠ

KRAUSOVÁ, Zdeňka et al. *Český jazyk 8: pro základní školy a víceletá gymnázia.* 2. vydání. Plzeň: Fraus, 2021.

Odborné publikace

ANASTASSIADIS-SYMÉONIDIS Anna, NIKOLAOU Georgia, « L'adaptation morphologique des emprunts néologiques : en quoi est-elle précieuse ? », *Langages*, 2011/3 (n° 183), p. 119-132. DOI : 10.3917/lang.183.0119. URL : <https://www.cairn.info/revue-langages-2011-3-page-119.htm>

BRABCOVÁ, Radoslava. *Z historie a současnosti českého jazyka.* Praha: Literární akademie (Soukromá vysoká škola Josefa Škvoreckého), 2006.

Cizí slova v českém jazyce. Praha: Ústav pro výzkum veřejného mínění, 1971.

ČAPEK, Karel. *O umění a kultuře II.* [online] [cit. 02.07.2021]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2018, s. 18. Dostupné z: https://web2.mlp.cz/koweb/00/04/34/55/26/o_umeni_a_kulture_ii.pdf

ČECHOVÁ, Marie a STYBLÍK, Vlastimil. *Čeština a její vyučování: didaktika českého jazyka pro učitele základních a středních škol a studenty učitelství.* 2., upr. vyd., v SPN vyd. 1. Praha: SPN, 1998.

ČERMÁK, František. *Lexikon a sémantika.* Praha: Lidové noviny, 2010. Dostupné také z: <https://kramerus5.nkp.cz/uuid/uuid:5288ff00-6944-11e4-9d98-005056825209>

Dále jen RVP. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.* [online] [cit. 16.11.2021]. Praha: MŠMT, 2021. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>

DICKINS, Tom. 2008. "Postoje k výpůjčkám v současné češtině". *Naše společnost* 6 (1): 15. Dostupné z:

https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c3/a1166/f28/Nase%20spolecnost%202008_1.pdf

ENGELHARDT, Gerhard. „Český a německý purismus z konce 19. století“. In *Naše řeč: listy pro vzdělávání a třibení jazyka českého*. Praha: E. Šolc, 11.2001, **84**(5). s. 235-244.

Dostupné také z: <https://kramerius.lib.cas.cz/uuid/uuid:c6e4056f-4604-40b7-9762-a867a556c488>

FIDLEROVÁ, Alena A. et al.: *Dějiny češtiny*. [online] [cit. 29.10.2021]. Dostupné z <https://ucjtk.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/sites/57/2015/11/D%c4%9bjiny-%c4%8de%c5%a1tiny.pdf>

FILIPEC, Josef a ČERMÁK, František. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985. s. 120-121. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:46845900-4501-11e4-af1d-001018b5eb5c>

FLAJŠHANS, Václav. *Náš jazyk mateřský: dějiny jazyka českého a vývoj spisovné slovenštiny*. V Praze: Česká grafická Unie, 1924.

GESTER, Silke. *První empirická analýza recepce anglicismů v českém jazyce*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001.

HASPELMATH, Martin a URI, Tadmor, editors. *Loanwords in the World's Languages : A Comparative Handbook*. Berlin/Boston: De Gruyter, Inc.; 2009, s. 7-8. Dostupné z: ProQuest Ebook Central, <https://ebookcentral.proquest.com/lib/natl-ebooks/detail.action?docID=511832>.

HAUSENBLAS, Karel. „O kultuře jazyka a brusičském purismu“. In *Naše řeč: listy pro vzdělávání a třibení jazyka českého*. Praha: E. Šolc, 1951. **35**, s. 42. Dostupné také z: <https://kramerius.lib.cas.cz/uuid/uuid:40166bb0-4c3e-11e1-2755-001143e3f55c>

HAVRÁNEK, Bohuslav. *Vývoj českého spisovného jazyka*. Praha, 1980, s. 45. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:6d92af90-3055-11e3-b62e-005056825209>

HILDENBRAND, Zuzana. *Les emprunts lexicaux à l'allemand en français contemporain*. Limoges: Lambert-Lucas, 2015.

- KRAUS, J. 1997. „Jaká je čeština v letech devadesátých? (Zpracování anketního výzkumu).“ S. 288-292 In DANEŠ, František et al. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia.
- MARTINCOVÁ, Olga a Ústav pro jazyk český (Akademie věd ČR). *Nová slova v češtině 2: slovník neologizmů*. Praha: Academia, 2004.
- MARTINCOVÁ, Olga. *Nová slova v češtině: slovník neologizmů*. Praha: Academia, 1998.
- MARTINCOVÁ, Olga. *Problematika neologizmů v současné spisovné češtině*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1983.
- MRAVINACOVÁ, Jitka. „Přejímání cizích lexémů.“ In *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, 2005.
- PEŠEK, Ondřej (2017): GALICISMY V ČESKÉM LEXIKU. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online] [cit. 27.11.2021]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/GALICISMY_V_ČESKÉM_LEXIKU
- PROFOUS, Antonín, SVOBODA, Jan a ŠMILAUER, Vladimír. *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny. Díl III. M-Ř*. Vydání I. Praha: Česká akademie věd a umění, 1951.
- REY-DEBOVE, Josette, ed. a DRIVAUD, Josette-Hélène, ed. *Le Robert quotidien: [dictionnaire pratique de la langue française]*. Paris: Robert, 1996, s. 394.
- RIZVIĆ-EMINOVIĆ, E.; BUREKOVIĆ, M.; BUJAK, A. Translation of False Friends among B2 Level English Language Learners. *Proceedings of the Islamic Pedagogical Faculty of the University of Zenica, [s. l.]*, v. 18, n. 18, p. 253–268, 2020. Dostupné z: <https://search-ebscohost-com.ezproxy.is.cuni.cz/login.aspx>
- ŘÍHOVÁ, Adéla. „Croissant – un des mots tchèques d’origine française – vue sociologique.“ In PEŠEK, Ondřej, ed. *Langue et société dynamique des usages: XXIIe Colloque international de linguistique fonctionnelle*. Vyd. 1. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2004, s. 30.
- SAVICKÝ, Nikolaj. *Francouzské moderní umění a česká politika v letech 1900-1939*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2011.

SVOBODOVÁ, Diana. *Aspekty hodnocení cizojazyčných přejímek: mezi módností a standardem*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2009.

SVOBODOVÁ, Diana. *Foreign lexical borrowings in the Czech language*. Ed. 1st. Ostrava: University of Ostrava, 2011.

ŠLOSAR, Dušan, VEČERKA, Radoslav a Univerzita J.E. Purkyně v Brně. *Spisovný jazyk v dějinách české společnosti*. Praha: SPN, 1979. s. 112-113. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:26720510-02ba-11e9-95ba-5ef3fc9bb22f>

TEJNOR, Antonín. Anglicismy v češtině. In *Aktuální otázky jazykové kultury v socialistické společnosti*. Praha: Academia, 1979. s. 210. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:52a95f90-e258-11e6-9e7e-001018b5eb5c>.

WEINGART, Miloš. *Český jazyk v přítomnosti: úvahy a podněty z jazykové terapie a kultury*. V Praze: Československá grafická Unie, 1934. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:8317bc90-2580-11e4-8c14-5ef3fc9bb22f>

Periodika

Gurmet: nejlepší škola vaření. Praha: Astrosat, 2010-. ISSN 1804-610X. Následující čísla: březen 2021, květen 2021 a červenec-srpen 2021.

HOLEŠ, Jan. François Gaudin – Louis Guespin: Initiation à la lexicologie française. *Slovo a slovesnost: list Pražského lingvistického kroužku*. Praha: Melantrich, 5.2002, 63(2), s. 150. také z: <https://kramerus.lib.cas.cz/uuid/uuid:25165bfa-425b-4f61-8840-7329b1a7fdcc>

Naše řeč: listy pro vzdělávání a třibení jazyka českého. Praha: E. Šolc, 2009, 92(4). ISSN 0027-8203. Dostupné také z: <https://kramerus.lib.cas.cz/uuid/uuid:51f0e0da-01cd-4859-a153-b7960fcdf079>

Slovo a slovesnost: list Pražského lingvistického kroužku. Praha: Melantrich, 1971, XXXII(), s. 26-28. ISSN 0037-7031. Dostupné také z: <https://kramerus.lib.cas.cz/uuid/uuid:c1baa385-530d-11e1-1418-001143e3f55c>

Webové stránky a nástroje

"Ernst Tappolet" page. In: *Wikipedia – The free encyclopedia* [online] [cit. 30.11.2021]. Dostupné z: https://de.wikipedia.org/w/index.php?title=Ernst_Tappolet&oldid=216898663

Classic French Pain Aux Raisin Recipe. *The Spruce Eats – Make Your Best Meal* [online] [cit. 03.12.2021]. Dostupné z: <https://www.thespruceeats.com/the-ultimate-pain-au-raisin-recipe-1374870>

Compote : Définition simple et facile du dictionnaire. *Redirecting to https://www.linternaute.com* [online]. [cit. 10.11.2021]. Dostupné z: <https://www.linternaute.fr/dictionnaire/fr/definition/compote/>

CVRČEK, V. – VONDŘIČKA, P.: SyD – Korpusový průzkum variant. FF UK. Praha 2011 [cit. 06.11.2021]. Dostupný z: <http://syd.korpus.cz>

gurmán – gourmet (dotaz Jazykové poradně UJČ AV ČR) [online] [cit. 02.07.2021]. Dostupné z: <https://ujc.avcr.cz/jazykova-poradna/dotazy/0198.html>

Gourmet | *VLTAVA LABE MEDIA a.s.* [online] [cit. 02.07.2021]. Dostupné z: <https://www.vlmedia.cz/casopisy/gourmet.html>

Hall, Mark. "Facebook". *Encyclopedia Britannica*, 9 Nov. 2021. [online] [cit. 27.11.2021]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/Facebook>

HLADKÁ, Zdeňka (2017): XENISMUS. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [online] [cit. 16.6.2021]. URL: <https://www.czechency.org/slovník/XENISMUS>

Hruškovo-mandlový koláč — Dobré ráno — Česká televize. *Česká televize* [online] [cit. 03.12.2021]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10435049455-dobre-rano/6168-recepty/984-hruskovo-mandlovy-kolac/>

Hruškový koláč bourdaloue — Doctor Cook. *Doctor Cook* [online] [cit. 8.11.2021]. Dostupné z: <https://drcook.cz/hruskovy-kolac-bourdaloue/>

Hruškový koláč Bourdaloue | Recept na lásku. *Recept na lásku* | [online] [cit. 8.11.2021]. Dostupné z: <https://www.receptnalasku.cz/project/hruskovy-kolac-bourdaloue/>

Choux Chantilly — Doctor Cook. *Doctor Cook* [online] [cit. 13.11.2021]. Dostupné z: <https://drcook.cz/choux-chantilly/>

IFP || O nás. *IFP || Homepage* [online] [cit. 23.11.2021]. Dostupné z: <https://www.ifp.cz/cz/o-nas-2/o-nas/#/>

Jak nakrájet zeleninu na „julienne“? | Regiony. *Rádio vašeho kraje* | Český rozhlas [online] [cit. 02.07.2021]. Dostupné z: <https://regiony.rozhlas.cz/jak-nakrajet-zeleninu-na-julienne-7418488>

kompot | Slovník | Vaření.cz. *Vareni.cz – vaše vlastní on-line kuchařka* | *Vaření.cz* [online] [cit. 03.12.2021]. Dostupné z: <https://www.vareni.cz/pojmy/kompot/>

La tarte Bourdaloue | historia.fr. *historia.fr* | *Le passé éclaire l'actualité* [online] [cit. 8.11.2021]. Dostupné z: <https://www.historia.fr/la-tarte-bourdaloue>

Lískooříšková pasta (praline paste) - Víkendové pečení. *Víkendové pečení - Míša Landová* [online] [cit. 30.11.2021]. Dostupné z: <https://vikendovepeceni.cz/2017/03/liskooriskova-pasta-praline-paste/>

MACHÁLEK, Tomáš (2019): Slovo v kostce – agregátor slovních profilů. FF UK, Praha [cit. 06.11.2021]. Dostupný z: <http://korpus.cz/slovo-v-kostce/>

Mélange trappeur, mélange canadien sucré-salé. [online]. [cit. 29.10.2021]. Dostupné z: <https://www.aromatiques.com/fr/sels/117-melange-du-trappeur.html>

NEKULA, Marek (2017): ADAPTACE VÝPŮJČEK. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online] [cit. 03.12.2021].

URL: [https://www.czechency.org/slovník/ADAPTACE VÝPŮJČEK](https://www.czechency.org/slovník/ADAPTACE_VÝPŮJČEK)

NEKULA, Marek (2017): KONTAKTOVÁ LINGVISTIKA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online] [cit. 09.05.2021]. Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/KONTAKTOVÁ LINGVISTIKA](https://www.czechency.org/slovník/KONTAKTOVÁ_LINGVISTIKA)

NEKULA, Marek (2017): VÝPŮJČKA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online] [cit. 09.05.2021]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/VÝPŮJČKA>

Newsletter #3 - Model E-U-R - svetgramotnosti.cz. *Gramotnosti - svetgramotnosti.cz* [online] [cit. 27.11.2021]. Dostupné z: <https://www.svetgramotnosti.cz/Clanek/112/newsletter-3-model-e-u-r>

O češtině. Čeština v kuchyni — Šéfkuchař Roman Paulus [epizoda zábavně vzdělávacího pořadu]. ČT2. 23. dubna 2011. Dostupné z:

<https://www.ceskatelevize.cz/porady/10098745482-o-cestine/211563235500007/video/?page=2>

Praliné z oříšků | Recepty Albert . *Albert – Stojí za to jíst lépe* [online] [cit. 30.11.2021]. Dostupné z: <https://www.albert.cz/recepty/praline-z-orisku>

Prezentace historie – Francie v České republice. *La France en République tchèque* [online] [cit. 29.10.2021]. Dostupné z: <https://cz.ambafrance.org/Prezentace-historie>

Prezentace sítě – Francouzské aliance v České republice. *Francouzské aliance v České republice* [online] [cit. 23.11.2021]. Dostupné z: <https://www.alliancefrancaise.cz/Prezentace-site>

Seznam odpovědí [online] [cit. 04.12.2021]. Dostupné z: https://dotazy.ujc.cas.cz/odpovedi/?detail_polozka=816&filter=1

Seznam Slovník. *Seznam Slovník* [online] [cit. 03.12.2021]. Dostupné z: <https://slovník.seznam.cz/>

Tartaletky s krémem | *Apetitonline.cz.* | *Apetitonline.cz* [online] [cit. 19.06.2021]. Dostupné z: <https://www.apetitonline.cz/recept/tartaletky-s-kremem>

The Meaning of Bisque Explained. *The Spruce Eats – Make Your Best Meal* [online] [cit. 03.12.2021]. Dostupné z: <https://www.thespruceeats.com/what-is-bisque-995579>

Věnečky Paris-Brest | *Apetitonline.cz.* | *Apetitonline.cz* [online]. Burda International CZ s.r.o. [cit. 19.06.2021]. Dostupné z: <https://www.apetitonline.cz/recept/venecky-paris-brest>

Internetové databáze

Internetová jazyková příručka [online] (2008–2021). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [cit. 06.11.2021]. <<https://prirucka.ujc.cas.cz/>>. *Práce používá data, která poskytuje výzkumná infrastruktura LINDAT/CLARIAH-CZ (<https://lindat.cz>) podporovaná Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky (projekt č. LM2018101).*

Databáze *Národní knihovny Praha*: NKC – Knihovní jednotky. [online] [cit. 02.07.2021]. Dostupné

z: https://aleph.nkp.cz/F/QDA2PKG7XQ1KUK3QU9C29NPAVI77XATLBS7ALYFS2A1AKK1QCT-20626?func=item-global&doc_library=NKC01&doc_number=001633229&year=2010&volume=&sub_library=

Databáze excerpčního materiálu Neomat (2015) [online] [cit. 03.12.2021]. Verze 3.0. Praha: Oddělení současné lexikologie a lexikografie Ústavu pro jazyk český AV ČR. <<https://neologismy.cz/>>.

TLFi. *TLFi* [online] [cit. 06.12.2021]. Dostupné z: <http://atilf.atilf.fr/>

CRISCO – Dictionnaire des synonymes. [online] [cit. 06.12.2021]. Dostupné z: <https://crisco2.unicaen.fr/des/>

Seznam příloh

Příloha 1 – Excerpovaný materiál

Příloha 2 – Seznam zkratk použitých v Příloze 1

Příloha 3 – Kopie strany s dezertem „*pain au fruit*“

Příloha 4 – Pracovní list

Příloha 5 – Kopie strany 52 z květnového čísla *Gurmetu*

Příloha 1 – Excerpovaný materiál

heslové slovo	pozn.	slovní druh	význam (převzatý z jiného zdroje: Internetová jazyková příručka - konkrétně SSC, ASCS, SSC; oficiálně Realizace Česká)	sémantická třída	přibližné století přejetí	frekvence (ČW)	odkaz	str.	přijetí z FI	práci/řadu (svět FI)	míra adaptace			
											fonetická	morfologická	ortografická	semantická
adresa, -y ž.		1	poštovní údaj	různé	19. st.	81.31	SP	124 a	n		a	a	a	n
aktér, -a m.	pozn. V 19. st. Ve významu herce *	1	aktivní účastník	různé	20. st.	16.18	KV	36 n	a (z lat.)		a	a	a	n
alternativa, -y ž.		1	jedna z možností	různé	19. st.	22.23	BŘ	3 a	n		a	a	a	n
armátér, -a m.		1	kdo se nějakému věnuje ze záliby	různé	19. st.	9.67	SP	97 a	n		a	a	a	n
ambasáda, -y ž.		1	(úřad) velvyslanectví	politika	20. st.	8.45	BŘ	23 do ž.)	n		a	a	a	n
apek, -u m.		1	výzva	různé	19. st.	2.3	KV	64 a	n		a	a	a	n
apertiv, -u m.		1	alkoholický nápoj podávaný před jídlem	gastronomie - nápoje - alkohol	20. st.	0.84	SP	56 a	n		a	a	a	n
aralid, -u m.		1	plod podzemnice olejné	gastronomie - plodina	20. st.	0.7	BŘ	40 n	a (přev. lat.)		a	a	a	n
aspi, -u m.		1	rosol	gastronomie - produkt	19. st.	0.23	SP	95 a	n		a	a	a	n
astalír, -u m.		1	umělecká dílna	umění	19. st.	25.33	SP	112 a	n		a	a	a	n
avantjra, -y ž.		1	(milostné) dobrodružství	šlovák	19. st.	0.55	KV	62 a	n		a	a	a	n
bageta, -y ž.	pozn. R: všeobecné kulturní slovo	1	ve tvaru velky	gastronomie - produkt - pečivo	20. st.	2.46	BŘ	85 n	a (z it.)		a	a	a	n
barokní		2	umělecký sloh 17.-18.st. - R	umění	19. st.	25.65	SP	48 n	a (nebo něm. pův. port.)		a	a	a	n
basilický	Zdroj ([online], Dostupné z: http://www.idnen.cz/hobby/)	2	vztahující se k Bazilikám	geografie	N/A (19. st.)	1.2	BŘ	52 a	n		a	a	a	n
blaque, -u m.		1	francouzská polévka, zejména z těstovin	gastronomie - jídlo - polévky	N/A (21. st.)	N/A	BŘ	70 a	n		a	a	n	n
blatno, -a n.		1	menší restaurace či bufet s rychlým občerstvením	gastronomie - místo	20. st.	3.48	BŘ	30 n	a (přev. rus.)		a	a	n	n
bombon, -u m.	z dětské řeči, expresivní zdvojení adjektiva bon - R	1	cukrátko	gastronomie - produkt	19. st.	4.08	KV	86 něm.]	n		a	a	n	n
bouillabaisse (bujabáza -y ž.)	zde neklonová varianta bez frekvence výskytu, uvádíme tedy data pro ortografický a morfologický adaptovanou variantu	1	tradiční marseilleká polévka	gastronomie - jídlo - polévky	N/A (20. st.)	0.09	BŘ	70 a (z prov. přev. fr.)	n		a	n	n	n
briketa, -y ž.		1	chleba lisovaného uhlíkem prachu	technologie (přev.)	19. st.	1.21	SP	53 a	n		a	a	a	n
briolka, -y ž.		1	slanečného pečiva	gastronomie - produkt - pečivo	19. st.	0.1	BŘ	19 a	n		a	a	a	n
bujon, -u m.	frekvence pro obě varianty (a d a o)	1	sliný (obvykle hovězí) vývar	gastronomie - jídlo - polévky	20. st.	0.84	KV	52 a	n		a	a	a	n

	existuje i varianta bay poměly (adaptace ortografická): nekionné (opět pouze v Neomatu: <a href="http://www.n
eologismy.cz/">http://www.n eologismy.cz/ <a href="mailto:ndou.php?rete
za=deni-
glace&nov_h
leden=1&butt
on=Hledat&pr
ijmam=1">ndou.php?rete za=deni- glace&nov_h leden=1&butt on=Hledat&pr ijmam=1): frékvence užívání pro variantu dení glace	silný hovorový výraz užíván jako základ pro omáčky k masům (zdroj: DEMI GLACE – Chef Club. Simply better food. Chef Club. Simply better food – Frékvence produktů moderní gastronomie, recepty a inspiratione pro Vaši kuchyň [online]. Copyright © 2020 ChefClub. All Rights Reserved. [cit. 23.07.2021]. Dostupné z: <a href="http://chefclub.cz/produkt/deni-
glace/">http://chefclub.cz/produkt/deni- glace/)	gastronomie - jídlo - polévky různé	N/A (21 st.) 19. st.	0.03 36.15	KV KV	23 a 81 a	n n	a a	a a	n a	n n
dení-glaze n. detail, -u m.		1 zkušek (Repek) 1 roztažení nápój podáváný po jídle pro podporu trávení (zdroj: healo 1 digestiv v databázi Neomat)	gastronomie - dezert různé	19. st. 20. st.	2.04 0.93	BŘ KV	4 a 63 a	n n	a a	a a	a a	n n
digestiv, -u m.	obvyklé spojení dijonské hořčice - z toponyma zde ve významu oddělení	2 související s městem Dijon	gastronomie, geografie	N/A (19. st.)	0.47	KV	52 a a (v lat. chudli)	n	a	a	a	n
dívka, -e ž		1 pracovní uskupení	vojenství, práce	19. st.	54.87	BŘ	97 význam a (přes nám.)	n	a	a	a	n
droga, -y ž		1 omamná látka	lékařství	19. st.	61.43	SP	114 něm.) a (přes lat)	n	a	a	a	n
ellegantní eroc, -e ž		2 uhlazený, vkusný	móda	19. st.	8.34	BŘ	14 n		a	a	a	n
esprit, -u m.		1 hnutí mysl/čt 1 duch, pohotovost (dušek)	člověk člověk	19. st. 19. st.	30.09 1.67	KV SP	22 a 35 n	n a (z lat.)	a	a	a	n
estragon, -u m.		1 pelyněk kozlic	biologie, gastronomie - plodina	N/A (19. st.)	0.44	KV	1 n a (přes nám.)	a (z arab.)	a	a	n	n
etapa, -y ž		1 úsek, období, stupeň	různé	19. st.	60.11	SP	86 něm.) n		a	a	a	n
etika, -y ž		1 nálepka z údeř (viněta)	ekonomie	19. st.	6.52	KV	18 a	n	a	a	a	n
exprim		2 spelný slanostní veřejná přehlídka umění	různé	19. st.	1.36	BŘ	8 a a (přes angl.)	n	a	a	a	n
festival, -u m.	pozn. R: i nekl. varianta filé	1 výtvor a výkonů	umění	19. st.	207.57	SP	45	n	a	a	n	n
filé, -u m.		1 plátek masa, ryby	gastronomie - jídlo - maso	19. st.	0.99	BŘ	61 a a (přes nám.)	n	a	a	n	n
financa, -i ž		1 peněžní prostředky	ekonomie	19. st.	106.49	SP	30 něm.) a (se stfr. finute, přes něm.)	n	a	a	a	n
filma, -y ž		1 tónu dechový hudební nástroj jenného	gastronomie - nápoje, umění - hudba (zde vřak sklenička typu filéna)	19. st.	6.4	BŘ	95 do ž.) n		a	a	a	n
fond, -u m.		1 soubor hmotných a finančních 1 prostředků sloužící určitému účelu směle cukru a sirupu pro výrobu	ekonomie	19. st.	159.83	KV	63 něm.) n		a	a	n	n
fondán, -u m.		1 bombón - ž	gastronomie - produkt	20. st.	0.13	BŘ	76 a	n	a	a	a	n
frítka, -y ž	pravděpodobn é ve 20. st. přejato, u slova fritovat uvádí R příslk toto období	1 fritovací přístroj 1 nauka o kuchyňském umění	gastronomie - náčíní gastronomie	20. st. 19. st.	0.32 5.96	BŘ BŘ	95 a 30 a	n n	a	a	a	n
gastronomie, -e ž		2 souhrnný, týkající se celého světa plošná váha papíru vyjádřená v gramech	různé jednotky hmotnosti	20. st. N/A (19. st.)	26.51 0.41	BŘ KV	40 a 18 a	n n	a	a	a	n
gram, -e ž												

gratin, -u m.		zapečená zelenina obvykle s dalšími ingrediencemi (salamem, 1 šunka, vřt, kousky masa...)	gastronomie - jídlo - hlavní	N/A (21. st.)	N/A	BŘ	36 a	n	a	a	n	n
gril, -u m.		1 rožňák	gastronomie - náčíní	20. st.	6.99	KV	18 a	n	a	a	a	n
gritka, -y ž.		1 vířivý líbár	gastronomie - nápoje - alkohol - líbár	20. st.	0.29	BŘ	82 n	a	a	a	a	n
gurmán, -a m.		1 laibník	gastronomie - osoba	19. st.	2.14	BŘ	96 a	n	a	a	a	a
gurmán, -a m.		1 znalec dobrého jídla (pův. vína)	gastronomie - osoba	N/A (19. st.)	0.67	KV	96 a	n	a	a	a	n
hazardní	rynkýl výnam ze str., do ž. přes něm; původně z arab. výrazu pro kortku, přes španělsku do staroř.	2 riskantní, neuvěřitelný	různé	14. st. (slovo hazard)	3.02	SP	a (přes 30 něm.)	n	a	a	a	n
hektolitr, -u m.	hecto- (z fr. Hectare, to uměle z hektárů), litre (přes něm. z fr. to z hec. litra) - R	1 sto litrů	Jednotky objemu	19. st.	5.53	SP	a (litr přes 43 něm.)	n	a	a	a	n
chantilly	nesklonné	1 podle fr. toponyma jemný bylinný líbár (pův. vyráběný v kartuziánském klášteře)	gastronomie - produkt - mléčný	N/A (21. st.)	0.06	BŘ	79 a	n	a	n	n	n
chartreuse, -y ž.		1 Chartreuse ve Francii	gastronomie - nápoje - alkohol - líbár	N/A (21. st.)	N/A	KV	90 a	n	a	a	a	n
chocolaté, -a m.		1 čokoládový výrobek (či nebo prodávající)	gastronomie - osoba	N/A (21. st.)	N/A	SP	22 a	n	a	a	n	n
interiér, -u m.		1 vnitřní prostory	stavebnictví	20. st.	44.01	BŘ	79 a	n	a	a	a	n
intuice, -e ž.	R uvádí pouze latins, ale ASCS a SGLC uvádí fr. jako protějšek a k tomu se přidávají.	1 intuitivní poznání	člověk	19. st.	3.21	BŘ	41 n	a (z lat.)	a	a	a	n
invalida, -y m.		1 člověk neschopný k určité činnosti kvůli určité vadě	medicina	19. st.	4.13	KV	63 n	a (z lat.)	a	a	a	n
ironizovat		5 posměšně mluvit, zesměšňovat	člověk	19. st.	0.54	SP	98 a	n	a	a	a	n
Julienne	nesklonné, není ve slovníku; frekvence pro Julienne	způsob nakrájení zeleniny na velmi tenké nudličky pocházející z města Oyenve (užívá se u spojený španělský pepř, což jsou vlastně pálinkové plody paprky z pův. z Ameriky)	gastronomie - metoda	N/A (21. st.)	0.02	BŘ	57 a	n	a	n	n	n
kajenský		2 pův. z Ameriky	gastronomie, geografie	N/A (20. st.)	0.19	BŘ	72 a	n	a	a	a	n
kamarád, -a m.		1 přítel	člověk	18. st.	96	BŘ	40 n	a (z šp.)	a	a	a	n
kampaň, -ně ž.		1 nějaká	politika	19. st.	78.65	BŘ	79 a	n	a	a	a	n
kanapka, -y ž.	např. Reálné, Info z pořadu O Politice	drobné pohádkové podobné	gastronomie - produkt	20. st. (canapé)	0.01	SP	115 a	n	a	a	a	n
karamel, -u m.		1 pilaný cukr	gastronomie - produkt	19. st.	1.27	BŘ	52 n	a (ze šp.)	a	a	a	n
karamelizovat, nad.		5 mletit v karamelu	gastronomie - metoda	19. st. (slovo karamel)	0.07	KV	76 a	n	a	a	a	n
kariéra, -y ž.		1 profesní životní dráha (postup)	práce	19. st.	100.1	KV	41 a	n	a	a	a	n
gastroi, -u m.		1 nízký hmeč	gastronomie - náčíní	18. st.	1.83	BŘ	5 a	n	a	a	a	n

rafinovaný		vyumáčkovaný, zjemnělý, vytvořený s velkou péčí se snahou		19. st.	4.14	BŘ	21 a	n	a	a	a	n
rande n.	neklonné	2 o originalitu 1 schůzka (zpravidla milostná)	umění/ člověk	19. st.	3.09	KV	3 a	n	a	n	a	a
reagovat, red.	Rejsek: dle vzoru něm. a fr. z podnáleťnického slovesa	3 projekt realiz	člověk	19. st.	96.89	KV	20 n	a (nebo něm., pův. lat.)	a	a	a	n
redakce, -e ž.		zpracování textu pro publikování; kolektiv pracovníků 1 vykonávající tuto činnost; R	žurnalistika	19. st.	56.63	BŘ	38 něm.)	n	a	a	a	n
redaktor, -a		pracovník podléhající se na redakci	práce	19. st. (slovo redaktor)	35.83	BŘ	97 něm.)	n	a	a	a	n
reklama, -y ž.		1 veřejné doporučení zboží	ekonomie	19. st.	57.57	BŘ	4 něm.)	n	a	a	a	n
remuláda, -y ž.		1 druh pikantní majonézové omáčky	gastroonomie - produkt	20. st.	0.05	KV	56 něm.)	n	a	a	a	n
repertoár, -u m.		1 soubor, sbírka, výběr	umění, různé	19. st.	18.62	SP	40 a	n	a	a	a	n
reportáž, -e ž.		1 významná událost	žurnalistika	20. st.	16.31	SP	23 něm.)	n	a	a	a	n
republika, -y ž.		forma vlády s orgány státní moci										
restaurace, -e ž.	od se restaurer, tedy obnovit stý	1 podnik veřejného stravování	gastroonomie - místo	19. st.	121.57	BŘ	3 rak.-něm.)	n	a	a	a	n
režim, -u m.		možná funkce určitého digitálního	politika, různé	19. st.	84.15	KV	99 n	a (přip. něm.)	a	a	a	n
roláda, -y ž.		pokrm ze stoučeného plátu	gastroonomie - jídlo - maso	19. st.	1.6	BŘ	8 a	n	a	a	a	n
rola, -e ž.		1 herceř úloha	umění	19. st.	230.47	BŘ	11 něm.)	n	a	a	a	n
román, -u m.		rozšířené epické dílo, zpravidla 1 prozáclá s větším počtem postav	literatura	19. st.	43.9	BŘ	8 něm.)	n	a	a	a	n
romantický	R: přejato přes moderní evropské jazyky (něm., fr., angl.)	2 silně ctově působící člínická vesla (ASC) nebo 1 oblačení kuchaře (ČNC) růžové víno (https://www.vinanthibaurons.cz/ro- se-a-bublny/)	umění, literatura	19. st.	23.98	KV	3 n	a (nebo něm. či angl., pův. nejspíše z angl.)	a	a	a	n
rondon, -u m.		1 oblačení kuchaře (ČNC) růžové víno (https://www.vinanthibaurons.cz/ro- se-a-bublny/)	móda, gastroonomie	N/A (20. st.)	0.06	KV	94 a	n	a	a	a	n
rosé	neklonné	1 se-a-bublny/)	gastroonomie - nápoje - alkohol - víno	N/A (20. st.)	N/A	BŘ	94 a	n	a	n	n	n
rouille	neklonné, souvisí s barvou - rozsv	1 podávání s bujebárou	gastroonomie - produkt	N/A (21. st.)	N/A	BŘ	70 a	n	a	n	n	n
rozinka, -y ž.		1 sušené bobule révy vinné	gastroonomie - plodina	15. st.	3.26	BŘ	25 něm.)	n	a	a	a	n
rutba, -y ž.		ustálení, opakujiící se, mechanický	člověk	19. st.	2.97	KV	52 a	n	a	a	a	n
salon, -u m.	varianta salón je ortograficky adaptovaná, = 14.31 (salón), 1.75 (salon)	1 provozovatel místnost některých životnosti (SSČ)	móda, zde gastroonomie - alkohol - víno	19. st.	16.06	SP	19 n	a (z it.)	a	a	n	n
sanitovat		5 předkládat pokrm v restauraci	gastroonomie - metoda	19. st.	6.24	BŘ	20 něm.)	n	a	a	a	n
sezona, -y ž.		1 období (pro něco příhodné) (SSČ)	geografie	19. st.	3.76	BŘ	6 něm.)	n	a	a	a	n
sojovník, -y ž.		1 sojové majonéza	gastroonomie - produkt	N/A (20. st.)	N/A	SP	78 a	n	a	a	a	n
poletí levant	užitá jako chárkového výrazu bez signalizace, s vysvětlením významu	1 Levant = východ ve staré řečtině (složí 1 levant = vycházející slunce)	geografie	N/A (21. st.)	N/A	SP	62 a	n	a	n	n	n

	grafický zápis, správné torte Souvlouze, pojmenování dla ulice v Paříži, vido	koláč z mandlového líncešného torta z mandlovým krémem a 1 hrůkami	gastronomie - dezert	N/A (21. st.)	N/A	BŘ	77 a	n	a	n	n	n
senas, -y m.		1 plošina se zábradlím R	stavebnictví	17. st.	20.31	KV	42 něm.)	n	a	a	a	n
otik, -u m.		1 letový kousek R	člověk	20. st.	12.85	KV	52 ang.)	n	a	a	a	n
tuat, -du m.		1 dvánek kusů téhož druhu	jednotky početní	17. st.	4.77	BŘ	70 n	a (přes starořt. z nbn.)	a	a	a	n
túra, -y ž.		1 delší turistický pochod	sport	19. st. 19. st. (slovo túra)	4.53	KV	90 něm.)	n	a	a	a	n
turista, -y m.		1 kdo pletuje turistiku	sport	19. st. (slovo túra)	101.1	SP	29 něm.)	n	a	a	a	n
turistický		2 související s turistikou	sport	19. st. (túra)	54.17	SP	54 něm.)	n	a	a	a	n
talutis, -e ž.		1 stahovací uzávěr oken apod.	interiér	19. st.	2.75	KV	81 něm.)	n	a	a	a	n
	není jisté, zřejmě přetypované od Champion de Paris frekvence udržuje pro obě varianty (x o i o)											
tampon, -u m.		1 jedlá bílá houba, pečárka křehká hmota živočišného původu vzniklá vyvařením kůže a	gastronomie - plodina	19. st.	3.48	BŘ	14 n	a (z let.)	a	a	a	n
talutis, -y ž.		1 kůže	gastronomie - produkt	19. st.	1.54	BŘ	74 a	n	a	a	a	n
	neakční; zde typ výj. název vzniklý apetitivací vlastního jména značky Gervais (talto graficky neadaptované zapadá v březnovém šle - n. 30)	nezralý krémový sýr z plnotučného mléka (nazv. Podle št. 1 výrobce Ch. Gervaisa)	gastronomie - produkt - mléčný	20. st.	0.33	KV	84 a	n	a	a	a	n

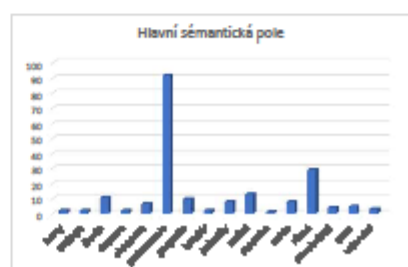
MATEMATICKÉ PROPOČTY

celkem gastronomie	92
gastronomie - dezert	5
gastronomie - jídlo	2
gastronomie - jídlo - hlavní	1
gastronomie - jídlo - maso	5
gastronomie - jídlo - polévky	4
gastronomie - jídlo - příloha	1
gastronomie - metoda	6
gastronomie - násto	4
gastronomie - násti	3
gastronomie - nápoje - alko	3
gastronomie - nápoje - alko	3
gastronomie - nápoje - alko	4
gastronomie - osoba	4
gastronomie - plodina	4
gastronomie - produkt	19
gastronomie - produkt - mléči	4
gastronomie - produkt - pečv	6
gastronomie, geografie	2

ADAPTACE	počet o	201
AAAA	5	2.49%
AAAN	155	77.11%
AANA	1	0.50%
AANN	18	8.96%
ANAA	1	0.50%
ANAN	2	1.00%
ANNN	19	9.45%

19. STOLETÍ	POČET	%
celkem 19. st.	109	
19. st. přes něm.	35	32.11%

SÉMANTICKÁ TŘÍDA	celkem počet:	201
barvy	2	1%
biologie	2	1%

19. st. přes cokolí	37	33.94%
19. st. s (nic)	54	49.54%
19. st. n	21	19.27%
19. st. s (cokolí)	94	86.24%

člověk	11	5%
doprava	2	1%
ekonomie	7	3%
gastronomie	92	46%
geografie	10	5%
interiér	2	1%
jednotly	6	4%
umění	13	6%
medicina	1	0%
móda	6	4%
název	29	14%
stavebnictví	4	2%
sport	5	2%
vojenství	3	1%

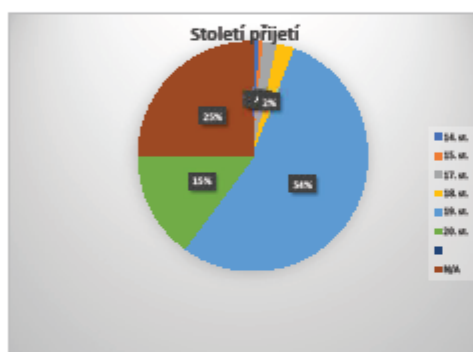
STOLETÍ PŘIJETÍ

	počet	%
všech záznamů	201	100
16. st.	2	1.00
15. st.	1	0.50
17. st.	4	1.99
18. st.	5	2.49
19. st.	109	54.23
20. st.	30	14.93
N/A	50	24.88
N/A (19. st.)	9	4.48
N/A (20. st.)	20	9.95
N/A (21. st.)	21	10.45

SLOVNÍ DRUHY

celkem	počet	%
1	168	83.58
2	23	11.44
5	10	4.98

Slovnědruhové zastoupení

Příloha 2 – Seznam zkratk použitých v Příloze 1

Seznam zkratk užitých ve slovníku přejatých slov

Příloha 1 je klíčová pro celou naši práci, neboť představuje samotný materiál získaný při excerpci a dohledávání jednotlivých výrazů v uvedených zdrojích. Pro zvýšení efektivity a zjednodušení zápisu údajů jsme při praktické části používali větší množství rozličných zkratk. Tabulky a vysvětlivky níže se snaží o jejich objasnění.

Zkratky pro jednotlivé jazyky a nářeční varianty

Vhledem k tomu, že informace o původu slova, především o století přijetí a o tom, zda bylo slovo přejato přímo z francouzštiny, popř. jejím prostřednictvím, jsme vyhledávali v *Českém etymologickém slovníku*, použili jsme ve valné většině případů jeho zkratky pro zápis jednotlivých jazyků a nářečních variant.¹⁹⁰

angl.	anglický	nhn.	novohornoněmecký
arab.	arabský	port.	portugalský
č.	český	prov.	provensálský
fr.	francouzský	rak.	rakouský
it.	italský	rus.	ruský
(pozdně)lat.	(pozdně)latinský	řec.	řecký
něm.	německý	stfr.	starofrancouzský

Gramatické zkratky

Další vysvětlivky se týkají gramatických zkratk, které jsme použili při zápisu heslových slov. Intuitivně jsme si vybrali zkratky běžně se vyskytující v jazykovědných slovnících.

ž.	ženský rod	ned.	nedokonavé sloveso
m.	mužský rod	dok.	dokonavé
s.	střední rod	neskl.	nesklonné

¹⁹⁰ REJZEK, Jiří. *Op. cit.*, s. 35-36.

Slovnědruhové zkratky

Pro simplifikaci označení slovnědruhové příslušnosti zkoumaných výrazů, jsme si zvolili číselné značení typicky používané především v základoškolické praxi. Podstatná jména jsou tedy označena číslem 1, přídavná jména číslem 2 a slovesa číslem 5.

Zkratky odkazující na užitá zdroje

Při tvorbě seznamu všech přejatých slov jsme se opírali nejen o jazykovědné příručky, ale i citované internetové stránky a další webové nástroje. Tabulka níže poskytuje přehled těch, které jsme zapisovali pomocí zkratk. Byla-li daná zkratka objasněna v některé z předchozích kapitol této práce, již ji zde znovu neuvádíme.

ASSČ	<i>Akademický slovník současné češtiny</i> ¹⁹¹
R	<i>Český etymologický slovník</i> ¹⁹²

Další zkratky a vysvětlivky

Poslední tabulka obsahuje vysvětlivky ke zkratkám vytvořeným námi samými. Značně nám usnadnily zápis dat včetně jejich následné interpretace. Rovněž je potřeba zmínit, že heslová slova odlišená od ostatních světle zelenou barvou výplně patří mezi neologizmy, které lexikograficky zpracovává *podkapitola 7.3*.

A	ano
N	ne
BŘ	březnové číslo 2021 časopisu Gourmet
KV	květnové číslo 2021 časopisu Gourmet
SP	speciální letní dvojčíslo časopisu Gourmet
N/A	nenalezeno
N/A (st.)	nenalezeno (odhadované století)
st.	století

¹⁹¹ Úvod | *Akademický slovník současné češtiny* [online] [cit. 30.11.2021]. Dostupné z: <https://www.slovníkcestiny.cz/uvod.php>

¹⁹² REJZEK, Jiří. *Op. cit*

{ PAIN AU FRUIT

20. díl

Pojďme spolu
pokořit
laminované
plundrové
těsto, které
vůbec není tak
složitě, jak se
na první pohled
může zdát.
Důležité je mít
čas, klidnou
hlavu, dobré
máslo a také
dobře chladící
ledničku. To
ostatní už zajistí
pár šikovných
rukou.

~Josef Maršálek

Budte kreativní a vyhrajte

Každý měsíc pro vás připravujeme sladký návod, který je opravdu výzvou. Budeme se těšit na porovnávání vašeho cukrářského umění. Posílejte nám fotografii svých výrobků na gourmet@ulmedia.cz do 30. 4. Autora nejlepšího kousku odměníme kávovarem od značky Sencor.

KVĚTEN 2021 *gourmet* 27

Příloha 4 – Pracovní list

Přejatá slova z francouzštiny

EVOKACE

Ve dvojici diskutujte o následujícím:

- 5) *Používáte ve svém projevu přejatá slova?*
- 6) *Jaké mohou být různé důvody, proč je použijete místo domácího vyjádření?*
- 7) *Z jakých různých jazyků si myslíte, že český jazyk přejímal nová slova?*
- 8) *Myslíte si, že přejímáme slova z francouzštiny i dnes?*

UVĚDOMĚNÍ

Styl textu:

- 1) **Přečtěte si text a určete o jaký typ textu se jedná.**
- 2) **Kde bychom se s tímto textem mohli pravděpodobně setkat?**
- 3) **V jakém funkčním stylu je text psán? Podle čeho jste to poznali?**

Slovní zásoba:

- 1) **Hledejte v textu slova, která mohla být přejatá z francouzštiny. S pomocí *Internetové jazykové příručky* a *Rejzkova Českého etymologického slovníku* si svůj odhad ověřte. Najděte alespoň 5 přejímek. Pak vypracujte následující kroky a vyplňte tabulku:**
 - a. Zapište do tabulky slovní druh slova.
 - b. Zjistěte v Rejzkově etymologickém slovníku století, v němž byla slova přejata do českého jazyka.
 - c. Použijte agregátor *Slovo v kostce Českého národního korpusu* a zjistěte frekvenci výskytu daných slov.

VÝRAZ V ČJ	VÝRAZ VE FJ	SLOVNÍ DRUH	STOLETÍ PŘIJETÍ	FREKVENCE VÝSKYTU

REFLEXE

- 1) Jak jste uvažovali při hledání možných přejímek z francouzštiny? Co jste u slov pozorovali?
- 2) Co jste se dnes naučili o přejatých slovech?

APLIKACE

- 1) Napište krátký příběh, v němž použijete 4 vámi vybrané přejímky z dnešní hodiny.

ŘEŠENÍ:

Přejatá slova z francouzštiny

EVOKACE

Ve dvojici diskutujte o následujícím:

- 1) *Používáte ve svém projevu přejatá slova?*
- 2) *Jaké mohou být různé důvody, proč je použijete místo domácího vyjádření?*
- 3) *Z jakých různých jazyků si myslíte, že český jazyk přejímal nová slova?*
- 4) *Myslíte si, že přejímáme slova z francouzštiny i dnes?*

UVĚDOMĚNÍ

Styl textu:

- 1) **Přečtěte si text a určete o jaký typ textu se jedná. Jedná se o článek o gastronomii obsahující recept.**
- 2) **Kde bychom se s tímto textem mohli pravděpodobně setkat? V časopise.**
- 3) **V jakém funkčním stylu je text psán? Podle čeho jste to poznali? V publicistickém. Lze poznat dle grafické úpravy, dle toho, že obsahuje titulek a perex. Také dle informačního postupu, volby slovní zásoby a stylu.**

Slovní zásoba:

- 1) **Hledejte v textu slova, která mohla být přejatá z francouzštiny. S pomocí *Internetové jazykové příručky* a *Rejzkova Českého etymologického slovníku* si svůj odhad ověřte. Najděte alespoň 5 přejímek. Pak vypracujte následující kroky a vyplňte tabulku:**
 - a. Zapište do tabulky francouzský ekvivalent daného slova a určete jeho slovní druh.
 - b. Zjistěte v Rejzkově etymologickém slovníku století, v němž byla slova přejata do českého jazyka.
 - c. Použijte agregátor „Slovo v kostce“ *Českého národního korpusu* a zjistěte frekvenci výskytu daných slov.

VÝRAZ V ČJ	VÝRAZ VE FJ	SLOVNÍ DRUH	STOLETÍ PŘIJETÍ	FREKVENCE VÝSKYTU (V MILIONU SLOV)
TRIK	truc (přes AJ trick)	podstatné jméno	20. st.	12.85
MICHELINSKÝ	micelin,ne	přídavné jméno	N/A	1
KONSTATOVAT	constater	Sloveso	19. st.	100.14
RUTINA	routine	podstatné jméno	19. st.	2.19
REDAKCE	rédaction	podstatné jméno	19. st.	56.63
GURMET	gourmet	podstatné jméno	N/A	0.47
BUJON (BUJÓN)	bouillon	podstatné jméno	20. st.	0.84 (bujón i bujon)
DIJONSKÝ	dijonnais,se	přídavné jméno	N/A	0.47
KONTROLOVAT	controler	Sloveso	19. st. (slovo kontrola)	50.94
SERVÍROVAT	servir	Sloveso	19. st.	6.24

REFLEXE

- 1) Jak jste uvažovali při hledání možných přejímek z francouzštiny? Co jste u slov pozorovali?
- 2) Co jste se dnes naučili o přejatých slovech?

APLIKACE

- 1) Napište krátký příběh, v němž použijete 4 vámi vybrané přejímky z dnešní hodiny.

Letem světem

Dagmar Hertová

Profesí ostřílená
právníčka, srdcem
naděšená cestovatelka
a zapálená kuchařka.

Cestuje mezi
Prahou,
Máchoým
krajem kolem
Bezvědu
a anglickým
Brightonem.
A všude hledá
**zajímavé
recepty**
a kuchařské
triky. A protože
už jich má
v šuplíku celou
řadu, podělí
se s vámi o ty
nejlepší.

24. DÍL

Brit, který doběhl Francouze

Tenhle recept z jehněčích kotletek vymyslel britský kuchař Marco Pierre White. Pokud jste o něm ještě neslyšeli, seznámím vás. Jeho příběh je velmi inspirativní.

text a foto DAGMAR HERTOVÁ

Předtím, než v roce 1978 kešlel na ulici v anglickém Leedsu to, když nebyl zájemcem, počítal s tím, že se stane šéfkuchařem nejbohatšího poutníka a zůstal jím o čtrnáct let později. V roce 1980 se stal šéfkuchařem v klasické francouzské kuchyni, která si udržela celých pět let. Pak zjistil, že je lhostejný na drakách komisaře michelinského průvodce, kteří toho podle všeho mluví o mnohem více než o samotné kuchyni. Se vším sekanete a jste na ryby. Takže vše může začít jenom apokalyptickým ještěm. Marco Pierre White se dokázal vymenit z multiválty francouzských kuchařů, a to prostě tak, že se rozhodl odejít z francouzské kuchyně, aniž by mu to někdo mohl říci.

Byl nesnesitelný

Podle jiných byste mohli být na vzácných, jestli nemá francouzská kuchyně. Nikoli, jenom Pierre si nechtěl, když mu tak začal říkat gastronomický novinář Régis Fumay. Jednoduše se mu zdálo, že jde o skvělé vyhledání vlastního stylu. Jeho šéfkuchař nesnesitelný, během týdne vyhodil ze své restaurace osm zaměstnanců, dráždil hosty nepočetem a při rekapitulaci tohoto výkonu konstatoval: „Jsem nějak puntičkářský“.

Ve Francii opravdu nikdy nebyl, ale francouzské kulinářské umění vyhlídl v talíři, že mělo být francouzské pohodlné smažen. Nové recepty si kreslil do skleniček a sá pak podle nich připravoval jídla. Systém účelovosti minulinských hotelů pochopil natolik, že se jim nejstaly

rádosti a už ho umravely. Znovu dlužíte ke zvláštnosti, že kuchař. Nejdříve to byla jako zvláštní trik. Marco tento krok ale nepolevil a začal s celou institucí tvrdě identifikovat. Mimo jiné prohlásil, že je výhradně. Všechno kuchařské umění i spousta dokumetů, a dokonce i, právě proto, jsou jeho vlastní velmi precizní, a to i v nekomplikované a minimalistické ingredienci.

Jehněčí není skopové

My si v tomto čísle čteme o pětadvaceti letech z Marcovy kuchyně, která rozhodně není jen o samotném jídle, ale o samotném člověku. Vím, že si skopové maso není u nás příliš oblíbené, proto si dovoluji z jehněčích, které obsahuje spoustu bílkovin a zdravé prospěšných látek, jako je želatina, struktura, chuť a výživu a vitaminy D a B.

Trusky jehněčí a tuk, který je nešťastně chutí, se nedávají, mampus to dokládá, protože má chuť uhlí, teprve potom maso opečete. Mladé kotletky se jehněčí masem nejvíce podobají masu z ovce, ale jsou jemnější a měkčí.

Váso usilujte o opečení. Nebo smíchejte trochu olivového oleje s hustou, chlazenou majonézou a s máslem, které můžete použít. Ať už jakkoli, zelenina, skvělá je, jako brokolice. Kvůli je ale možná o chuti, a tak jsem tento trik dá a na pánev ten ařelový, zelený. Stačí mu jen pár minut na steakové pánev. Během si upřesnit, jehněčí podle hvězdného Marca Pierre Whitea. Předem vám přeji dobrou chuť.

Jehněčí kotletky podle hvězdného Marca Pierre

4 PORCE, PŘÍPRAVA 20 MINUT

- jehněčí hřebíček 500 g
- olivový olej 2 lžice
- dijonská hořčice 1-2 lžice
- pažitka velký svazek
- mikrobiolínky nebo listky bazalky
- malá šalotka 1 ks
- mořská sůl podle chuti

- čerstvě namletý barevný pepř nebo jehněčí bujón v kostce
- zelený chřest 1 svazek

1. Hřebíček nakrájejte i s kostí na kotletky. Na pánvi je potřeba olivový olej a trochu slanosti a opečte je. Mladé jehněčí bujón v kostce, v masce ho rozdrtíte, smíchejte se šálkou oleje a vymačkejte pastu, kterou všechny kotletky potřete. Pak je ale už nechte.

2. Ještěk lístkovou pánev nebo grilovací steakovou zahřejte na mírnou až střední teplotu. Při smažení jde o to, aby se první osmažila a skrápělizoval tuk na povrchu a kostech, teprve poté maso. Kotletky pozvolna opečte dozlatova na pánev ze strany, kde je kost a tuk. Poté opečte i druhou stranu a stále kontrolujte, aby teplota na pánev byla rovnoměrná. Jehněčí maso můžete připravit i medium nebo well done, takže záleží

na vás, jaký čas zvolíte. Kotletky by měly být měkké a křehké uvnitř, na povrchu pak dokřupa-va opečené.

3. Maso vyjměte z pánve, počítejte půl hodiny, hořčici a oba, te nasekanou pažitkou. Servirujte s najemno nakrájenou šalotkou, mikrobiolínkami nebo listky medvědího hrášku a se zeleným chřestem opečeným na pánev. Nic jiného table pochoutka nepotřebuje! ■